

“ L’homme d’Etat, s’il réussit... à contrôler
le cours de la langue à une de ses étapes
décisives, ajoute à son pouvoir un autre
pouvoir, anonyme et efficace”

Claude Hagège
“L’homme de paroles”
Paris, 1985, p.203

Вовед

Предмет на истражување на магистерскиот труд е современата јазична политика на Франција во однос на францускиот и регионалните јазици.

Трудот е составен од четири дела.

Во првиот дел во кој прикажуваме еден општ, теоретски пристап на поимот јазична политика, ќе го дефинираме тематскиот поим, ќе го објасниме неговото потекло, а потоа, ќе го разграничиме поимот јазична политика од неговите синоними, јазично уредување и јазично законодавство.

Во вториот дел ќе дадеме кус приказ на геодемонглингвистичката состојба на францускиот јазик во Франција, ќе претставиме неколку причини за експанзијата, а подоцна и за неговата стагнација и повлекување. Исто така, во овој дел ќе дадеме краток преглед на почетоците на јазичното интервенирање во Франција.

Предмет на истражување на третиот дел е современата јазична политика што Франција ја води во однос на францускиот јазик. Во него ќе ги обработиме трите периоди кои неа ја сочинуваат, а ќе ги прикажеме и резултатите од истражувањата на јазичната политика во нејзините области на примена и интервенирање: *деловен живој*, преку францускиот јазик до информирање на потрошувачот и заштита на работникот, *наука и техника*, односно францускиот јазик за време на одржувањето на манифестации, семинари и конгреси, јазикот во списанијата и публикациите како и неговата состојба во образованието, испитите, конкурсите и тезите, потоа *јавните служби*, односно примената на францускиот јазик на внатрешен план, во меѓународната комуникација и неговото термилошко збогатување. На крај, ќе ја прикажеме состојбата во *мас- медиумите*.

Во четвртиот дел ја обработуваме современата јазична политика што Франција ја води во однос на нејзините регионални јазици. Најпрвин ќе дадеме кус приказ на нивната геодемонглингвистичка состојба, а исто така ќе ги прикажеме и главните карактеристики на современата јазичната политика што ја поделивме на два периода. Понатаму, следува анализата на областите

на примена и интервенирање во врска со регионалните јазици: образование, судство, административни служби, мас- медиуми, култура, деловен живот и нивна примена во социјалниот и семејниот живот.

На крајот од трудот следуваат заклучоците од истражувањето во доменот на современата јазична политика на Франција.

Од главниот заклучок на истражувањето е дека Франција направила многу повеќе за заштитата и унапредувањето на францускиот отколку за нејзините регионални јазици.

Примерок на истражувањето се околу 160 официјални документи, закони, декрети, циркуларни писма, извештаи кои се однесуваат на францускиот и на регионалните јазици на Франција и ја одредуваат нивната примена во различни области: образование, судство, мас- медиуми, административни служби, култура, деловен живот итн.

Од техниките на истражувањето, ќе биде употребена анализата на документите кои се однесуваат на францускиот и на регионалните јазици и ја регулираат нивната употреба во повеќе области на примена и интервенирање.

**I ОПШТ ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАП НА
ПОИМОТ ЈАЗИЧНА ПОЛИТИКА**

1. Определување на поимот јазична политика

1. При определувањето на поимот *јазична политика* неопходно е да се опишат уште неколку други, имплицитни, кои се дел од горенаведениот тематски поим. Тие по својата суштина се детерминаторни, односно го доопределуваат и тоа:

А) Јазична политика (во потесна смисла),

Б) Јазично уредување,

В) Јазично законодавство.

2. А) Јазична политика (*Politique linguistique*)

Поимот *јазична политика* е најсеопфатен и се карактеризира со најголемо распространување. Тој во себе ја содржи секоја донесена одлука за насочување и уредување на употребата на еден или повеќе јазици во комуникацијата на една организација или при вршење на некоја услуга без разлика на природата или големината на организацијата или пак на формата на таа одлука. Формата може да се конкретизира преку едноставна примена, преку донесување на некоја листа на стандардизирани термини, преку одредби за раководење, директиви за целиот персонал на некоја организација или пак за некои нејзини членови поединечно, преку интерната, веќе усвоена регулатива од страна на некое министерство, некоја невладина организација или пак преку закони коишто мора да ги изгласа парламентот.

На пример, производителите на електронски игри Нинтендо или компанијата Сега, одлучиле да ги пуштат на пазарот своите производи напишани само на англиски јазик, не водејќи сметка за јазикот или пак за возраста на купувачите. Јазичната политика на швајцарската компанија Нестле има за цел, а што убаво може да се забележи на нејзините производи, да го употребува јазикот на земјата каде таа има свои претставништва или ги пласира производите. Интересно е дека секое од тие претставништва може да го употребува локалниот јазик при комуникација со седиштето на Нестле во Вевеј, Швајцарија. Наспроти нив, најголемиот дел од американските кинематографи најчесто ги испраќаат насекаде во светот оригиналните верзии на филмовите, без да се грижат за обезбедување или овластување за вршење превод или натсинхронизација на други јазици.

Во своето пошироко значење, поимот јазична политика ги опфаќа поимите *јазично уредување* и *јазично законодавство*. Всушност, во секојдневната употреба и во потесното значење на зборот, многу често се употребува изразот *јазична политика* како синоним на *јазично законодавство*.

На пример, штом се рече јазичната политика на Квебек, јазичната политика на Франција, на Канада, на САД или на ООН во Њујорк, терминот ги содржи сите недоследности и потешкотии зашто не се знае дали тој се однесува на некое уредување на одредена состојба, на уредување за интерно водење на комуникацијата, на некоја одредба од уставот, на некој закон кој го определува статусот и регулирањето на употребата на јазиците, на некоја политичка територија или пак се однесува на одредби од други закони кои ја детерминират употребата на јазиците, дури и ако се однесуваат на некоја сосема друга област, на пример продажбата на автомобилски или прехранбени производи.

3. Б) Јазично уредување (Aménagement linguistique)

Под терминот јазично уредување се подразбираат сите мерки што ги превзема државата за уредување на употребата на јазиците на нејзината територија. Според тоа, секој проект за јазично уредување е пред сè политички т.е. се однесува на глобалната организација на општествениот живот, односно, на начинот на кој општеството ја дефинира својата иднина со посредство на неговите политички институции.

Начинот на кој се конципира и реализира јазичното уредување директно зависи од концепцијата за јазикот која во општи црти ги содржи неговите две функции:

- комуникативната функција, и
- функцијата за социјално интегрирање.

Комуникативната функција е посвидентна, а и полесно се прифаќа, додека втората, функцијата за социјална припадност, политички е најделикатна и е најопасна за управување.

Од комуникативна гледна точка, јазичното уредување се конкретизира преку одредби кои се однесуваат на организацијата на употребата на јазиците и изборот на неопходни технички средства за нивна примена. Од гледна точка

на социјалното интегрирање, јазичното уредување се заснова врз некој општествен проект, врз некоја концепција за односот меѓу културниот идентитет на глобалното општество и почитта на културниот идентитет на малцинските етнолингвистички групи. Според тоа, основна црта на јазичното уредување е потврдувањето на заедничкиот јазик и одредувањето на доменот на употреба на другите јазици. Во тој случај, техничките одредби се неопходни за постигнување на основните цели.

Освен тоа, заради интензивирањето на комуникациите и глобализацијата на пазарот, што е една од основните карактеристики на современиот свет, секоја земја треба да е свесна и да води сметка за препреките кои се испречуваат при одредувањето на планот за лингвистичко уредување. Постојат можности тоа да се рефлектира на социјалниот мир и економската и административната ефикасност.

Конечно, јазичното уредување на некоја земја не мора да биде во форма на закон. Сето тоа може да биде формулирано преку разни одредби кои ќе се внесат и ќе се применуваат во секторите на јавната администрација. Исто така, еден закон може да ја дефинира јазичната политика, но никогаш да не го опфати вкупниот број законски одредби кои се однесуваат на административниот апарат, како специфична целина. Секогаш и секаде, јазичното уредување го поставува проблемот за кохерентност на вкупниот број на мерки кои се однесуваат на јазикот на мнозинството и истовремено на јазиците на малцинствата.

4. В) Јазична легислатива (*Législation linguistique*)

Кога државата се определува за интервенирање усвојувајќи закон и регулатива за прецизирање на односите на присутните јазици и областите на употреба, станува збор за јазична легислатива.

Општо земено, законот го дефинира статусот на јазиците, ја прецизира употребата во одредени области каде постои неодреденост или јазично спротивставување, изразува мерки за истакнување на надмоќноста на заедничкиот јазик, и по потреба, мерки за гарантирање на употребата на малцинските јазици таму каде постои овластување со крајна цел насочување на однесувањето на граѓаните, правните или физичките лица. Исто така,

законот може да се ограничи на некоја одредена област, како на пример, заштитата на потрошувачите.

Меѓутоа, сигурно е дека до ден денешен, ниеден закон не е до толкава мера општ што ќе може да ги вклучи сите мерки од лингвистичка природа за одредување на употребата на еден или друг јазик. Во овој случај се поставува и прашањето за компактоста меѓу лингвистичката легислатива и другите одредби во однос на јазикот, а особено во образованието, комуникацијата, културата, имиграцијата, па дури и семејната употреба на еден јазик. Најчесто, јазичната легислатива е основа за јазичното уредување на некоја одредена земја и се дополнува со други мерки кои бараат посебна обработка.

Јазичната политика може да биде *имплицитна* или *експлицитна*.

Имплицитна е тогаш кога се овозможува слободно да функционираат силите кои ја регулираат конкуренцијата помеѓу присутните јазици, додека јазичната политика е експлицитна кога се преземаат мерки за насочување и пропишување на употребата на присутните јазици во некоја земја или организација.

2. Јазичната политика наспроти јазичното планирање

5. Термините јазична политика и јазично планирање се употребуваат од 1959 година кога американскиот лингвист Хоџин (Haugen) за првпат го употреби терминот јазично планирање (language planning) во натписот “Планирање на стандардниот јазик во Модерна Норвешка”¹, посветен на јазичната ситуација во таа земја. Оваа дата со право може да се нарече *историска* зашто тогаш за првпат се дава име на еден јазичен феномен којшто и претходно бил присутен, меѓутоа оттогаш започнува една подлабока елаборација на истиот.

Познатиот француски социолингвист, Калвет (Calvet) се запрашува:

¹ E. Haugen, *Planning for a Standard Language in Modern Norway*, in *Anthropological Linguistics*, 1, 3, 1959.

“Треба ли да се заклучи дека четириесеттина година присуствуваме на појавувањето на една нова социјална преокупација која истовремено е и нова гранка на применетата лингвистика или на социолингвистиката?”².

Одговорот на ова прашање не е воопшто едноставен затоа што иако јазичната политика не е толку одамна официјализирана, не треба да ги забораваме многубројните интервенирања врз јазиците од страна на човекот во текот на историјата како кастилијанизацијата на Индијанците од Јужна Америка, одлука донесена во 1550 година од страна на Карло V, потоа Декретот од 26 октомври 1792 година³ со кого се одредува во сите делови од Франција наставата да се изведува на француски јазик, со што се искажува ставот за јазична битка против дијалектните варијанти во образованието во Франција, за по две години, во 1794 година, да се допушти употребата на регионалните говори како “помошни средства” (*moyens auxiliaires*) во образованието, потоа големата реформа на турскиот јазик извршена во 1928 година од страна на Мустафа Кемал Ататурк (*Mustafa Kemal Atatürk*)⁴, низата реформи извршени врз норвешкиот јазик во 1907, 1913, 1916, 1923 година, стандардизацијата на македонскиот јазик во 1945 година⁵ и многу други слични случаи во светот.

6. Во текот на јазичните интервенирања можат да се издвојат три стадиуми:

- стадиум на размислување за некој јазичен проблем или анализа на одредена ситуација,
- стадиум на донесување одлука,
- стадиум на применување на таа одлука.

Ова одредување на стадиумите при некое јазично интервенирање, може во голема мера поблиску да ги определи термините јазична политика и јазично планирање чија меѓусебна дистинкција може да биде нејасна, слабо одредена или пак тие да бидат прогласени за синоними.

² L. –J. Calvet, *La guerre des langues et les politiques linguistiques*, Paris, 1999, 154.

³ Décret du 5 brumaire an II- 26 octobre 1792, art. 7.

⁴ L. Bazin, *La réforme linguistique en Turquie*, in *La réforme des langues, histoire et avenir*, tome 1, Buske Verlag, Hamburg, 1966.

⁵ Стојан Ристески, *Создавањето на современиот македонски литературен јазик*, Студентски збор, Скопје, 1988.

7. Купер (Cooper)⁶ разликува три пристапи при изработувањето на јазичните политики:

- Јазична политика како раководење со новаторството,
- Јазична политика како маркетиншко делување,
- Јазична политика како донесување на одлука.

При избирањето на една од овие политики, тој одредува седум стадиуми:

1. Определување на проблемот (промена на јазичната ситуација) - начинот на определувањето на проблемот е одлучувачки при неговото разрешување.

2. Барање на точни информации во врска со проблемот - тоа е долг и скап процес што малку заедници или институции можат целосно да го извршат. Обично, одлуките се донесуваат врз основа на неколку информации.

3. Изработка на основни принципи при одлучувањето.

4. Предлагање на можни решенија.

5. Избирање на одредено решение.

6. Примена на решението.

7. Споредување на предвидените и остварените одлуки.

8. Според Калвет, Јазична политика е вклучувањето на свесни одлуки што се превземаат во односиите меѓу јазикот и општествениот живот, а особено меѓу јазикот и националниот живот, додека јазично планирање е барање и употреба на средства неопходни за примена на јазичната политика⁷.

За објаснување на оваа дефиниција сосема слободно може да се земе примерот за кастилијанизација на Индијанците од Јужна Америка. Имено, одлуката на Карло V претставува избор на јазичната политика додека пак, евентуалната примена на овој избор на јужноамериканското подрачје, го сочинува јазичното планирање.

Таква каква што беше дефинирана, јазичната политика е поврзана со државата и воопшто не претставува теориска одлука туку забележување на фактичката состојба. Не треба да се исклучи можноста јазичната политика да ги преминува границите или да се однесува на една ограничена група или

⁶ R. Cooper, *Language Planning and Social Change*, Cambridge University Press, New York, 1989.

⁷ Calvet, op. cit., 154- 155.

заедница која е помала од државата во која таа коегзистира со други заедници. Како пример за првиот случај, преминување на границите, би биле заедницата или здруженијата на есперантистите или пак, односите на некоја земја со дијаспората. Како пример за вториот случај, ограничување на група или заедница помала од државата, се лингвистичките малцинства како Тибетанците во Кина, Бретонците во Франција кои секако дека би можеле да имаат одредена платформа за јазична политика.

Од друга страна пак, чинот на јазичното планирање бара интервенирање од страна на државата зашто на пример, Бретонците технички немаат средства сами да си ги применат нивните јазични барања.

9. Поимот јазично планирање во себе го содржи поимот јазична политика додека обратниот случај, вториот да го содржи првиот поим, е релативен и овде би можеле да се наведат низа политички одлуки во однос на јазикот кои никогаш не се примениле. Но, и неприменетите или неприменливите јазични политики кои не можеле да се применат заради немање на власт или моќ од страна на тој што ги донел, не треба исто така да се занемарат зашто не се однесуваат на една иста функционална инстанца која може да има :

- практична функција
- симболична функција

Практичната функција се извршува кога една новонастаната држава одлучува некој локален јазик или дијалект да прерасне во национален јазик по што ќе следи јазичното планирање кое практично ќе го воведо овој јазик во училиштата, администрацијата итн., сè додека не биде заменет колонијалниот или другите јазици кои биле дотогаш во употреба во сите сфери на општествениот живот.

Симболичната функција се извршува кога горенаведената одлука на некоја држава не се применува во прво време или никогаш. Таков е случајот со Индонезија, кога Националистичката партија на Индонезија во 1928 година одлучува да го промовира малајскиот во национален јазик во време кога таа земја е под колонијална управа на Холандија и нема никакви средства и можности да се изврши одлуката. Но, потврдувајќи го малајскиот како национален јазик симболично се потврдува и постоењето на индонезиска

нација на која ѝ беа потребни 20 години и независност на земјата за таа одлука да стане практична т. е. да биде применета и со тоа да се изврши практичната функција.

10. Во речникот на Жан Дубоа (Jean Dubois) и неговите соработници⁸ поимот јазична политика се објаснува како севкупност на мерки, планови или пак стратегии кои имаат за цел регулирање на статусот и на формата на еден или повеќе јазици. Тие допуштаат постоење на јазична политика без да има јазично планирање. Пример за тоа е исклучувањето на регионалните јазици од училиштата за време на III-та Француска Република што произлегува од тогашната јазична политика без да постои јазично планирање. Во истиот речник објаснет е и поимот јазично планирање како севкупност на пропишани мерки од страна на државата за стандардизација на еден јазик и на неговата употреба, а се истакнува исто така дека јазичното планирање само по себе може да претставува јазична политика или да биде еден нејзин дел.

11. Поимот јазична политика за многу кратко време се појавува и проширува во повеќе јазици и тоа, на англиски, од страна на Фишман (Fishman) во делото Sociolinguistics во 1970 година, на шпански, од Рафаел Нињолес (Rafael Ninyoles) во Estructura social y politica linguistica, објавено во Валенсија во 1975 година, на германски, за тоа пишува Хелмут Глик (Helmut Glück) во трудот Sprachtheorie und Sprach (en) politik објавен во 1981 година, а со текот на времето овој поим навлегува и во многу други јазици. И при сите негови дефинирања постои сосема јасен став дека односот меѓу јазичната политика и јазичното планирање претставува однос на субординација. Јазичното планирање е примена на веќе утврдената јазична политика.

12. Пјер- Етјен Лапорт (Pierre-Etienne Laporte)⁹ исто така пишува дека во Канада и во Квебек постои разлика помеѓу поимите јазично уредување и јазична политика. Имено, поимот јазично уредување ги опфаќа сите активности кои имаат за цел да им одредат определен статус на еден или повеќе јазици или пак истиот да го направат способен за употреба во одредени области или пак за одредени функции кои дотогаш му

⁸ Jean Dubois et al, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Paris, 1994.

⁹ Pierre-Etienne Laporte, *Les mots-clés du discours politique en aménagement linguistique au Québec et au Canada*, in TRUCHOT, Claude et al, *Le plurilinguisme européen*, Champion, Collection "Politique linguistique", Paris, 1994.

недостасувале. Во потесно значење на зборот, јазичната политика претставува средство за одредување на статусот на некој јазик јасно искажан преку некој официјален текст, експлицитно одредувајќи го начинот како тој статус конкретно се реализира. Примената на правото во оваа област претставува една од многуте стратегии при утврдувањето на статусот на некој јазик. Со право сосема слободно може да се каже дека оваа стратегија е *исклучителна* зашто во најмногу земји статусот на јазиците е консеквентност на слободниот однос на присутните општествени сили.

13. Треба да се истакне и тоа дека за исти јазични ситуации и феномени во различни земји и на различни места можат да се појават и различни имиња, како на пример, *јазично уредување* во Квебек или пак *јазична стандардизација* во Каталонија со секогаш специфичните особености во значењето и со различна важност.

14. Така на пример, “каталонската социолингвистика” со својот предводник Луис Арасил (Lluís Aracil), ги разликува поимите *стандардизација (normalisation)* од *супституција (substitution)* и од *асимилација (asimilation)*. Тоа значи дека во лингвистичкиот конфликт каде шпанскиот е доминантен, а каталонскиот е потчинет јазик треба да се изврши нормализација на една “неприродна”¹⁰ ситуација што повеќе значи утврдување на политичка програма отколку воспоставување на концепт. Таа политичка програма значи борба на каталонските лингвисти за достигнување на одредени функции на нивниот јазик кои моментално му припаѓаат на шпанскиот јазик кој е наметнат од страна на приврзаниците на франковистичката власт.

15. Во Квебек пак, се претпочита терминот јазично уредување кој за разлика од *јазично иланирање (planification linguistique)* ја избегнува конотацијата која упатува на планираното интервенирање од страна на државата. Во случајов не станува збор за апсолутно суштинска разлика туку сосема слободно може да се објасни со трговски призвук, со претставување на еден ист производ под некое друго име. Сметаме дека трите термини

¹⁰ N. B. Во овој случај се работи за една опозитна игра на придавките “normal” и “anormal”.

јазично планирање, јазична стандардизација и јазично уредување се однесуваат на исто јадро, ама се разликуваат со своите конотации.

16. Дауст (Daoust) и Морс (Maurais)¹¹ објаснуваат дека самиот збор планирање повеќе конотира државно интервенирање, диригизам. Концептот пак јазично уредување почива врз социјалниот консензус во однос на некој колективен јазичен проект, додека терминот нормализација претпоставува постоење на некоја неприлагодена ситуација која треба да се прилагоди на историскиот тек и да стане “нормална” како што и покажува самиот збор.

Од своја страна пак, Хајнц Клос (Heinz Kloss) предлага типологија која се однесува на аспектот на јазикот кој е цел на интервенирањето. Тој го предлага терминот “планирање на корпусот” т.е. *corpus planning* што означува уредување на самиот јазик односно тоа е случај кога некоја организација, некое лице или пак група на луѓе кои имаат за цел промена на формата или на самиот јазик, предлагаат или наметнуваат употреба на нови технички термини, сакајќи да го променат правописот или да наметнат нов правопис. Според Клос, овој вид на интервенирање навлегува во самата природа на јазикот. Исто така тој предлага да се зборува и за “планирање на статусот” т.е. *status planning* што се случува кога интервенирањето се однесува на социјалниот статус на јазикот во однос на другите јазици или пак во однос на државата каде се зборува јазикот.

17. Дејвид Кристал (David Crystal)¹² под поимот *јазично планирање* или *language planning*, подразбира намерен, систематски и добро теоретски заснован обид за решавање на комуникативните проблеми на една одредена заедница преку проучување на разните јазици или дијалекти кои постојат во неа и формирање на официјална *јазична политика* која би се однесувала на нивната селекција и употреба како *јазичен инженеринг* (*language engineering*) и *комјутерска обработка на јазикот* (*language treatment*). *Планирањето на корпусот на јазикот* (*Corpus planning*) се занимава со селектирање и кодификација на нормата како при составување на граматика така и при стандардизирање на правописот. *Планирање на статусот на јазикот* (*status*

¹¹ Denise Daoust et Pierre Maurais, *L'aménagement linguistique*, in *Politique et aménagement linguistique*, Le Robert, Paris, 1987.

¹² David Crystal, *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages*, Blachwell, Oxford, 1992.

planning) се занимава со почетниот избор на јазик вклучувајќи одредени ставови за алтернативните јазици како и за политичките импликации од одредениот избор. Во овој речник, Кристал препорачува да се разгледа и поглавјето за социолингвистиката, а под заглавниот збор јазична политика (language policy), упатува на јазично планирање (language planning).

18. За професорот на универзитетот Париз III-Нова Сорбона, Порше (Porcher)¹³ јазичната политика претставува волунтаристичко делување кое најчесто може да биде водено од некоја земја, признат ентитет или од некоја спонтана група здружена заради заштита или развој на својот јазик или култура. Се чини дека во конкретново одредување зборот “волунтаристичко” има мошне битно значење зашто покажува дека се определени прецизни цели кои како и средствата и понатамошните чекори на делување, свесно се поставуваат. Јазичната политика секогаш почива врз идејата дека јазикот е симболично, драгоцено, ама и корисно добро. Волунтаризмот подразбира донесување на одлуки кои, пред сè, се политички, а дури потоа технички. Штом веќе се одредат и разјаснат целите, се донесува првата одлука која се состои во одредување на приоритетните задачи, нивно подредување, а потоа утврдување на модалитетите за дејствување кои треба да се распоредат за пократок или подолг временски период. Мошне е битно да се истакне дека *не йосйои долгорочна јазична йолийтика без ойределување на долгорочниџе цели заийо од нив зависаџ крайкорочниџе цели и задачи, а никако обрайниоџ случај, како шийо вйрочем чесйо и се случува.*

19. Исто така, јазичната политика не се води на изолиран начин зашто таа е принудена да се изведува преку партнерство особено кога нејзина цел е одреден јазик надвор од државните граници иако постојат јазични политики чии цели се чисто внатрешни, на ентитетот за кои одлучува. Денеска, концептот за партнерство има централна улога зашто води сметка за општиот развој кој води кон мондијализација на активностите.

20. Не треба да се прифати концепцијата за јазична политика што понекогаш се сфаќа од поединци како политика на изучување и предавање на односниот јазик. Секако дека образованието има посебно место во примената

¹³ ASDIFLE, *Les politiques linguistiques*, in *Les cahiers de l'ASDIFLE*, N°7, Paris, 1995.

на јазичната политика, но постојат и други области на примена и интервенирање како мас-медиумите, културата, работата на претпријатијата, улогата на потрошувачите, науката и техниката, јавните служби, информатиката итн.

До оваа констатација, мошне близок е и ставот на Корбеј (Corbeil)¹⁴ кој ја разоткрива заблудата на некои политичари кои често јазичното уредување го поедноставуваат на технички аспект на јазикот како средство за комуникација. Многу често тоа се сведува на доменот на образованието, односно на улогата што националните јазици ја имаат во школските системи. На тој начин се намалува, па дури и се исклучува симболичкиот аспект на јазикот како и карактерот на неговите функции во рамките на општеството кои ако се земат во предвид, јазичното уредување ќе ги опфати институционализираните области на употреба на присутните јазици. Корбеј смета дека за еден проект на јазично уредување да биде ефикасен, тој треба да има глобална концепција дури и ако се остварува етапно заради реалистичност и ефикасност.

21. За јазичното уредување, обработувајќи ја темата за лингвистичкиот развој, зборува и Ролан Бретон (Roland Breton) кој истакнува дека тоа може да биде *надворешно* и *внатрешно*. *Надворешно јазично уредување* е она кое содржи јазично законодавство и програми чија цел е промоција на јазиците и нивна употреба од страна на населението преку образованието, мас-медиумите, администрацијата итн. *Внатрешно јазично уредување* вклучува академска работа за нормализирање и стандардизирање на одреден јазик со цел тој да стане “конкурентен” и автономен. Постои и друго име за вториов случај, *јазичен инженеринг* кој дал недамнешни плодови со хебрејскиот во Израел, хинду јазикот во Индија, индонезискиот во Индонезија и во многу други земји во светот што несомнено докажува дека една земја може многу ефикасно да делува во овој домен. Бретон исто така го обработува и поимот јазична политика ставајќи акцент врз *консеквентна јазична политика* која се засновува врз имплицитен или експлицитен избор кој се врши за да се промовира одреден национален или официјален јазик, односно, јазици.

¹⁴ Jean-Claude Corbeil, *Communication*, in *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique*, Les Presses de l'Université Laval, Québec, 1987.

22. Значи , ако јазичните политики се исто толку стари колку и односите меѓу јазиците и општествата, од претходно истакнатото сосема слободно може да се заклучи дека научната област која ги проучува е неодамнешна. Имено, во 60-те и 70-те години беа елаборирани првите концепти, а беа дефинирани и нивните методи кои произлегоа од набљудувањето на разните видови делувања врз јазиците вршени на разни страни во светот. Од тие методолошки и концептуални рамки произлегоа и беа дефинирани многу јазични политики.

Слободно можеме да кажеме дека без демократска контрола на јазичната политика, таа има голема можност да стане модерна форма на глотофагијата (glottophagie)¹⁵ .

3. Делување врз јазикот наспроти делување врз јазиците

23. Јазичната политика следена од јазичното планирање може да има за цел и делување врз формата на јазикот, односно, стандардизација на националниот јазик која се изведува при интервенирање врз јазикот на три различни нивоа:

- на ниво на *џрафија*, кога еден јазик добива нов правопис или го менува веќе постоечкиот дури и кога ја променува азбуката,
- на ниво на *лексика*, кога се создаваат нови зборови преку позајмување или неологија кои ќе му овозможат на јазикот негово збогатување преку пренесување на лексичката содржина од еден во друг јазик (зборовите од политиката, науката, итн.),
- на ниво на *дијалектни форми*, кога во еден скоро промовиран национален јазик постојат повеќе регионални форми од кои треба да се избере една или пак да се создаде друга нова форма преку позајмување од другите варијанти.

24. Но, треба да се истакне исто така дека јазичната политика може и да интервенира во односите помеѓу јазиците, во повеќејазичните ситуации, кога

¹⁵ L. –J. Calvet, *Linguistique et colonialisme, petit traité de glottophagie*, Paris, 1974, N.B. Glottophagie е кованица од старогрчката именка glōssa-јазик и глаголот phagein- јаде.

меѓу повеќе присутни јазици треба да се избере еден, во уредувањето на регионалната повеќејазичност, во одлучувањето кои јазици ќе се применуваат во образованието, медиумите, итн.

Овие два вида на делување можат да бидат комплементарни, едното да го вклучува другото т. е. интервенирањето врз јазиците може да доведе до промовирање на еден јазик во национален врз кого потоа јазичната политика ќе изврши делување во вид на стандардизација на истиот.

Следнава шема јасно го објаснува погоре спомнатото:

Полните стрелки ја истакнуваат логичната поврзаност меѓу практичната функција на јазичната политика и јазичното планирање кое ја применува,

¹⁶ Calvet, op. cit., 1999, 157.

додека пак, испрекинатите стрелки ја покажуваат можноста за поврзување на навидум алтернативните решенија.

25. Фергусон (Fergusson)¹⁷ го предлага дистинктивниот признак [± стандардизиран] за да се разликува состојбата H (high) од состојбата L (low) во однос на *с̄т̄е̄й̄е̄н̄о̄й̄* на *с̄т̄а̄н̄д̄ар̄д̄ӣз̄а̄ц̄ӣја*. Всушност, H означува висок степен на стандардизација, а L означува низок или почетен степен на стандардизација. Најголем проблем претставува критериумот на Ferguson [± стандардизиран] и неговите три групи на ознаки за стандардизација:

- постоење на дескриптивни граматика, речници,
- постоење на установени норми за изговор, граматика, речник,
- постоење на утврден правопис,

кои квалитативно се многу хетерогени.

26. Идејата за делување на јазикот, односно неговиот корпус е многу дамнешна. Уште Данте Алигиери (Dante Alighieri) бранејќи го локалниот италијански дијалект на којшто пишувал, барал стандардизирање на истиот како што биле старогрчкиот и латинскиот јазик, со стандардизирана граматика (според добро познатиот стереотип дека јазикот кој не поседува граматика не е вистински јазик). Истиот стереотип постои кај Ди Беле (Du Bellay) кој се залага за натпреварување на францускиот со старогрчкиот и латинскиот јазик за тој да стане богат и прецизен како нив.

27. На почетокот истакнавме дека поимот јазично планирање беше промовиран во 1959 година од страна на Хоџин. Поимот пак јазична политика за првпат е спомнат од Фишман (Fishman), во 1970 година, во книгата “Краток вовед во социолингвистиката”¹⁸. Иако оттогаш овие два поима започнуваат мошне често да се употребуваат во бројни студии и трудови ширум светот, сепак тие мошне често се мешаат и стануваат недоволно јасни, недодефинирани. Според Хоџин, јазичното планирање е дел од применетата лингвистика¹⁹, а пак Фишман во горе споменатото дело прецизира дека тоа произлегува од применетата социолингвистика. Фергусон (Ferguson) и Дас

¹⁷ Charles Fergusson, *Sociolinguistics perspectives, Papers on Language in Society 1959- 1994*, Oxford University Press, 1996.

¹⁸ J. Fishman, *Sociolinguistics, a brief Introduction*, Rowley, Mass., 1970, 108.

¹⁹ E. Haugen, *Language Conflict and Language Planning, the Case of Modern Norwegian*, Cambridge, Harvard University Press, 1966, 24, 26.

Гупта (Das Gupta) пишуваат дека јазичното планирање е нова дејност и од неодамна овие активности од областа на јазикот се признати како еден аспект од националното планирање²⁰.

28. Што се однесува до терминот планирање (planification) во францускиот јазик, тој потекнува од 20 век и за првпат се спомнува во научните области на економијата со значење организирање според некаков план. Во горенаведениот контекст, овој термин е поврзан со државата од каде што тој и произлегува. Меѓутоа, проблем претставува фактот дека јазичното планирање се јавува во рамките на *државнојќо планирање* до кое се приближува и економското планирање. Всушност, самата употреба на терминот планирање го става јазикот покрај нештата (choses) кои можат да се планираат како наталитетот, развојот, изградбата, образованието итн., феномени кои можат да се раководат, управуваат, насочуваат. Во овој случај како проблем се појавува можеби клучното прашање на оваа област: каков е степенот на можност за планирање на јазикот?

Суштината на јазичното планирање во себе содржи три карактеристики, двете својствени за јазикот, а третата својствена за човековото делување:

- пред сè она што не е дискутабилно, а тоа ни го кажува и самата дијахронија, фактот дека јазикот се менува,
- исто така можат да се променат односите меѓу јазиците, факт што многубројните истражувања и го докажуваат,
- човекот, како свесно суштество, може и самиот да интервенира во двете претходни насоки, *in vitro* (како при некои експерименти во природните науки) да менува еден јазик или да ги менува односите помеѓу јазиците.

Наспроти ова, а како основа за дистинкција ако се земе опозицијата меѓу нормата и опишувањето, модерната лингвистика суштествува како наука чија крајна цел е не да одреди некое правило или да ја прецизира правилната употреба на јазикот, ами само да ги опише правилата и употребите. Дури и еволуцијата, без разлика дали станува збор за еволуција на одреден јазик или за еволуција на односите меѓу јазиците, произлегува од социјалниот контекст,

²⁰ J. Das Gupta & C. Ferguson, *Problems of Language Planning*, in *Language Planning Processes*, Mouton, La Haye, 1977, 4.

а не од насоченото интервенирање. Лингвистот неа може да ја објасни, но никако да ја поттикне. Токму затоа, помислата за јазично планирање претставува предизвик за лингвистиката која ревносно, длабоко, со бројни докази и со успех го проучува човековиот јазик.

29. Во овој контекст, сметаме дека интересно е да се спомене романот “1984” на англискиот писател Џорџ Орвел (Georges Orwell), објавен во 1948 година, една деценија пред појавувањето на терминот јазично планирање, од страна на Хоџин, низ кој провејува идејата како една тоталитарна власт преку своите “граматичари” катаден раководи со еден јазик обликувајќи еден “нов јазик” (newspeak)²¹. Од една страна, авторот јасно ја покажува идејата, за тоталитарно интервенирање за завладување со духот на народот со посредство на јазикот кој го зборува, а од друга, ја истакнува техничката можност за променување на јазикот преку декрет.

Значи треба да се прави разлика помеѓу:

- обидот да се промени восприемањето на социјалното искуство преку промена на јазикот и ставот дека говорниците го анализираат своето искуство со помош на зборовите и дека секоја семантичка промена доведува до промена на восприемањето на светот, и

- желбата да се создаде логичен јазик без никакви неправилности каде коренот на зборот би можел да функционира како именка, глагол или придавка.

Феномените јазично планирање и јазична политика се мошне честа појава во светот. Постојат бројни трудови и публикации во кои се обработува оваа област.

²¹ J.-L. Calvet, *Sur une conception fantaisiste de la langue: la “newspeak” de George Orwell*, in *La Linguistique*, 1969, 1, 101- 104.

II ГЕОДЕМОЛИНГВИСТИЧКА СОСТОЈБА
И ЗАЧЕТОЦИ НА ЈАЗИЧНОТО
ДЕЛУВАЊЕ ВО ФРАНЦИЈА

1. Геодемолингвистичка состојба во Франција

30. Франција е држава во западна Европа која на северозапад се граничи со Северното море и Ламанш, на запад со Атланскиот Океан, на југозапад со Шпанија и малото кнежество Андора, на југ со Средоземно Море, на југоисток со Италија, на исток со Швајцарија и на североисток со Сојузна Република Германија, Луксембург и Белгија. Нејзината територија изнесува 543 965 km² со околу 59 милиони жители. Таа поседува прекуморски департмани (DOM) како Мартиник, Гваделуп, Гвајана, Реунион, Сен Пјер и Миклон и прекуморски територии (ТОМ), Француска Полинезија, Нова Каледонија, Островите Валис и Футуна и островот Мајот. Сен Пјер и Миклон како и Мајот се нарекуваат исто така територијални колективитети. Заедно со нив населението на Франција ја преминува бројката од 62 милиони жители. Името Франција се појавува во IV век од новата ера како *Francia* или земја на Франките која се наоѓала на исток од денешен Келн, а за првпат се споменува во Верденскиот Договор во 843 година како *Francia occidentalis* која одговара на територијата на денешна Франција до реките Рона и Мез. Француската Република претставува спој на претседателски и парламентарен политички систем. Францускиот јазик е официјален. Административната поделба на метрополата опфаќа 96 департмани групирани во 22 региони како и 4 прекуморски департмани.

31. Изменет со Уставен закон²², членот 2 од уставот од 1958 година потврдува дека францускиот е официјален јазик на Франција²³. Тој е романски јазик кој произлегува од народниот латински кој постепено го истиснува галскиот, келтски јазик, зборуван на територијата на Галија кој исчезнува во V век или VI век од новата ера.

Неговиот суперстрат, германскиот јазик како и културната стагнација во тоа време, доведуваат до силно и брзо изменување на народниот латински

²² Loi constitutionnelle n°92-554 du 25 juin 1992 ajoutant à la Constitution un titre: Des Communautés européennes et de l'Union européenne, Journal officiel du 26 juin 1992, art. 1er : http://languefrancaise.free.fr/promotion/droitpolitique_texte_revision-constitution.htm

²³ Constitution du 4 octobre 1958, art.2: La langue de la République est le français.

јазик во Галија. Таа трансформација се врши на засебен начин во секој регион на земјата заради што во средниот век се рефлектира со создавање на голем број на дијалекти, а некои од нив се и прекрасни литературни јазици. Од средниот век па наваму, францускиот јазик се карактеризира со силна еволуција преку, збогатување, прочистување и кодификација на јазикот од страна на една општествена и културна елита која од официјален јазик на кралската администрација го издигнува во престижен литературен и дипломатски јазик во XVII век, а потоа и меѓународен јазик кој се проширува во сите култивирани средини во XVIII век. Истовремено со засилувањето на позицијата на францускиот јазик се отфрлаат локалните дијалекти и регионалните јазици чија употреба се ограничува во провинциските средини, а на крајот само во руралните области.

32. Денеска, францускиот јазик спаѓа во најзборуваните јазици во светот. Франкофонскиот Атлас на Универзитетот во Лавал²⁴ истакнува дека има 117 милиони говорители, а Атласот на францускиот јазик²⁵ укажува дека во светот постојат помеѓу 135 и 140 милиони говорители или 2,5% од светското население, што го става на деветтото место во светот. Во Европа се наоѓаат 21% , во Америка 4%, а во Африка 75% од франкофонското население.

На европскиот континент, 70% од франкофонското население се наоѓа во Белгија, а 20% во Швајцарија²⁶. Во однос на бројот на говорителите во Европската Унија, каде се додава и Швајцарија, на францускиот јазик му припаѓа второто место со 67 милиони говорители зад германскиот со 90 милиони, но пред англискиот кој има 61 милион говорители.

Во Северна Америка најмногу франкофонско население живее во Канада со 6,5 милиони говорители од вкупниот број на жители кој во 1990 година изнесува 27,3 милиони жители. Најмногу се концентрирани во Квебек каде претставуваат 80% од неговото население и 30% од жителите во Нов Бранзвик. Во останатиот дел од американските континенти, освен во прекуморските департмани Гваделуп, Мартиник и Гвајана, франкофонски

²⁴ *Atlas de la francophonie*, Universite de Laval, 1986.

²⁵ *Atlas de la langue française*, collectif sous la direction de Philippe Rossillon, Bordas, Paris, 1995.

²⁶ N. В. Во овие податоци не е вклучено населението кое живее во Франција.

заедници има и во Луизијана со 260 000 говорители во 1990 година и во Хаити каде 22% од 6,3 милиони жители зборуваат француски.

Во 1996 година во Супсахарска Африка регистрирани се 39 милиони франкофонски говорители од кои 34% во западна екваторијална, 29% во тропска, 25% во источна екваторијална и 14% во сахелиска Африка²⁷. Во Индискиот Океан франкофонски се 19% од вкупно 17,7 милиони жители. Франкофонското население во Магреб е доста присутно. Во Тунис и Алжир тоа изнесува 49%, а во Мароко 30% од вкупното население. На средниот Исток, Либан останува столб на Франкофонијата со околу 800 000 говорители. Во Азија, пак најмногу говорители има на индокинескиот полуостров, во Виетнам со 500 000 и во Лаос каде франкофонското говорители изнесуваат 5% од вкупното население од скоро 4 милиони жители.

Францускиот и англискиот се единствени јазици кои се зборуваат на петте континенти и кои се предаваат во образовните системи во скоро сите земји во светот. Исто така овие два јазика се единствени кои имаат статус на официјален и работен јазик во најголемиот број меѓународни организации (infra, 106, 107).

Министерството за надворешни работи на Франција, односно неговата Општа управа за култура и научно-технички односи ја прикажува следната табела за примената на францускиот јазик во светот²⁸.

²⁷ Estimation de la population francophone dans les pays d'Afrique subsaharienne francophone, du Maghreb et de l'océan Indien du 1er janvier 1996, Groupe d'études et de démographie appliquée, Paris, 1996.

²⁸ *Situation du français dans le monde*, Ministère des Affaires étrangères, Direction générale des relations culturelles, scientifiques et techniques: http://fle.also.free.fr/Polifran/sfm_01.htm

	Вистински франкофони		Случајни франкофони		Вкупно
		%		%	Население
Североисточна Африка	219 000	0,3	1 700 000	2	83 400 000
Магреб	14 455 000	24,7	17 030 000	29	58 400 000
Супсахарска Африка	13 477 000	3,3	19 715 000	4,8	489 140 000
Индиски Океан	1 850 000	13,2	2 142 000	15,2	14 060 000
Северна Африка	7 286 000	2,9	3 200 000	1,3	247 806 000
Централна Америка, Кариби	1 216 000	0,7	365 000	0,2	176 794 000
Јужна Америка	180 000	0,06	-	-	289 400 000
Близок и Среден Исток	1 491 000	0,8	800 000	0,4	186 000 000
Далечен Исток	136 000	0,005	10 000	0,0004	2 847 000 000
Западна Европа	62 872 000	17,5	5 200 000	1,4	360 000 000
Источна Европа и поранешен СССР	1 080 000	0,3	4 000 000	0,9	429 000 000
Океанија	350 000	1,3	33 000	0,1	26 000 000
Свет	104 612 000	2	54 255 000	1	5 234 000 000

33. Во Франција, најголемиот дел од населението или 82% за свој мајчин јазик го има францускиот, но постои и одреден број на историски малцинства чии говорители сè уште зборуваат некој регионален јазик. Меѓутоа, бидејќи официјален јазичен попис во Франција не постои при одредувањето на нивниот број се поаѓа од одредени приближни податоци. Тоа покажува за слабиот интерес што властите го имаат за регионалните јазици. Во врска со тоа, директорот на Националниот институт за француски јазик Бернар Серкилјини (Bernard Cerquiglini), во април 1999 година поднесува “Извештај за јазиците во Франција”²⁹ :

“Како лингвист, известувачот не може, а да не забележи колку е слабо нашето познавање за многубројните јазици кои ги зборуваат француските граѓани. Тој (известувачот), си дозволува да ја наговори Франција да даде средства за научно опишување на нејзините јазици што би резултирало со издавање на синтетна публикација. Последното големо истражување за лингвистичкото наследство на Републиката е извршено од игуменот Грегوار (Grégoire) од 1790 до 1792 година во еден сосема поинаков дух” (ibid., 7).

34. Во Извештајот, Серкилјини набројува 75 различни јазици. Тоа огромно богатство од јазичното наследство е дел од Франција и од нејзините прекуморски департмани и територии на кои им припаѓаат вкупно 51 или две третини од вкупниот број на јазици зборувани на целата територија.

Иако не се цел на магистерскиов труд, сметаме дека е интересно и си допуштаме сосема накратко да го наброиме тоа јазично богатство кое се наоѓа надвор од европскиот дел на територијата на Франција. Во прекуморските департмани (DOM) постојат *креолски јазици со француска лексичка основа* – мартиникански креолски, гвадалупски креолски, гвајански креолски и реунионски креолски јазик, *бушиненџиски креолски јазици со англиско-португалска јазична основа* во Гвајана- сарамака, алуку, нжука, парамака, *америндиски јазици* во Гвајана – галиби или калина, вајана, паликур, аравак или локоно, вајампи и емеријон како јазикот *хмонџ* во Лаос.

²⁹ Bernard Cerquiglini, *Les langues de la France, Rapport au Ministre de l'Education nationale, de la Recherche et de la Technologie, et à la Ministre de la Culture et de la Communication*, 1999: http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport_cerquiglini/langues-france.html

Од прекуморските територии (ТОМ) во Нова Каледонија постојат 28 каначки јазици : нјелау, кумак, каак, јуага, јаве, неми, фваи, пиже, пваамеи, пвапва, дијалектите на регионот Вох Конс, семухи, паиси, ажие, арха, архо, орове, неку, сише, тири, ксаракуу, ксарагуре, друбеа, нумее, ненгоне, дреху, јаај, фаговеа.

Во Француска Полинезија и на островите Валис и Футуна постојат следниве јазици:тахитиски, маркизиски, тијамутски, мангаревински, јазиците рутуру, раиваве и рапа на Австралиските острови, валисиски и футуниски. На Мајот во Индискиот Океан се зборуваат јазиците шимаоре или махоре и шибуши.

2. Неколку причини за експанзија, а подоцна и за стагнација и повлекување на францускиот јазик

35. Наведуваме неколку фактори кои во еден одреден временски период со различен степен делуваат врз францускиот јазик и ја детерминираат неговата судбина.

-Пред сè, *демографскиот фактор* зашто во текот на XIX век, францускиот како прв странски јазик беше најзборуван во Европа. Шол (Schoell)³⁰ истакнува дека при првиот попис во 1801 година, во Франција живеат 27,5 милиони жители наспроти 9 милиони во Англија и Шкотска, додека во 1835 година има 35 милиони Французи, наспроти 29 милиони Германци и 26 милиони Британци (ibid.,21, 354-355). Бројната надмоќност во однос на говорителите на еден јазик во голема мера може да влијае, во содејство со други фактори, на експанзијата на одреден јазик.

- *Поразвиената национална свесќ* во однос на некои други европски земји одигрува позитивна улога за експанзијата на францускиот јазик. До XIX век, Европа е поделена на мали, недемократизирани кралства во кои елитата зборува француски јазик, а народот ретко кога има право на говор (Италија, на пример, се обединува дури во втората половина на XIX век). Дури со релативното демократизирање на тие држави и со постепеното образование

³⁰ F. Shoell, *La langue française dans le monde*, Paris, 1936.

на најшироките народни слоеви, националните јазици започнуваат да играат важна улога, а почнува да се појавува и национална свест кај нив. Всушност, луѓето кои постепено ја стекнуваат политичката, економската или културната власт насекаде во Европа не се истите тие благородници кои се забавуваа со зборување на францускиот јазик и со усвојување на француската книжевност, туку се работи за обично еднојазична буржоазија без посебна причина да биде посебно импресионирана од францускиот јазик и култура. Националните јазици кои долго време беа жртви на експанзијата на францускиот, нему му стануваат главен конкурент во многу функции, па дури и започнуваат да го заменуваат.

-На овие два фактори може да се додадат и *економската моќ на Франција, пресџојот на кралевите, а особено пресџојот на нејзината литература и култура*. Никако не можат да се заборават и традиционалните фактори зашто Франција како држава е *многу одамна конституирана со значаен број на население* која ја користела релативната немоќ на нејзините соседи во сите области вклучувајќи ја и јазичната.

Покрај тоа што овие фактори делумно ја објаснуваат експанзијата на францускиот јазик во Европа тие истовремено го објаснуваат и неговото уназадување. Со текот на времето, колку повеќе се конституираат модерните јазици толку повеќе се намалува обединувачката, културна функција на латинскиот, а потоа и на францускиот јазик. Оваа длабока промена се должи и на завршувањето на колонијалниот период.

36. Сметаме дека два настана многу јасно упатуваат на промената на статусот на францускиот јазик во меѓународни рамки. Прво, создавањето на *Француската Алијанса за пропагирање на францускиот јазик во колониите и во странство* во 1883 година. Дотогаш Франција немала потреба од никаква институционална поддршка, а фактот дека се почувствувала потреба за пропагирање на јазикот ни кажува дека таа е свесна за некаква криза или стагнација на јазикот зашто ниту еден јазик во експанзија нема потреба да биде бранет.

Вториот настан од тоа време е *појавувањето и зголемениот интерес за меѓународните веснички јазици* кои го заменуваат францускиот јазик при употреба во одредени области во меѓународни рамки. Сето тоа што се

случувало на меѓународен план создаде нова промена во “светската јазична рамнотежа” од која се изроди експанзијата на англискиот јазик.

3. Традиција на јазичното интервенирање на Франција

37. Делувањето врз јазикот од страна на Франција има своја историја и поаѓа од идејата дека тоа е должност и мисија на државата. Всушност, помеѓу XVI и XIX век најголема преокупација на Франција во областа на јазикот е да ја осигура надмоќта на францускиот врз другите јазици зборувани во неа.

38. Во 1539 година во замокот во Вилер-Котре, Франсоа I ја потпишува Наредбата позната под името *Ordonnance de Villers-Cotterets*³¹ со која се наметнува францускиот како административен јазик наместо латинскиот при пишување на сите судски и административни акти, а со цел да се одговори на потребите на населението кое повеќе не го разбира латинскиот јазик. Со него се пропишува употреба само на францускиот јазик во сите одлуки на врховните судови за да се намали двосмисленоста, несигурноста или можноста за нивно лошо толкување (*ibid.*, art. 110, 111). Со оваа одлука, францускиот се подигнува на ниво на државен јазик. Всушност, се работи за парискиот говор кој се одликувал со свои особености во изговорот, интонацијата и вокабуларот што доведуваат да се создаде дуализам кај населението зашто тој бил јазик на елитата, дворот, образованите луѓе, париската аристократија која била важен општествен фактор, наспроти регионалните и дијалекталните варијанти кои се зборуваат од страна на пониските слоеви на популацијата. Тој бил зборуван од нешто помалку од еден милион Французи од вкупно 20 милиони жители во земјата. За да може да одговори на сите општествени задачи францускиот јазик требало да се прикаже низ правила и норми, односно да се кодифицира за што претходно и зборувавме. Во тоа време постоеле стотина “професионални цензори” кои се силно поддржани од Луј XIV. Тогаш јазикот доживува и своевидна консолидација што тие ја

³¹ *Ordonnance de Villers-Cotterêts du 15 août 1539*:
http://www.orbilat.com/Gallo-Romance/French/Texts/Period_04/1539-L'Ordonnance_de_Villers_Cotterets.html

сметаат како врвно совршенство и идеална јазична фиксираност. Цензорите исто така ја фалат и употребата на добро избраниот и елегантен вокабулар.

39. Но, не е само оваа одлука која се однесува на јазикот. Според Ксавие Денио (Xavier Deniau)³² сите претходни прескрипции се следат и од Карло IX во членот 35 од Одлуката наречена Ordonnance de Roussillon³³ во 1563 година, а од 1629 година се применуваат и во црквеното право. Исто така, се наредува употреба на францускиот јазик во јавноста во регионот Беарн во 1621, Фландрија, 1684 година, Алзас, 1685 и во 1700 и во 1753 година за Русијон (Deniau, 1983, 82).

40. После преведувањето на Новиот Завет на француски јазик од страна на Лефевр д'Етапл (Lefèvre d'Étaples) во 1523 и дозволувањето за одбрана на тезите на француски јазик во 1624 година, мошне битен настан е создавањето на *Француската Академија* од страна на Ришелје (Richelieu) во 1635 година, за време на Луј XIII која има изразито национален карактер. Нејзина основна задача била да се грижи за јазикот, а во членовите 24, 26 и 44 од нејзиниот статут стои дека основната функција на Академијата е да работи колку што е можно погрижливо и потрудољубливо за да му даде сигурни правила на францускиот јазик и да го направи чист, elokventen и способен за примена во уметноста и науката, потоа дека ќе се состави речник, граматика, реторика и поетика како и дека ќе се создадат правила за правописот³⁴. Во 1694 година се појавува првото издание на нејзиниот "Dictionnaire de l'Académie" каде се опфатени само добро избрани зборови, потпирајќи се на традицијата на познатото "bon usage" на Војла (Vaugelas).

41. Во предвечерието на Револуцијата Франција претставува унитарна земја на административен, финансиски, правен, економски, културен и на јазичен план. Во територијата на кралството се интегрирани Фламандците, Бретонците, Каталонците, Корзиканците, франко-провансалското население околу Јура, Алзашаните и Лоренците. Ставот на монархијата во однос на регионалните говори сè уште е контраверзен. Фердинан Брино (Ferdinand

³² X. Deniau, *La francophonie*, Paris, 1983.

³³ Ordonnance de 1563, dite de Roussillon, art. 35.

³⁴ D. Oster, *L'Académie française*, Paris, s. a., 3-4.

Brunot)³⁵ смета дека кралската власт не сакала нивно укинување. Таа ја истакнувала надмоќта на францускиот јазик притоа допуштајќи ги локалните говори. Со ова не се согласува Херман Ван Гетем (Hermann Van Goethem)³⁶ кој истражувајќи низ судските архиви заклучува дека уште од владеењето на Луј XIV постои реална желба да се воспостави превласт на францускиот јазик (ibid., 437- 460). Меѓутоа, сосема е точно дека монархијата во тоа време нема контрола врз основното образование кое е еден од главните инструменти за остварување на јазичната политика³⁷.

42. После Француската револуција, во врска со јазикот, усвоени се дванаесеттина закони кои се однесуваат на неговата употреба од страна на администрацијата, во образованието, културата и религијата. Тогаш за првпат се поврзува јазикот и нацијата. Оттогаш тој станува “државна работа” зашто на “обединетата и неделива Република” чија девиза беше “Fraternité, Liberté et Égalité pour tous” ѝ требаше јазик кој наспроти јазичната распарченост и посебноста на старите провинции, би претставувал гарант за неделивоста и инструмент за подигнување на образовното ниво на народните маси. Во септември 1791 година во Народното собрание, Талејран (Talleyrand) во својот говор јасно ја поставува врска помеѓу распространувањето на францускиот јазик и школските институции: “Јазикот на Уставот и на законите ќе им се предава на сите, а таа маса на расипани дијалекти која е последен остаток од феудализмот, ќе мора да исчезне зашто силата на нештата тоа го бара”³⁸. Буржоазијата во народните говори гледа пречка во ширењето на своите идеи и затоа таа им објавува војна. Членот на Комитетот за народно здравје од тоа време, Бертран Барер (Bertrand Barère), ја започнува офанзивата во корист на постоењето на национален јазик:

“Монархијата имаше причина да личи на Вавилонската кула, но да се остават граѓаните да не го знаат националниот јазик, во демократијата тоа

³⁵ F. Brunot, *Histoire de la langue française des origines à nos jours*, tome VII: *La Propagation du français en France jusqu' à la fin de l'Ancien Régime*, Paris, 1909.

³⁶ Herman Van Goethem, *La politique des langues en France, 1620- 1804*, in *Revue du Nord*, tome LXXI, n° 281, 1989.

³⁷ Gérard Bodé, *L'Ecole et le plurilinguisme en France, 1789- 1870*, in Daniel Coste & Jean Hébrard, *Vers le plurilinguisme?, Ecole et politique linguistique*, Hachette, Paris, 1991, 33.

³⁸ *Rapport du 10 septembre 1791 devant l'Assemblée nationale*, Archives parlementaires, 1 ère série, tome XXX, 472.

значи дека не се способни да ја контролираат власта, а тоа е предавство на државата... На слободен народ му треба еден и единствен јазик за сите”³⁹.

43. Декретот од 21 октомври 1792 година кој се однесува на организацијата на јавното школство налага францускиот да биде образовен јазик. Пет дена подоцна издаден е уште еден декрет кој го дополнува претходниот во чијшто член 6 се определува: ”...францускиот јазик за кратко време да стане фамилијарен јазик”⁴⁰. На 16 прериал, односно 28 мај 1794 година, игуменот Анри- Батист Грегоар (Henri-Baptiste Grégoire) го објавува својот познат Извештај⁴¹ чие истражување започнува во август 1790 година, во кој ја опишува јазичната ситуација во Франција и триесетте различни говори кои ја формираат француската Вавилонска кула наспроти “јазикот на слободата”. За него е парадоксална или уште повеќе неподнослива констатацијата дека само 3 од 25 милиони Французи го зборуваат францускиот јазик, а 6 милиони него воопшто не го знаат иако истиот се користи во Канада и на бреговите на Мисисипи и насекаде се претставува како универзален јазик⁴².

44. Со Декретот од јули 1794 година се одобрува “јазичниот терор” и се исфрлаат локалните говори⁴³. Со него се одредува секој акт од кој и да е дел од територијата на Франција да биде напишан само на француски јазик (ibid., art. 1), ниеден правен акт да не може да се завери ако не е напишан на истиот јазик (ibid., art. 2), а секој функционер, службеник или владин повереник кој ќе напише или потпише при извршувањето на својата дејност каков и да е правен акт на локален идиом или на друг јазик освен францускиот, ќе биде приведен од својот дом пред полицискиот суд за прекршоци и осуден на 6 месеци затвор и отповикан од служба (ibid., art. 3). Иста казна му следува и на секое лице кое еден месец после објавувањето на овој декрет ќе завере дури и напотпишани акти, напишани на локален идиом или на друг јазик освен францускиот (ibid., art. 4).

³⁹ Archives parlementaires, 1 ère série, tome LXXXIII, séance du 8 pluviôse an II, n° 18, 713- 717.

⁴⁰ James Guillaume, *Procès- verbaux du comité de l'instruction publique de la Convention nationale*, tome II, Paris, Impr. Nat., 1894, 688- 690.

⁴¹ Henri- Baptiste Grégoire, *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*, Convention du 16 prairial an II - 28 mai 1794.

⁴² Calvet, op. cit., 1999, 72.

⁴³ Décret du II Thermidor an II- 20 juillet 1794.

45. Но, веќе Декретот од 1803 година⁴⁴ со кој францускиот станува административен јазик на царството во неговите нови граници од левата страна на Рајна и во Белгија, допушта употребуваниот локален говор да биде надополнет со соодветен превод на француски јазик. Во Циркуларното писмо пак, од октомври 1838 година⁴⁵, се даваат инструкции за употребата на францускиот јазик наспроти локалните говори и се потврдува дека во разни делови од Франција каде жителите зборуваат локален говор, често се случува децата од основното образование да не можат да читаат текстови напишани на француски јазик. Националното истражување од 1863 година⁴⁶ покажува дека околу половина Французи првенствено не го употребуваат францускиот јазик и неговата употреба се занемарува веднаш по завршувањето на училиштето. Жерар Боде смета дека само воената служба придонесува за одржување на јазикот, а насилното воведување на францускиот јазик го пореметува општественото ткиво.

46. Во текот на целиот XIX век се забележува една постојана желба на државата за ширење на францускиот јазик. Меѓутоа, иако постои тенденција на државата да интервенира врз јазиците што несомнено значи наметнување на монолингвизам, сепак постои голем јаз помеѓу создавањето на законски апарат од страна на централната администрација и неговата примена во регионите. После Француската револуција, јазичната политика на Франција е во расчекор со религиозното и интелектуалното однесување на населението. Државниот проект за наметнување на францускиот јазик и описменување на населението е во судир со семејствата кои ги зборуваат локалните говори зашто сето тоа се прави без да се одреди и почитува вистинската природа на проблемот. Тука е и ставот на Црквата која ги користи регионалните јазици за приближување на локалното население до веронауката и уште повеќе го усложнува пристапот до овој проблем. И покрај официјалните и неофицијални статистички податоци многу е тешко да се извлече заклучок за резултатите од таа јазична политика. Но и покрај малкуте доверливи

⁴⁴ Décret du 24 prairial an XI- 13 juin 1803, Bulletin des lois, 3e série, tome VIII, 2e semestre an XI, n° 292, loi n° 2881, 598- 599.

⁴⁵ Circulaires et instructions officielles relatives à l'instruction publique, tome II, n° 744, 1865, 679- 680.

⁴⁶ Archives nationales F17* 3160.

податоци во оваа област, францускиот јазик го зачувува пред крајот на XIX век истиот статус како и во времето на Француската Револуција⁴⁷.

47. Во текот на XIX век сè до 1960 година, Франција усвојува импресивен број на закони кои се однесуваат на францускиот јазик, регионалните јазици и култури како и на територијалните колективитети. Изразено во бројки тоа значи дванаесеттина закони, дваесеттина декрети, близу 40 административни одлуки од кои 21 се однесуваат на терминологијата и исто толку циркуларни писма. Најголемиот дел од овие правни текстови се однесуваат на промовирањето на францускиот како јазик на образованието и на неговата терминологијата, во помала мера се однесуваат на јазичните права, што соодветствува на старата традиција за истиснување на регионалните јазици. Впрочем, текстовите се однесуваат многу малку на она што значи национални малцинства. Сепак, постои тенденција за зголемување на правото на разлика и признавање на специфичноста на регионалните јазици.

48. Според односот и преземените јазични активности на Франција, разликуваме:

- Јазична политика во однос на францускиот јазик,
- Јазична политика во однос на регионалните јазици.

⁴⁷ Bodé, op. cit., 43.

III СОВРЕМЕНАТА ЈАЗИЧНА ПОЛИТИКА НА ФРАНЦИЈА ВО ОДНОС НА ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК

1. Вовед

49. Предмет на истражување на третата глава од овој труд е современата јазична политика што Франција ја води во однос на францускиот јазик. За таа цел извршивме анализа на повеќе од сто единици (закони, декрети, циркуларни писма, извештаи и други административни одлуки) кои директно се однесуваат на францускиот јазик или индиректно го содржат на каков и да е друг начин.

50. За почетна точка на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик ја земаме 1966 година кога за првпат во таа земја се основа институција чија главна цел ѝ е одбраната на јазикот, Високиот комитет за одбрана и ширење на францускиот јазик (Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française)⁴⁸, институција со која Франција ѝ дава нова посистематична димензија на одбраната на јазикот и воспоставува посебен однос кон него.

51. Според начинот на работа и насоките на делување на институциите чија главна преокупација им е неговата одбрана, разликуваме три периоди на современата јазична политика:

I - Од 1966 до 1984 година- период на делување на Високиот комитет за одбрана и ширење на францускиот јазик,

II - Од 1984 до 1989 година - период на делување на Генералниот комесаријат (Commissariat général de la langue française) и Консултативниот комитет за француски јазик (Comité consultatif de la langue française),

III – Од 1989 година па наваму – период на активност и делување на Високиот совет за француски јазик (Conseil supérieur de la langue française) и Генералната делегација за француски јазик (Délégation générale à la langue française).

⁴⁸ Décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, Journal officiel du 7 avril 1966.

2. Прв период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик

52. Главна цел на Високиот комитет за одбрана и ширење на францускиот јазик е проучување на мерките кои се преземаат за одбрана и ширење на јазикот, воспоставување на врски со односните организации, особено од областа на културата и техниката, поттикнување на иницијативи чија цел соодветствува на дејноста на оваа институција како и воспоставување на соработка со секого кој со својата компетенција и со своите услуги работи во склад со целите на Комитетот. Можеби затоа што одбраната и поставените цели за ширење на францускиот јазик беа дел од зацртаната програма на оваа институција и претставуваа нејзин синоним, а со тоа и именките одбрана и ширење стануваа непотребни при нејзиното именување, таа во 1973 година се преименува во Висок комитет за француски јазик (Haut Comité de la langue française)⁴⁹, задржувајќи си ја притоа истата мисија за ширење на францускиот јазик и одржување на неговата чистина.

53. Јазичната политика од овој период се движи во следниве насоки:

- термилошко збогатување на францускиот јазик,
- заштита на потрошувачот,
- заштита на работникот,
- зацврстување на францускиот јазик на внатрешен и надворешен план,
- поттикнување на повеќејазичност.

54. *Термилошко збогатување на францускиот јазик*- Иако во периодот помеѓу 1970 и 1972 година во Франција веќе постојат специјализирани термилошки комисии во одредени министерства и институции, сепак дури во 1972 година се донесува официјална одлука за нивно формирање од поширок карактер⁵⁰. Нивна цел е создавање на нови термини кои би ја пополниле термилошката празнина во одредени области или би ги замениле веќе влезените туѓи зборови со соодветни француски.

⁴⁹ Décret n° 73- 194 du 24 février 1973 modifiant le décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, Journal officiel du 28 février 1973.

Сето тоа би се правело врз основа на целосното почитување на морфолошките и синтаксичките правила на францускиот јазик со што овие термини побрзо би се прифатиле и би се зголемила нивната примена во јазикот. Во текот на овој период забележавме донесување на десет циркуларни писма и други видови на правни одлуки кои се однесуваат на терминолошкото збогатување на речникот во повеќе области. И Законот за употреба на францускиот јазик од 1975 година⁵¹ во повеќе наврати го нагласува изоставањето на странските зборови или изрази и употребата на соодветни француски (*ibid.*, art. 1, 4, 5, 8).

55. *Заштитата на потрошувачој*- Пред налетот на многубројните производи од целиот свет, напишани на многу јазици кои го освојуваат францускиот пазар во овој период, Франција чувствува потреба за заштита на нејзините потрошувачи, а истовремено и на својот јазик. Со Законот за употреба на францускиот јазик од 1975 година се одредува негова задолжителна примена при секое означување, понуда и претставување на секое добро или услуга и избегнување на секој туѓ збор или израз, освен веќе одомаќинетите.

56. *Заштитата на работниците*- Во тоа време интензивно се работи и на заштитата на работникот. “Секој писмен договор за работа која се изведува на територијата на Франција мора да биде напишан на француски јазик”⁵². Во договорите не смее да постои туѓ израз кој е нејасен за франкофонските говорители. Во случај кога за првпат се воведува таков израз, истиот треба доволно јасно да се опише за да не го наведе на грешка носителот на договорот.

57. И во другите области Франција, во овој период води интензивна јазична политика. Се поведуваат повеќе иницијативи за подобрување на квалитетот на јазикот во документите на јавната администрација и судството⁵³, се продлабочува и меѓународната соработка со франкофонските

⁵⁰ Décret n° 72- 19 du 7 janvier 1972 relatif à l’enrichissement de la langue française, Journal officiel du 9 janvier 1972, art. 2.

⁵¹ Loi n° 75- 1349 du 31 décembre 1975 relative à l’emploi de la langue française, Journal officiel du 4 janvier 1976.

⁵² Code du travail, art. L. 121- 1.

⁵³ - Circulaire du 31 juillet 1974 relative à l’élaboration des projets de loi et des textes publiés au Journal officiel

- Circulaire du 14 juin 1983 relative à l’élaboration des projets de loi.

земји, а се зголемуваат и напорите за ширење на францускиот јазик надвор од земјата преку создавање на разни организации и доделување на кредити и субвенции за различни јазични цели⁵⁴.

58. Една од новите насоки на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик е и *појилкинување на повеќејазичноси*. “Секој текст на француски јазик мора да биде придружен со еден или повеќе преводи на странски јазици” при означување, понуда или претставување на некое добро или услуга (Loi du 31 décembre 1975, art. 1). Оваа стратегија за поттикнување на повеќејазичноста ќе биде основа и за подоцнежните барања што Франција ќе ги поставува на европско и светско ниво, борејќи се против хегемонијата на англискиот јазик.

59. Првиот период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик претставува основен период од кого ќе произлезат насоките и стратегиите за делување во идните два периода.

3. Втор период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик

60. Како одредница за почетокот на вториот период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик ја земаме 1984 година кога Високиот комитет за француски јазик е заменет со две други институции со многу слична цел: Консултативниот комитет и Генералниот комесаријат за француски јазик.

61. Консултативниот комитет за француски јазик има за цел проучување на сите прашања и проблеми кои се однесуваат на употребата и промовирањето на францускиот јазик, ширење на Франкофонијата и регионалните јазици како и креирање на политиката на Франција во однос на

⁵⁴ Calvet, op. cit. 1999, 206.

странските јазици⁵⁵. Исто така, Комитетот може да дава и предлози, препораки и мислења за сите прашања кои се поврзани или се дел од неговата работа и од надлежностите.

62. Генералниот комесаријат за француски јазик има за цел поттикнување и координирање на сите активности кои произлегуваат од јавните и приватните организации и се насочени кон одбрана и ширење на јазикот⁵⁶. Комесаријатот задолжително мора да биде консултиран од страна на сите министерства за активностите кои ќе ги преземат, а се поврзани или се дел од неговата надлежност. Тој исто така се занимава и со координирање на термилошките активности како и со сите дејства кои се однесуваат на примената на францускиот јазик, како на внатрешен план, така и во меѓународни рамки при што е помаган од повеќе јавни служби и дирекции. Комесаријатот е директно поврзан со асоцијациите за промовирање и заштита на францускиот јазик.

63. Насоките и стратегиите на делување на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик главно продолжуваат од претходниот, но има и такви коишто започнуваат од вториот период.

64. Декретот од 1972 година за *термилошко збогатување* на францускиот јазик ги даде очекуваните резултати. Покрај десетте донесени одлуки од претходниот период, забележавме донесување на уште 19 во вториов период кои се однесуваат на збогатувањето на речникот во областите: телекомуникации, одбрана, урбанизам, економија и финансии, земјоделеие, водена и воздушна пловидба. Со ова Франција докажува дека станува свесна за неопходноста од создавање на нови термини кои би ја отсликувале реалноста збогатувајќи го францускиот јазик и придонесувајќи за неговата стабилност “зашто богатството со зборови (...) е израз на еден динамичен и моќен народ”⁵⁷.

65. На меѓународен план забележително е *зголемувањето на контактите помеѓу Франција и франкофонските земји* што е особено нагласено по создавањето на Високиот совет за франкофонија (Haut Conseil de

⁵⁵ Décret n° 84- 91 du 9 février 1984 instituant un commissariat général et un comité consultatif de la langue française, Journal officiel du 10 février 1984, art. 2.

⁵⁶ Ibid., art.6.

⁵⁷ M. Yaguello, *Catalogue des idées reçues sur la langue*, Le Seuil, Paris, 1988, 88- 89.

la francophonie)⁵⁸. Неговата мисија се состои во одредување на улогата на францускиот јазик и франкофонијата во современиот свет, а исто така тој се грижи и за собирање и споредување на податоци во повеќе области од сите франкофонски земји. Негова цел е и предлагање, поттикнување и насочување на активности за ширење, збогатување, одбрана и поголема употреба на францускиот јазик во светот како и развој на франкофонијата.

66. Исто така во овој период забележавме и *засилена будноста на сѐајтусој на францускиот јазик во аудио- визуелниот медиуми*. За таа цел помеѓу другото се грижи и новооснованата Национална комисија за комуникации и слободи (Commission nationale de la communication et des libertés) чија задача е заштита и ширење на јазикот во француското кинематографско и радиодифузно производство⁵⁹.

67. Од 1985 година се врши и *проверка на знаењето по француски јазик во меѓународни рамки преку полагање на посебни испити и издавање на дипломи за француски јазик наменети за странци*⁶⁰. Со нив се потврдува степенот на знаење на јазикот според општо прифатени критериуми и се овозможува пристап до секое работно место каде се бара соодветно владеење на францускиот јазик сразмерно со нивото на издадената диплома.

68. Старите насоки на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик кои произлегоа од Законот за употреба на францускиот јазик од 1975 година, за повеќејазичност и заштита на потрошувачот и работникот, се составен дел од вториот период што го нарекуваме период на кохерентност или поврзување на многу јавни институции чија цел е подобрата примена и заштитата на јазикот.

⁵⁸ Décret n° 84- 171 du 12 mars 1984 instituant un Haut Conseil de la francophonie, Journal officiel du 13 mars 1984.

⁵⁹ Loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication.

⁶⁰ Arrêté du 22 mai 1985 portant création de diplômes de langue française réservés aux personnes de nationalité étrangère, D. E. L. F. , D. A. L. F.

4. Трет период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик

69. Третиот, а воедно и последен период, започнува од 1989 година со основањето на две нови институции: Високиот совет и Генералната делегација за француски јазик.

70. Високиот совет за француски јазик има за цел проучување на сите прашања во однос на употребата, уредувањето, збогатувањето, унапредувањето и ширењето на јазикот во Франција и надвор од неа како и проучување на прашањата кои се однесуваат на странските јазици⁶¹. За разлика од неговиот претходник Консултативниот комитет, Советот од својата надлежност ги исклучува регионалните јазици. Исто така, тој дава предлози, препорачува форми на делување и дава мислења за сите прашања поврзани со францускиот јазик, неговата примена во образованието и франкофонијата. Негови приоритетни теми за работа се: поголема примена на францускиот јазик во науката и техниката, иднината на францускиот јазик наспроти развојот на новите информативни и комуникативни технологии, поттикнување на јавноста кон јазикот, негова поголема примена во образовниот систем и мас- медиумите во Франција како и поттикнување и развивање на европската повеќејазичност и местото на францускиот јазик во европските институции⁶².

71. Мисијата на Генералната делегација за француски јазик се состои во поттикнување и координирање на акциите на јавните и приватните институции кои придонесуваат за ширење и правилна употреба на францускиот јазик во образованието, комуникациите, науката и техниката (Décret n° 89- 403, art. 7). Таа е одговорна за координацијата на сите дејства што се преземаат во однос на уредувањето, изучувањето и ширењето на јазикот и е задолжена за поддржување на сите иницијативи кои произлегуваат од Високиот совет за француски јазик.

⁶¹ Décret n° 89- 403 du 2 juin 1989 instituant un Conseil supérieur de la langue française et une Délégation générale à la langue française, Journal officiel du 22 juin 1989, art. 2.

⁶² Feuillet du ministre de la Culture du 28 mai 1996.

72. Во третиот период на современата јазична политика во однос на францускиот јазик забележавме повеќе насоки на делување што укажува на сè поголемата мобилност и за сериозноста што Франција ја има кон јазикот.

73. *Ширење на францускиот јазик во меѓународни рамки*- На почетокот од периодот се основа Агенцијата за француско образование во странство (Agence pour l'enseignement français à l'étranger) чија цел, меѓу другото, е да придонесува за ширењето на јазикот низ целиот свет и да ги поттикнува странските ученици да доаѓаат во Франција и да го продолжат своето образование. Таа е задолжена и за доделување финансиска помош на установите кои придонесуваат за ширењето на јазикот во странство⁶³.

74. Сакајќи да се засили позицијата на францускиот јазик во земјата, а истовремено да му се даде ист ранг како и на другите принципи на суверенитетот на земјата, во 1992 година во Уставот на Франција се запишува одредбата “Францускиот е јазик на Републиката” (supra, 31). Со тоа се сака и да се *заштити статусот на јазикот како на внатрешен план и на надворешен план* пред налетот особено на англискиот јазик и да се спречи секаква миноризација на францускиот.

75. Исто така во овој период забележавме и *појаснување на нормата* која треба да се почитува во однос на *употреба на францускиот јазик од страна на јавната администрација* која мора да обезбеди ширење и негова правилна примена во сите административни активности на внатрешен план и во меѓународните односи каде францускиот јазик треба да ја зачува својата посебна улога.

76. Посебен акцент се става на *примената на францускиот јазик на интернет сајтовите*. Во овој период забележавме осум административни одлуки кои се однесуваат на задолжителната употреба на јазикот во овој домен притоа не исклучувајќи го преведувањето на содржината на сајтовите барем на еден странски јазик кој ќе се избере во зависност од целите на службата во чија сопственост се интернет сајтовите. Оваа насока е во директна поврзаност со почитувањето на *повеќејазичноста на интернет*.

⁶³ Loi n° 90- 588 du 6 juillet 1990 portant création de l'Agence pour l'enseignement français à l'étranger, Journal officiel n° 159 du 11 juillet 1990, art. 2, 7.

77. *Борба против неписменоста*- јазикот е мошне битен елемент за социјална интеграција на личноста. Неписменоста може да доведе и до исклучување на единката од општествените текови. Затоа, Франција спроведува соодветни мерки против оваа појава како организирање на тестирања за одредување на основните знаења за францускиот јазик за време на повикувањето на младите на регрутација⁶⁴ кои претставуваат добар показател за нивото на познавање на јазикот од страна на младата популација, врз основа на што, државата ќе преземе подоцна дополнителни мерки за описменување на неписменото население и подигнување на нивото на познавање на јазикот кај населението кое се соочува со потешкотии во оваа област.

78. *Политика на феминизација*- Поттикнува од принципот на еднаквост меѓу половите, во третиот период се забележува засилено движење за употреба на специфични форми на некои именки во женски род. Иако веќе еднаш официјализирано⁶⁵, по вторпат со Циркуларното писмо од 1998 година⁶⁶ се пропишува употреба на форми од женски род на именки на одредени професии или титули во сите официјални документи на јавните државни институции. Исто така од Генералната комисија за терминологија и неологија (Commission générale de terminologie et de néologie) се бара да спроведе истражување во врска со ова прашање, а на Националниот институт за француски јазик му се предлага составување на брошура која би содржела објаснувања за употребата на формите од женски род.

79. *Обезбедување на ситијусој и одбрана на францускиот јазик во мас- медиумите и кинематографската продукција*- Во овој период државата преку два закони и неколку декрети реагира не само за обезбедување на статусот на јазикот во мас- медиумите туку таа се грижи и редовно ја следи неговата состојба преку одредени институции. Со цел негово ширење и надвор од границите на Франција, таа воспоставува и билатерална и мултилатерална соработка со односни институции од франкофонските земји.

⁶⁴ Loi n° 97- 1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national, Journal officiel n° 260 du 8 novembre 1997, art. L. 114 – 3.

⁶⁵ Circulaire du 11 mars 1986 relative à la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre, Journal officiel du 16 mars 1986.

⁶⁶ Circulaire du 6 mars 1998 relative à la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre, Journal officiel du 8 mars 1998.

Заради поголема и поквалитетна продукција на кинематографските и музичките остварувања на француски јазик, Франција доделува и соодветна финансиска помош.

80. *Збогатување на францускиот јазик*- Генералната комисија и специјализираните комисии за терминологија и неологија интензивно и во овој период работат на збогатувањето на францускиот јазик⁶⁷. Генералната комисија за терминологија и неологија ги испитува сите новосоздадени термини вклучувајќи ги и оние кои произлегуваат и од специјализираните комисии и понатаму дава одобрение за нивна примена откако ќе ја добие согласноста од Француската академија.

Специјализираните комисии за терминологија и неологија (Commissions spécialisées de terminologie et de néologie) кои се составен дел од министерствата, го подготвуваат целокупниот инвентар на новосоздадените изрази и термини и ги доставуваат до Генералната комисија. Заради изедначување на термините и изразите, тие се во постојан контакт со истородните институции од франкофонските земји и со меѓународните организации каде францускиот е официјален или работен јазик.

Од почетокот на овој период до првата половина на 1994 година регистриравме донесување на 20, а од 1998 до крајот на првата половина од 2001 година, уште 13 одлуки за збогатување на францускиот јазик во повеќе области.

81. Забележавме и постојана активност на овластените *асоцијации за одбрана на францускиот јазик* кои будно ја следат јазичната состојба на теренот и поднесуваат постојани извештаи до Генералната делегација за француски јазик и според Законот од 1994 година за употреба на францускиот јазик⁶⁸, можат да започнат кривична постапка против прекршителите на истиот (*ibid.*, art. 19, & Code de procédure pénale, art. 2 - 14.).

82. Во третиов период продолжуваат и претходните насоки и стратегии на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик: заштита на работникот и потрошувачот, поттикнување на повеќејазичност и

⁶⁷ Décret n° 96- 602 du 3 juillet 1996 relatif à l'enrichissement de la langue française, Journal officiel n° 155 du 5 juillet 1996.

⁶⁸ Loi du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel n° 180 du 5 août 1994.

ширење на франкофонијата, засилени со Законот од 1994 година за употреба на францускиот јазик кој го заменува претходниот од 1975 заради мноштвото слабости коишто ги покажал вториов.

5. Области на примена и интервенирање на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик

83. При анализата на ексцерпираниот материјал заклучивме дека современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик главно е насочена на следниве области: информирање на потрошувачот, заштита на работникот, наука и техника, јавни служби и мас- медиуми. При обработката на проблемот ќе се задржиме на секоја област одделно, а временски најголем акцент ќе ставиме врз третиот, последен период кој ја прикажува најновата состојба во областите и е во директна поврзаност со претходните два периода, а претставува и своевиден резултат на насоките, стратегиите и настаните кои се случувале претходно.

5. 1 Информирање на потрошувачот

84. Според Законот од 1994 година се предвидува задолжителна употреба на францускиот јазик во “означувањето, понудата, претставувањето, начинот на употреба, опишување на содржината и на гарантните услови на добра, производи или услуги како и во сите фактури и сметки (art. 2). При преводи на други странски јазици, “францускиот натпис треба да е исто толку читлив, јасен и разбирлив” како и натписите на другите странски јазици (art. 4). Исклучок прават “карактеристичните производи со странски имиња кои веќе ѝ се познати на јавноста (art. 2). Прекршоците ги констатираат овластени

лица кои вршат постојана контрола (art. 16), а за прекршителите се предвидуваат и соодветни казни⁶⁹.

85. При вршењето на контрола, приоритет имаат производите и услугите кои се директно поврзани со безбедноста и здравјето на потрошувачите кои треба да имаат јасна и разбирлива информација. Според Извештаите за примена на Законот од 4 август 1994 година за употреба на францускиот јазик⁷⁰, од 1990 до 2000 година бројот на извршените контроли е во постојан пораст, а од 1996 година се забележува тенденција на намалување на констатираните прекршоци (*ibid.*, 2000, 25). Тоа се должи на сè поголемото запознавање на јавноста со одредбите од законот. Ако пак за основа на прекршоците го земеме странскиот јазик од кого не е извршен превод на француски, тогаш на прво место се наоѓа англискиот, пред германскиот, италијанскиот и шпанскиот.

Во вршењето на контрола се вклучуваат и овластените асоцијации за заштита на францускиот јазик кои покрај можноста за поведување на кривична постапка против непочитувачите на законските одредби, редовно им даваат совети на сите субјекти кои ќе го побараат тоа, а подготвуваат и повеќе медиумски кампањи за правилна примена на јазикот.

Бирото за контрола на пропагандната програма (Bureau de vérification de la publicité) извршува факултативна проверка на јазикот на рекламниот материјал кај сите медиуми, освен кај телевизиските, каде врши задолжителна контрола. Тоа постојано потсетува на законските одредби за јазикот.

Во 1999 и 2000 година, најголем број од прекршоците се регистрирани од страна на судовите во Париз и на југот на Франција (*ibid.*, 37), а при изрекувањето на казните судиите можат да го користат правото на кумулативен принцип (*principe de cumul*) што значи изрекување на толку казни колку што има производи со кои е направен прекршокот.

⁶⁹ Décret n° 95- 240 du 3 mars 1995 pris pour l'application de la loi n° 94- 665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel du 5 mars 1995.

⁷⁰ Ministère de la culture, Délégation générale à la langue française, *Rapports au Parlement sur l'application de la loi du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, 1997- 2001:*

<http://www.dglf.culture.gouv.fr>

86. Исто така, сите информации при правење на договор за осигурување треба да бидат јасно напишани на француски јазик⁷¹, со што се обезбедува информирањето на осигуреникот како потрошувач.

5.2 Заштита на работникот

87. Главните одредби во оваа област потекнуваат од Законот од 1994 година за употреба на францускиот јазик и Законикот за работа (Code du travail). Со нив се наложува задолжителна употреба на францускиот јазик при давање на одредени информации на работникот од страна на работодавачот при склучување на договорите за работа (Loi du 4 août 1994..., art. 8 & Code du travail, art. L. 121 – 1), во внатрешната правна регулатива на претпријатијата (Loi ..., art. 9 – 1 & Code ..., art. L.122 – 35), во сите документи кои содржат обврски и одредби неопходни за работникот при вршењето на неговата работа, освен оние документи кои се испраќаат во странство или пристигнуваат оттаму (loi..., art. 9- 2 & Code..., art. L. 122- 39- 1), потоа во сите спогодби и колективни работни договори (Loi...,art. 9-IV & Code..., art. L. 132- 2-1) како и при понуди за работа од страна на сите служби кои се наоѓаат на територијата на Франција, без разлика на националноста на издавачот (носителот) на понудата или работодавачот, или надвор од нејзината територија, во случај кога носителот на понудата е Французин (Loi..., art. 10 & Code..., art. L. 311 – 4).

88. Иако како контролори на примената на францускиот јазик во оваа област се назначени трудовата инспекција и професионалните синдикати кои можат да поведат судска постапка (Code du travail, art. L. 411 –11), сепак треба да се истакне дека за разлика од систематската контрола во однос на јазикот која се врши во доменот на информирање на потрошувачите, податоците со кои располага Генералната делегација за француски јазик се нецелосни и не овозможуваат да се запознае реалната состојба. Тоа е така зашто е невозможно да се имаат на увид сите документи кои содржат одредби неопходни за работникот при вршење на неговата работа.

⁷¹ Code des assurances, Partie Legislative, Livre I: Le contrat, art. L 112 – 3.

Според Извештаите на министерството за култура и комуникации и оние на асоцијацијата “Le droit de comprendre”⁷², сè повеќе големи француски фирми го употребуваат англискиот како работен јазик со странските клиенти зашто во него гледаат ефикасно средство за комуникација со деловните партнери. Наспроти нив, постојат и такви кои се посебно чувствителни на јазичното прашање така што на вработените во нивните странски филијали им наметнуваат задолжително изучување на францускиот јазик.

Во поединечните договори за работа, во внатрешната правна регулатива на претпријатијата и во колективните спогодби не се забележани проблеми во однос на примената на францускиот јазик.

Во однос на понудите за работа кои се напишани на странски јазик, се забележува тенденција на намалување на прекршувањата кои се однесуваат на примената на францускиот јазик. Трудовата инспекција постојано ги потсетува работодавците и сите други носители на понуди за работа, за законските одредби кои се однесуваат на заштитата и употребата на јазикот.

5. 3 Наука и техника

89. Заради ширината на оваа област, а и заради подобра анализа и презентирање, истата ја поделивме на три подобласти:

- 1- францускиот јазик при одржување на манифестации, семинари и конгреси,
- 2- францускиот јазик во списанијата и другите видови публикации,
- 3- францускиот јазик во образованието, испитите, конкурсите и тезите.

5. 3. 1 Манифестации, семинари и конгреси

90. Постојат три обврски кои мораат да се почитуваат при одржувањето на меѓународните манифестации, конгреси или семинари кои се одржуваат во Франција: секој учесник да може да се изразува на француски јазик,

⁷² Droit de comprendre, *La langue française dans tous ses états*, Rapport des associations, Paris, 1999, 21 – 31.

документите кои ја претставуваат програмата на овие собири да се напишани на истиот јазик, а исто така и работните и сите други документи за време на одржувањето и оние кои ќе се објават после овие манифестации да содржат барем резиме на француски јазик (Loi du 4 août..., art. 6). Поаѓајќи од обврската и желбата на учесниците за изразување на француски јазик, а со цел истите да бидат разбрани од странските учесници на собирите, постои обврска за овозможување на симултан или консекутивен превод. Непочитувањето на овие одредби повлекува соодветна казна и обврска за сите субјекти да ги вратат добиените финансиски средства кои им се дадени за одржување на собирот⁷³.

91. Генералната делегација за француски јазик која според Циркуларното писмо од 1996 година⁷⁴ е задолжена за вршење на контрола во оваа област (ibid., 3.1), не забележала проблеми во однос на примената на овие обврски, освен при преведувањето на собирите кое најчесто се изостава заради високата цена на чинење. Затоа од 1996 година, Делегацијата дава финансиска помош за преведување на меѓународните собири кои се одржуваат во Франција, врз основа на воспоставените критериуми, на ставовите на експертите од односната област и мислењето на комисијата која специјално е оформена за оваа намена, Комисијата за помош при симултано преведување (Commission d'aide à l'interprétation simultanée-CODALIS).

5. 3. 2 Списанија и публикации

92. Сите списанија и публикации во Франција, издадени од правно или физичко лице кои примаат финансиска помош од државата, ако се напишани на странски јазик, мораат да содржат барем резиме на француски јазик (Loi du 4 août 1994..., art. 7). Ова се однесува на научните списанија и публикации кои се поделени во две категории:

- Примарни списанија,

⁷³ Nouveau code pénal, art. 131- 13.

⁷⁴ Circulaire du 19 mars 1996 concernant l'application de la loi n° 94- 665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel du 20 mars 1996.

- Синтезни списанија.

Примарните списанија (*Reuves de communication primaire*) имаат за цел излагање на нови научни факти наменети на меѓународната научна јавност. Најчесто објавените статии се напишани на англиски јазик. Оние списанија кои се помагаат од државните фондови, целосно ја почитуваат обврската за правење на резиме на француски јазик.

Синтезните списанија (*Reuves de synthèse*) се наменети за пренесување на најважните и најновите научни достигнувања до пошироката јавност. Најчесто се пишуваат на француски јазик, меѓутоа не е исклучена можноста да бидат двојазични или повеќејазични. Во вториов случај овие списанија мораат да содржат резиме на француски јазик.

Истите обврски се однесуваат и на сите други форми на научни публикации, извештаи, зборници, синтезни трудови, студии итн., а забележани се целосни почитувања на законските одредби за примена на јазикот во нив.

93. Во однос на субвенционирањето на списанијата, забележавме сè поголем интерес за добивање на тие средства, меѓутоа заради зачувување на квалитетот и почитување на високите критериуми на научност на објавените трудови, просечната финансиска помош останува стабилна и непроменлива за финансирање на списанијата од повеќе научни области.

94. Особен придонес во оваа област дава и оформувањето на Националниот центар на книгата (*Centre national du livre*) чија мисија, меѓу другото, се состои и во одбрана и ширење на францускиот јазик и култура како и поттикнување на преведувањето на странски дела на француски јазик и обратно⁷⁵. Исто така негова цел е и поттикнување на порачките од страна на француските и странските библиотеки, културни установи и книжарници за откупување на дела напишани на француски јазик кои имаат посебно научна, техничка или културна важност⁷⁶.

⁷⁵ Décret n° 93- 397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, Journal officiel n° 68 du 21 mars 1993, art. 3.

⁷⁶ Décret n° 96 – 421 du 13 mai 1996 modifiant le décret n° 93- 397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, Journal officiel n° 115 du 18 mai 1996, art. 1 er.

5. 3. 3 Образование, испити, конкурси и тези

95. Францускиот јазик се употребува задолжително во изведувањето на наставата, испитите, конкурсите и магистерските и докторските тези во сите јавни и приватни школки установи. Исклучок прават училиштата каде се изучуваат регионалните јазици и култури, училиштата од меѓународен карактер и оние наменети за странски државјани (Loi du 4 août 1994..., art. 11). “Владеењето на францускиот јазик и познавањето на два други странски јазици се едни од главните цели на образованието”⁷⁷. Генералната делегација за француски јазик не забележала прекршување на овие законски одредби без разлика на насоката или видот на училиштата.

Во однос на магистерските и докторските тези, забележани се ретки случаи кога тие се пишуваат на странски јазик, само тогаш кога научната тема е обработувана во соработка со странски лаборатории и истражувачки центри. Сите трудови содржеле резиме на француски јазик. Врз основа на Циркуларното писмо од март 1996 година, постои можност за коменторство при изработката на тезата, а во тој случај таа може да биде напишана на еден од официјалните јазици на двете земји каде се изведува коменторството, дополнета со резиме на вториот јазик⁷⁸. Земено во општи црти и во овој случај не се забележани прекршувања.

96. Во додипломските и постдипломските студии се забележува сè поголема употреба на англискиот јазик во изведувањето на наставата во одредени насоки. Се предлага во изведувањето на наставата да се вклучат и други странски јазици.

97. Непознавањето на францускиот јазик неминовно доведува до исклучување на единката од социјалните текови и нејзино изолирање. Затоа една од целите на француското образование е борба против неписменоста во која се вклучуваат сите јавни и приватни образовни установи, професионалните асоцијации, синдикатите, регионалните власти и други

⁷⁷ Loi n° 89- 486 du 10 juillet 1989 d’orientation sur l’éducation, Journal officiel du 14 juillet 1989 et B. O. special n°4 du 31 août 1989, art. 1 er.

⁷⁸ Op. cit., 2. 4. 2.

државни институции⁷⁹. Во согласност со Законот од 1998 година се преземаат повеќе образовни акции и мерки чија цел е социјална реинтеграција на лицата кои имаат проблеми од овој вид (Rapport au Parlement..., 2000, 113- 119).

5. 4. Јавни служби

98. Јавните служби имаат голема улога во зачувувањето на статусот на францускиот јазик на внатрешен план, потоа при неговото промовирање како јазик на меѓународната комуникација како и во негувањето на јазичната и културната различност. Заради поголема прегледност при образложувањето на ситуацијата во однос на францускиот јазик во оваа област, истата ја поделивме на три дела:

- Јавните служби и примената на францускиот јазик на внатрешен план,
- Јавните служби и промовирање на францускиот јазик како јазик на меѓународната комуникација,
- Терминолошко збогатување на францускиот јазик.

5. 4. 1 Јавните служби и примената на францускиот јазик на внатрешен план

99. Во оваа насока, јавните служби поаѓаат од уставниот принцип дека францускиот јазик е јазик на републиката. Според Циркуларното писмо од април 1994 година⁸⁰, тие треба да обезбедат стриктна примена на сите административни одлуки кои се однесуваат на употребата на францускиот јазик, доследно да ги применуваат сите новосоздадени термини од

⁷⁹ Loi n° 98- 657 du 29 juillet 1998 d'orientation relative à la lutte contre les exclusions, Journal officiel n° 175 du 31 juillet 1998, art. 24.

⁸⁰ Circulaire du Premier Ministre du 12 avril 1994 relative à l'emploi de la langue française par les agents publics, Journal officiel du 20 avril 1994.

терминолошките комисии и сите документи кои ќе ги објавуваат да не се во спротивност со одредбите за употреба на францускиот јазик. Забележавме дека во врска со ова Циркуларно писмо, до 28 септември 1999 година беа испратени уште 14 со слична содржина, наменети за секое министерство одделно.

100. Веднаш потоа и Законот за употреба на францускиот јазик од 1994 година ги одредува обврските кон кои треба да се придржуваат јавните служби. Некои од нив се однесуваат и на претходните области на примена на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик: сите натписи и огласи поставени на јавни места од страна на правни лица треба да содржат превод барем на два јазика (art. 4), договорите кои ги склучуваат правните лица да се пишуваат на француски јазик, освен исклучоците предвидени со закон (art. 5), манифестациите, семинарите и конгресите да се преведуваат од и на француски јазик (art. 6), сите списанија кои се пишуваат на странски јазик да содржат и резиме на француски (art. 7), се забранува употреба на странски израз или термин во заштитната марка на одреден производ кога веќе постои ист таков на француски јазик (art. 14).

Општа карактеристика на овој период, меѓу другото е и поттикнувањето кон повеќејазичност (art. 4) на внатрешен и надворешен план преку која Франција се бори против глобалната тенденција за еднојазичност и надмоќност на англискиот јазик.

101. Иако со одредени проблеми, сепак одредбите со кои се задолжува јавната администрација, во однос на примената на францускиот јазик на внатрешен план, уредно се почитуваат⁸¹.

102. На интернет сајтовите се наложува задолжителна употреба на францускиот јазик⁸², притоа “обрнувајќи најголемо внимание истиот да нема штета од развојот на овие средства” (за комуникација)⁸³. За регулирање на јазикот во оваа област, во периодот од 1996 до втората половина на 1999 година, забележавме донесување на вкупно 8 административни одлуки. Со

⁸¹ Droit de comprendre, op. cit., 55- 60 & Rapport au Parlement..., 61 – 68.

⁸² Circulaire du 15 mai 1996 relative à la communication, à l’information et à la documentation des services de l’Etat sur les nouveaux réseaux de télécommunication, Journal officiel n° 116 du 19 mai 1996, 2. b.

⁸³ Circulaire du 6 mars 1997 relative à l’emploi de français dans les systèmes d’information et de communication des administrations et établissements publics de l’Etat.

Циркуларното писмо од 1999 година⁸⁴ се прецизира дека термините кои се употребуваат на сајтовите треба да кореспондираат на термилолошките листи кои се објавуваат во Службен весник, а се допушта и нивно преведување на англиски јазик доколку постои и втор превод на друг странски јазик чиј избор зависи од целта и намената на сајтот (*ibid.*, 2. 2. 2. Langue). Давањето пример и поттикнувањето на повеќејазичност на интернет сајтовите само ги зацврстуваат позициите на француските јавни служби на светско рамниште во однос на глобалното почитување на јазичната и културната различност на интернет мрежата.

Во однос на примената на горенаведените одредби во оваа област извршивме анализа на 65 сајтови кои припаѓаат на француските јавни служби и забележавме дека скоро кај сите сајтови е застапена двојазичноста француски - англиски јазик. Кај рубриците кои се наменети за француските државјани не постои превод на странски јазик. Некои научно – истражувачки институции покрај публикациите на француски јазик содржат и резимеа на англиски јазик, а сајтовите на одредени јавни служби кои содржат и корисни информации за разни партнери во светот, имаат и превод на јазикот на земјата за која се наменети информациите, според членот 6 од Циркуларното писмо од 1994 година.

103. Во најновиот период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик продолжува тенденцијата за подобрување на квалитетот на јазикот на сите административни текстови. Во таа насока забележавме донесување на три правни акти⁸⁵ со кои се потсетуваат вработените во јавната администрација на правилната употреба на францускиот јазик при составување на административните документи со што тие ќе можат да бидат повеќе разбрани од субјектите на кои им се упатуваат. Исто така, со таа цел е и создавањето на Ориентациониот комитет за

⁸⁴ Circulaire du 7 octobre 1999 relative aux sites internet des services et des établissements publics de l'Etat, Journal officiel n° 237 du 12 octobre 1999.

⁸⁵ - Circulaire du 2 janvier 1993 relative aux règles d'élaboration, de signature et de publication des textes au Journal officiel et à la mise en oeuvre de procédures particulières incombant au Premier ministre.

- Circulaire du 20 septembre 1994 relative aux règles applicables aux nominations des membres des conseils et des dirigeants des établissements publics et entreprises du secteur public.

- Circulaire du 30 janvier 1997 relative aux règles d'élaboration, de signature et de publication des textes au Journal officiel et à la mise en oeuvre de procédures particulières incombant au Premier ministre, art. 1. 1. 1.

поедноставување на административниот јазик (Comité d'orientation pour la simplification du langage administratif)⁸⁶ кој е задолжен за формулирање на конкретни предлози за подобрување на квалитетот на административниот јазик како и за следење на нивната конкретна примена од страна на јавната администрација.

5. 4. 2 Јавните служби и промовирањето на францускиот јазик како јазик на меѓународната комуникација

104. Во односите со странските лица и институции, јавните служби мораат целосно да ги почитуваат правилата за употреба на францускиот јазик во меѓународните односи (Circulaire du 12 avril 1994, art. 6), притоа не фаворизирајќи ниту еден странски јазик. При склучување на меѓународни билатерални или мултилатерални договори, француските преговарачи мораат да го употребуваат францускиот јазик, а доколку не постои можност од другата страна, се допушта употреба на јазикот на преговарачите или на трет јазик кој се договара во првите фази на преговарањето⁸⁷.

105. Иако францускиот јазик е официјален или работен јазик на многу меѓународни институции, сепак претставниците на јавните служби се соочуваат со одредени потешкотии во неговата примена.

106. Во Генералното собрание на Организацијата на обединетите нации и покрај фактот што францускиот е еден од официјалните или работни јазици, англискиот јазик ја потврдува својата надмоќност: во 1992 година бројот на делегациите кои се изразуваат на англиски е 74, а на француски 31, за во 1999 година тој да се зголеми на 95 делегации на англиски, а да падне на 26 делегации на француски јазик⁸⁸. Најголем дел од официјалните документи се пишуваат исто така прво на англиски јазик, а многу често се појавуваат

⁸⁶ Arrêté du 2 juillet 2001 portant création d'un comité d'orientation pour la simplification du langage administratif, Journal officiel n° 152 du 3 juillet 2001.

⁸⁷ Circulaire du 30 mai 1997 relative à l'élaboration et à la conclusion des accords internationaux, Journal officiel n°125 du 31 mai 1997, III- Rédaction et présentation.

⁸⁸ Délégation générale à la langue française, *La place de la langue française dans les institutions internationales*, Paris, 2000, 4.

проблеми во преведувачкиот сектор што доведува да задоцнување при дистрибуирањето на преведените документи на француски јазик. Истото важи и за контактите помеѓу повеќето француски министерства со односните институции во ООН. Постојаните претставници на Франција во меѓународните организации во голема мера своето внимание го насочуваат на употребата и почитувањето на статусот на францускиот јазик: се залагаат за тоа меѓународните функционери од другите земји задолжително да го познаваат францускиот јазик како еден од работните јазици, се поставуваат раководители од француско потекло на одредени сектори кои имаат стратегиско значење за зачувувањето на статусот на јазикот, се доделуваат средства за започнување на јазични курсеви во многу меѓународни институции. Тие го поттикнаа назначувањето на координатор за јазични прашања при Организацијата на обединетите нации како и создавањето на Консултативниот комитет за јазичен плурализам (Comité consultatif pour le pluralisme linguistique) на Унеско итн.

107. Во институциите на Европската Унија францускиот исто така е официјален и работен јазик⁸⁹. Тој може да се употребува за време на одржувањето на официјалните и неофицијалните средби, во односите со институциите на Унијата, во контактите со претставниците на другите земји-членки при што се допушта употреба на јазикот на земјата на соговорникот доколку францускиот претставник го владее. Европските библиотеки и документациони центри мораат да им дадат посебно место на изданијата кои се објавуваат на француски јазик⁹⁰.

Според истражувањето на Генералната делегација за француски јазик од 1999 година, најголемиот број на работни документи кои се испратени од Европскиот совет и Европската комисија до односните француски инстанции се напишани на англиски, додека оние кои се испратени од Европскиот парламент и Европскиот суд како и оние кои се однесуваат на официјалните средби, најчесто се напишани на француски јазик (Rapport au Parlement..., 2000, 76- 81).

⁸⁹ Règlement n° 1 du 15 avril 1958 portant fixation du régime linguistique de la Communauté européenne, art. 1.

⁹⁰ République française, *Le Français dans les institutions européennes*, 2000, 4- 14.

Меѓутоа и во Европската Унија се забележува стагнација на францускиот јазик, особено по пристапувањето на нефранкофонските земји во неа. Дури и во односите помеѓу Унијата со франкофонските земји од Африка во комуникацијата се употребува само англискиот јазик. Унијата си дозволува негова употреба дури и во односите со француските претпријатија.

За време на своето претседателствување, во втората половина од 2000 година, Франција мошне силно реагира против употребата само на еден јазик и се залага за повеќејазичност. Таа ги засилува преведувачките служби за француски јазик во европските институции, организира јазични курсеви за функционерите на земјите - членки и земјите - претенденти за членство во Унијата, врши обучување на преведувачи по француски јазик од земјите – пристапнички на Унијата, а поведува и повеќе акции во корист на повеќејазичноста во новите информативни и комуникативни технологии: засилено преведување на европските сајтови на повеќе јазици, пуштање во употреба на автоматски интернет- преведувач и интерактивна интернет-граматика по француски јазик.

108. Се засилуваат и врските на Франција со франкофонските земји и институции. Исто така и нивните претставници во меѓународните институции во секоја можна прилика го употребуваат францускиот јазик. Франција е главен координатор на сите акции кои се насочени кон ширење на франкофонијата во светот. Таа води политика на соработка со меѓународните франкофонски организации, предлага мерки и ги поттикнува и ги дефинира акциите кои се преземаат за развој на франкофонијата и на францускиот јазик⁹¹.

Со поттикнување на младите научни кадри од франкофонските земји да земат учество во работата на многубројните меѓународни институции и преку основањето на Фондот за помош при преведување и толкување (Fonds d'aide à la traduction et à l'interprétation), се зголемува употребата на францускиот јазик

⁹¹- Décret n° 93- 797 du 16 avril 1993 relatif aux attributions du ministre de la culture et de la francophonie, Journal officiel n° 92 du 20 avril 1993, art. 5, 6, 7.

- Décret n° 91- 1094 du 21 octobre 1991 relatif aux attributions du ministre délégué à la francophonie, Journal officiel du 22 octobre 1991.

- Décret n° 92- 1231 du 24 novembre 1992 relatif aux attributions du secrétaire d'Etat à la francophonie et aux relations culturelles extérieures, Journal officiel du 25 novembre 1992.

за време на одржувањето на меѓународните манифестации кои се одржуваат надвор од Франција.

109. Одбраната на статусот и ширењето на францускиот јазик во светот е цел и на Дирекцијата за културна соработка и француски јазик (Direction de la coopération culturelle et du français) при министерството за надворешни работи на Франција која изработува планови и програми за изучување на францускиот јазик во светот. За таа цел таа е во постојан контакт со мрежата на француските институции и центри, со француските алијанси, а соработува и со сите други институции во кои на француски јазик се образуваат странци од целиот свет⁹².

5. 4. 3 Терминолошко збогатување на францускиот јазик

110. За да може францускиот јазик да го зачува својот статус на меѓународен, тој мора да се збогатува со термини од сите области преку кои ќе мора да ја изразува современоста. Збогатувањето на јазикот е една од карактеристиките што ја означува современата јазична политика на Франција (supra, 54, 64, 80).

111. Со создавањето на Генералната комисија и на Специјализираните комисии за терминологија и неологија, се поттикнува создавањето на нови термини и се зголемува нивната примена во разни области: економија, природни науки, техника, право итн. Овие комисии придонесуваат и за ширење на франкофонијата и поттикнување на повеќејазичноста во светски рамки. Тие исто така се во контакт со сродните институции од франкофонските земји со кои работат на изедначување на новосоздадените изрази и термини, со меѓународните организации како и со институциите за меѓународна стандардизација (Décret du 3 juillet 1996, art. 1er).

⁹² Arrêté du 25 juillet 2001 modifiant l'arrêté du 10 décembre 1998 relatif à l'organisation de l'administration centrale du ministère des affaires étrangères, Journal officiel n° 173 du 28 juillet 2001, art. 5.

Во март 2001 година е основана последната, осумнаесетта по ред, комисија за терминологија и неологија при министерството за млади и спорт⁹³. Постојат уште 17 такви комисии во еднаесет министерства. Скоро кај сите комисии постои Висок функционер за терминологија и неологија (Haut fonctionnaire de terminologie et de néologie) и посебна служба која е задолжена за координирање на сите активности од овој домен.

Во 2000 година Генералната комисија за терминологија и неологија, преку своите специјализирани комисии, извршува ревизија на сите термини, изрази и дефиниции објавени во Службен весник на Франција во периодот од 1973 до 1996 година. Резултатите од ревизијата се објавуваат во Терминолошкиот репертоар (Répertoire terminologique)⁹⁴ кој опфаќа 3000 целосно ревидирани единици.

Со владината програма за подготовки за влез на Франција во информативното општество, се истакнува големата улога што ја имаат новосоздадените термини во оваа област при што ѝ се наложува на Генералната комисија за терминологија и неологија, во соработка со специјализираните комисии, да изработи терминолошки листи од оваа област. Досега се издадени две, а се подготвува уште една таква листа⁹⁵.

Исто така се издаваат брошури на новосоздадените термини од повеќе области и бесплатно се праќаат до сите оддели на јавните служби и на односните асоцијации чија активност е поврзана со одредената област за која е наменета листата. Сите термини и листи можат да се симнат и од сајтот на Генералната делегација за француски јазик⁹⁶.

112. Во оваа област се продлабочуваат и контактите со сродните институции од франкофонските земји. Преку постојани контакти се овозможува учество на експерти од повеќе земји при одредувањето на составот на новосоздадените терминолошки листи со што се намалува и

⁹³ Arrêté du 27 mars 2001 portant création d'une commission spécialisée de terminologie et de néologie au ministère de la jeunesse et des sports, Journal officiel n° 78 du 27 mars 2001.

⁹⁴ *Répertoire terminologique, Révision des listes antérieurement publiées*, Edition 2000: <http://www.culture.gouv.fr/culture/dgLf/terminologie/repertoireJO220900/A2200002.html>

⁹⁵ La Commission générale de terminologie, *Rapport annuel d'activité 1999*, 22: <http://www.culture.fr/culture/DGLF/rapport/rap-act-99/rap1.html>

⁹⁶ <http://www.gdlf.culture.gouv.fr>

можноста за појавување на термилошки разлики во франкофонските земји. Во 2000 година се организираат две средби на француски експерти со колеги од Канада и Белгија со цел да се дефинира состојбата на термилошката политика во однос на францускиот јазик во тие држави (*Rapport au Parlement...*, 2000, 86).

113. Иако ретко се практикувала, сепак уште од 1986 година се наложува употреба на посебна форма во женски род на именките кои означуваат професии, функции, чинови или титули (*Circulaire du 11 mars 1986*) во сите официјални документи на администрацијата. Во 1998 година, жените кои учествуваат во владата бараат и сè почесто употребуваат форма на женски род на титулата министер (*la ministre*), а воедно започнуваат движење за употребата на таа форма да стане редовна говорна практика. Затоа со Циркурното писмо од 1998 година (*supra*, 78) ѝ се наложува на Генералната комисија за терминологија и неологија да започне истражување кое би го расветлило проблемот, притоа прикажувајќи ја состојбата и во другите франкофонски земји. Истражувањето би се засновало врз претходните истражувања од 1984 и 1985 година, извршени од комисијата која работела во тој период.

Ова наишло на силно спротивставување од страна на членовите на Француската Академија⁹⁷.

Генералната комисија за терминологија и неологија во октомври 1999 го доставува својот Извештај⁹⁸ во кој се истакнува дека во принцип, не постојат пречки за употребата на женскиот род на именките кои означуваат занимања и професии. Од друга страна, Комисијата се спротивставува на употребата на женскиот род на именките кои означуваат јавни функции и професии во административните документи на јавните служби и смета дека таму стриктно треба да се почитува правилото на неутралност на функциите. Исто така таа предлага понатамошно истражување на оваа проблематика. Со истото Циркуларно писмо му се налага на Националниот институт за француски

⁹⁷ Marie- Josée de Saint Robert, *La politique de la langue française*, Presse Universitaire de France, Que sais- je?, Paris, 2000, 101.

⁹⁸ Commission générale de terminologie et de néologie, *Rapport sur la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre au Premier ministre*, Ministère de la culture et de la communication, Paris, 1999.

јазик (Institut national de la langue française) да состави брошура која на корисниците би им давала упатства во однос на употребата на најприлагодените именски форми во женски род. Публикацијата⁹⁹ е издадена во 1999 година, а ги содржи правилата за формирање женски род на именките кои означуваат јавна професија, функција, чин или титула како и формите од машкиот род за истите именки. Таа, исто така ја допушта и формата *une ministre* .

Истото циркуларно писмо дозволува употреба на формите на женски род кои се во широка употреба: *la secrétaire générale, la directrice, la conseillère*, од страна на јавните служби.

5. 5. Мас - медиуми

114. Три члена од Законот од 1994 година за употреба на францускиот јазик се однесуваат на оваа област. Во економско - пропагандната програма, при означување, понудување, претставување, прикажување на упатството на употреба или при истакнување на гарантните услови на едно добро, производ или услуга, задолжително се употребува францускиот јазик (art. 2). Неговата употреба е задолжителна и во сите рекламни пораки или емисии на радиото или телевизијата (art. 12). Со членот 13 пак, се обезбедува начелото за употреба на францускиот јазик и ширење на франкофонијата од страна на сите радио - дифузни институции.

Во оваа област предвидени се и четири исклучоци во однос на употребата на францускиот јазик:

- во кинематографските и аудиовизуелните остварувања во оригинална верзија,
- во музичките дела чиј текст е целосно или делумно напишан на странски јазик,

⁹⁹ Annie Becquer, Bernard Cerquiglini, Nicole Cholevka, *Femme, j'écris ton nom, Guide d'aide à la féminisation des noms des métiers, titres, grades et fonctions*, Institut national de la langue française, La Documentation française, Paris, 1999.

- во програмите или рекламните пораки на странски јазик чија цел е изучување на истиот, и
- при пренесување на религиозни миси (art. 12).

115. Од 1990 година постои и обврска за телевизиските станици да емитуваат определена квота на франкофонски остварувања¹⁰⁰ и определена квота на француски песни на радио станиците¹⁰¹.

116. Во однос на кинематографското производство постојат повеќе правни механизми со кои се предвидува финансиска помош за остварувањата на француски јазик, во најновиот период дополнети со Декретот од 1999 година¹⁰².

117. За правилната примена на францускиот јазик во оваа област задолжен е Високиот совет за радиодифузија (Conseil supérieur de l'audiovisuelle)¹⁰³.

118. Во основа не се забележуваат некои поголеми прекршувања на одредбите за примена на францускиот јазик во оваа област (Rapport au Parlement..., 2000, 88 - 106). Најчестите прекршоци се прават со непреведување, нечитливост или граматички грешки во рекламните пораки. Забележано е и се поголемо присуство на англицизми на радио - телевизиските програми¹⁰⁴ и во печатот на што реагираат и овластените асоцијации за одбрана на францускиот јазик. Високиот совет за радиодифузија редовно ги информира вработените во овие институции како за одредените јазични неправилности, така и за новите зборови кои се објавуваат во Службен весник. Поголемите телевизиски дифузери назначуваат советници (conseillers) и соработници (collaborateurs) кои редовно интервенираат при одредени јазични неправилности кои се употребуваат при емитувањето. Освен тоа се емитуваат и бројни емисии чија цел е унапредување и ширење на францускиот јазик.

¹⁰⁰ Décret 90 – 66 du 17 janvier 1990 pour l'application du 2° de l'article 27 et du 2° de l'article 70 de la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 modifiée relative à la liberté de communication et fixant les principes généraux concernant la diffusion des oeuvres cinématographiques et audiovisuelles, art. 8.

¹⁰¹ Loi n° 94 – 88 du 1er février 1994 modifiant la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication, Journal officiel n° 27 du 2 février 1994, art. 12.

¹⁰² Décret n° 99- 130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 47 du 25 février 1999.

¹⁰³ Loi n° 86 – 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication, art. 1er.

¹⁰⁴ Droit de comprendre, op. cit., 43- 46.

Во однос пак на обврската со која телевизиите се задолжуваат годишно на своите програми да емитуваат 40% остварувања со оригинален француски израз (*oeuvres d'expression originale française*) во ударните термини¹⁰⁵, најголемиот дел од сите овластени дифузери ја почитувале одредбата. Обврската ги опфаќа и кинематографските остварувања на француски јазик, а е почитувана од сите телевизиски куќи.

119. Системот на квоти ги опфаќа и песните емитувани на радио станиците. Од 1966 година сите приватни радија се задолжени во ударните термини да емитуваат минимум 40% од вкупната програмска шема, песни со француски израз од кои половината да им припаѓаат на современите исполнители или да се дел од новата продукција¹⁰⁶. Со новиот Закон од 2000 година¹⁰⁷ останува веќе установената квота, но се определуваат квотите за жанровски специјализираните радија: оние кои го негуваат француското музичко наследство, 60% од емитуваните наслови мораат да бидат франкофонски, од кои 10% да им припаѓаат на новите исполнители и на новата продукција. Радијата чија жанровска определеност е промовирање на млади исполнители мораат да емитуваат 35% франкофонски музички наслови од кои барем 25% да им припаѓаат на новите исполнители¹⁰⁸.

Промените на емитуваните квоти на музички остварувања доаѓаат заради подобро претставување на севкупната радиодифузна музичка палета како и заради сè поголемите отстапувања што ги прават француските радио станици, не почитувајќи ги нивните обврски во оваа област.

120. Кинематографската продукција во Франција во последните години од XX век бележи постојан пораст. Филмовите кои целосно или во голема мера се остваруваат на француски или на некој регионален јазик можат ако ги исполнуваат високите уметнички и технички критериуми, да бидат помогнати со финансиски средства кои изнесуваат 25% од вкупниот износ кој е потребен

¹⁰⁵ Décret du 17 janvier 1990..., art 8, 9, art. 5: Constituent des oeuvres cinématographiques ou audiovisuelles d'expression originale française les oeuvres réalisées intégralement ou principalement en version originale en langue française ou dans une langue régionale en usage en France.

¹⁰⁶ Loi n° 99- 130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 47 du 25 février 1999, art. 32.

¹⁰⁷ Loi n° 2000- 719 du 1er août 2000 modifiant la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication, Journal officiel n° 177 du 2 août 2000.

¹⁰⁸ Ibid.,art. 42.

за нивно остварување¹⁰⁹. Можат да бидат помогнати и долгометражни кинематографски остварувања (*ibid.*, art. 53), краткометражните, доколку 80% од трошоците за филмот се реализираат во Франција (*ibid.*, art. 78), институциите кои придонесуваат за ширење на француската кинематографска продукција (*ibid.*, art. 109) како и кинематографските производители на реинвестициони филмски остварувања (*oeuvres de réinvestissement*)¹¹⁰.

Според Унифранс (Unifrance), во светот постои сè поголем интерес за филмовите реализирани на француски јазик што особено се изразува во земјите во Европа каде постои традиционално силно присуство на франкофонската култура, но зголемен интерес се забележува и во Јапонија (Rapport au Parlement..., 2000, 99).

121. Од 1998 година се донесува одлука со која се даваат насоки за развој на програмите на француски јазик надвор од територијата на Франција¹¹¹. Со неа се истакнува неопходноста од зголемување на финансиската помош на програмите на француски јазик со цел нивно поголемо присуство на странските телевизии, развој на сателитските програми на француски јазик, а се определува и мисијата на специјализираните телевизиски оператори наменети за странската публика. Некои од телевизиските куќи ги титлуваат своите емисии на неколку странски јазици во зависност од регионот што го покриваат, со што целосно го почитуваат принципот за повеќејазичност.

122. Повеќе телевизиски куќи имаат воспоставено соработка со други институции од сличен вид од други земји во светот, а на државно ниво ја забележавме спогодбата помеѓу владите на Франција и Канада за

¹⁰⁹ Décret n° 99 – 130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 47 du 25 février 1999, art. 32.

¹¹⁰ Décret n° 97- 449 du 29 avril 1997 modifiant les décrets n° 59 – 733 du 16 juin 1959 relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique et n° 59 – 1512 du 30 décembre 1959 portant application des dispositions du décret du 16 juin 1959 précité, Journal officiel du 7 mai 1997, art. 4: Les oeuvres de réinvestissement sont des oeuvres de référence (...) réalisées, intégralement ou principalement soit en version originale en langue française ou dans une langue régionale en usage en France, soit dans la langue du pays du coproducteur majoritaire à condition que la part de ce dernier soit au moins égale à 50 % du coût.

¹¹¹ Communication du ministre des affaires étrangères au Conseil des ministres du 30 avril 1998.

зголемување на соработката во производството на квалитетни телевизиски остварувања на француски јазик¹¹².

123. Франција посебно внимание им обрнува на печатените медиуми на француски јазик. Во 1991 година основан е Фондот за ширење на францускиот печат во странство (Fonds d'aide à l'expansion de la presse française à l'étranger) чија цел е ширење на периодичните публикации и весници целосно или делумно напишани на француски јазик кои придонесуваат за ширење на јазикот, мислата и француската култура надвор од земјата¹¹³. Исто така, во периодот од 1996 до 1998 година, забележавме пет донесени одлуки кои се однесуваат на финансиска помош за неделните регионални и локални публикации на француски јазик¹¹⁴, на дневно - политичките регионални, обласни и локални весници¹¹⁵ и на националните дневни весници на француски јазик¹¹⁶. Помош се доделува и за факсимил - преносот до печатниците¹¹⁷ како и за институциите кои го овозможуваат печатењето на публикациите на француски јазик¹¹⁸.

¹¹² Décret n° 90 – 736 du 9 août 1990 portant publication de l'accord entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement du Canada relatif au développement de projets de coproduction audiovisuelle télévisée de langue française, signé à Ottawa le 14 mars 1990, Journal officiel n° 189 du 17 août 1990, art. 2.

¹¹³ Arrêté du 25 février 1991 créant un fonds d'aide à l'expansion de la presse française à l'étranger, Journal officiel n° 57 du 7 mars 1991, art 1er, 2.

¹¹⁴ Décret n° 96 – 410 du 10 mai 1996 instituant une aide aux publications hebdomadaires régionales et locales, Journal officiel n° 114 du 16 mai 1996, art. 2.

¹¹⁵ Décret n° 97 – 1068 du 20 novembre 1997 modifiant le décret n° 89 – 528 du 28 juillet 1989 instituant une aide aux quotidiens régionaux, départementaux et locaux d'information politique et générale à faible ressources de petites annonces, Journal officiel n° 270 du 21 novembre 1997, art. 2.

¹¹⁶ Décret n° 98 – 714 du 17 août 1998 modifiant le décret n° 86 – 616 du 12 mars 1986 instituant une aide aux quotidiens nationaux d'information politique et générale à faibles ressources publicitaires, Journal officiel n° 190 du 19 août 1998, art. 2.

¹¹⁷ Décret n° 98 – 793 du 4 septembre 1998 instituant une aide à la transmission par fac- similé des quotidiens, Journal officiel n° 206 du 6 septembre 1998, art. 1, 2.

¹¹⁸ Décret n° 98 – 1009 du 6 novembre 1998 relatif au fonds d'aide au portage de la presse, Journal officiel n° 260 du 8 novembre 1998, art. 2.

IV СОВРЕМЕНАТА ЈАЗИЧНА ПОЛИТИКА НА
ФРАНЦИЈА ВО ОДНОС НА РЕГИОНАЛНИТЕ
ЈАЗИЦИ

1. Вовед

124. Предмет на истражување на четвртата глава од магистерскиот труд е современата јазична политика што Франција ја води во однос на своите регионални јазичи. За таа цел извршивме анализа на повеќе од шеесет единици, официјални документи, закони, декрети, циркуларни писма, извештаи кои се однесуваат на регионалните јазичи и ја одредуваат нивната примена во повеќе области. Најголемиот дел се однесуваат на образованието, потоа во секторот на мас- медиумите итн.

125. Истражувањето не ги опфаќа јазичите кои се зборуваат во француските прекуморски департмани и територии, ниту оние на имигрантите кои се зборуваат во земјата.

126. Забележавме дека за разлика од современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик, бројот на официјалните документи кои се однесуваат на регионалните јазичи е значително помал што укажува на ставот што Франција го имала кон нив.

127. За почеток на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазичи ја земаме 1951 година кога се донесува закон¹¹⁹ чија цел е заштита на регионалните јазичи и за првпат нивно официјално признавање.

128. Разликуваме два периода на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазичи:

I – Од 1951 до 1999 година – период на почеток на нивното официјализирање и примена во образованието и културата како и создавање на институции чија цел е унапредување на тие јазичи во повеќе сфери од животот.

II – Вториот период започнува со потпишувањето на Европската повелба на регионалните или малцинските јазичи (Charte européenne des langues régionales ou minoritaires) во 1999 година, со која Франција се обврзува да примени 39 од вкупно 98 одредби кои се однесуваат на следниве области:

¹¹⁹ Loi n° 51 – 46 du 11 janvier 1951 relative à l'enseignement des langues et dialectes locaux.

образование, судство, јавни служби, мас - медиуми, култура, економија и прекугранична соработка, предложени од Советот на Европа¹²⁰.

2. Геодемонингвистичка состојба на регионалните јазици во Франција

129. Во Франција не постои попис, а со тоа ни верен показател за бројот на говорителите на нејзините регионални јазици. Обично се цитираат податоци кои се преземаат од истражувањата на одделни специјалисти од оваа област. Во својот Извештај од 1999 година¹²¹, Серкилјини ги набројува следниве регионални јазици: германските дијалекти од Алзас и Мозел, баскискиот, бретонскиот, каталонскиот, корзиканскиот, западниот фламански, франко - провансалскиот, окситанскиот и оил (oil) јазиците. Според Бернар Поањан (Bernard Poignant) баскискиот, фламанскиот, каталонскиот и алзашкиот се “прекугранични јазици”, а корзиканскиот го вклучува во “островските јазици”¹²².

- 130. *Алзашкиот јазык (Elsässisch)* претставува целина на сите германски дијалекти кои се зборуваат во регионот на Алзас и служат за усна, а стандардниот германски јазык се употребува во евентуалната писмена комуникација. Виталноста на овие германски дијалекти произлегува од фактот што во периодот кога овој регион беше анектиран кон Германија, од 1870 до 1918 и од 1940 до 1945 година, францускиот јазык ниту се зборувал, а ниту се изучувал во училиштата. После Втората светска војна, населението станува билингвално и се забележува сè помала употреба на германските дијалекти во корист на францускиот. Од вкупно еден милион и

¹²⁰ *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires, Rapport explicatif*, Les éditions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1992.

¹²¹ Cerquiglini, op. cit., 7.

¹²² Bernard Poignant, *Langues et cultures régionales, Rapport à Monsieur Lionel Jospin, Premier Ministre*, 1998, 5:

<http://www.ladocfrancaise.fr/BRP/984001448/0000.htm>

седумстотини илјади жители, него го зборуваат деветстотини илјади¹²³.

Друга група на германските дијалекти се *лоренскиот* (*Lothringer Platt*) кои се зборуваат повеќе од десет века на територијата на денешниот департман Мозел (*Moselle*). Тие се мошне блиски со германските дијалекти од Сарската област во Германија како и со оние од Луксембург и од Алзас. Бројот на говорители изнесува од 350 000 до 500 000 (*CIRAL, ibid.*) што со право го вбројуваат помеѓу најзборуваните во Франција. Според една анкета извршена во 1968 година¹²⁴ се покажува дека целокупното население од овој регион е двојазично, во поголемите урбани центри сè повеќе се употребува францускиот јазик, а само мал број од населението е еднојазично, односно се служи само со лоренските дијалекти.

- 131. *Фламманскиот јазик* во Франција претставува дел од холандската јазична подгрупа на германските јазици и се зборува во областа Данкерк, во северо - западниот дел од земјата од околу 20 000 до 40 000 говорители од вкупно 4 милиони жители кои живеат во оваа област (*CIRAL, ibid.*). Тој се зборува исто така и во областа Фландрија во Белгија како и во Холандија каде се смета како дијалектална варијанта на стандардниот холандски јазик (*Algemeen Nederlands*). По анектирањето на Фландрија од страна на Франција во 1678 година, фламанскиот сè повеќе, во поголемите урбани средини, се заменува со францускиот јазик кој во XIX век започнува да се зборува и од страна на населението кое живее во руралните подрачја од регионот¹²⁵. Кај двојазичното население од оваа област забележан е феноменот на несвесно преминување од фламански на

¹²³ Centre international de recherche en aménagement linguistique (*CIRAL*), *La politique des langues régionales et minoritaires*, 2001:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/francepolminor.htm>

¹²⁴ Nicole Rousseau, *La situation linguistique à Hilbersheim (Moselle)*, Berne – Francfort – Las Vegas, Peter Lang, 1979, 130, особено во ch. IV, 37- 53.

¹²⁵ Willem Pee, *Bulletin du comité flamand de France*, tome XVI, 1958, in *Le guide de Flandre et Artois mystérieux*, Paris, Tchou, 1975, 79 – 81.

француски јазик и обратно, за време на говорењето¹²⁶, што секако не е само одлика на фламанските говорители или пак само за тој регион.

- 132. *Брејтонскиот* е дел од британската¹²⁷ подгрупа на келтските јазици. Тој со своите особености е неокелтски, односно е поблизок до островската келтска варијанта отколку до континенталната во која спаѓа галскиот. На територијата на Франција се појавува во V и VI век од новата ера со англо - саксонските освојувања, а најголемите траги од него можат да се забележат во топонимијата во Бретања. Поделен е на четири дијалекти, а постои силна тенденција за нивно обединување преку прецизирање на правописот што доведува до појавување на поголема разлика меѓу стандардизираната и дијалекталните варијанти¹²⁸. Во 1950 година него го зборуваат околу 700 000¹²⁹, а денес од 200 000 до 300 000 говорители (CIRAL, *ibid.*) во руралните зони и населените места со помалку од 10 000 жители во внатрешноста на Бретања. Заради немање на статус на официјален јазик како и заради намалениот контакт помеѓу говорителите сместени во поголемите урбани центри каде се зборува главно францускиот јазик доаѓа до потешкотии во нивното меѓусебно разбирање. Употребата на јазикот се зголемува со возраста на говорителите, а кај младите кои потекнуваат од оваа област се случува да го изучуваат само како странски јазик.
- 133. *Оксиџанскиот* е романски јазик чиј ареал се протега на една третина од територијата на Франција, во нејзиниот централен и јужен дел, а продолжува понатаму во Монако, Италија и Шпанија. Бројот на говорители во четириесеттите години од XX век изнесува 10 милиони (CIRAL, *ibid.*), а во седумдесеттите години околу 8 милиони, од кои околу 2 милиони секојдневно и мошне често го

¹²⁶ Fernand Carton, *Les parlers ruraux de la région Nord – Picardie: situation sociolinguistique*, in *International Journal of the Sociology of Language*, 29, New York, 1981, 15 – 28.

¹²⁷ N. В. Тоа е келтскиот јазик кој се зборувал во Велика Британија пред римското освојување.

¹²⁸ Jean Markale, *Identité de la Bretagne*, éd. Entente, Paris, 1985, 131.

¹²⁹ Francis Gourvil, *Langue et littérature bretonnes*, Paris, Que sais-je?, n° 527, P. U. F., 1952, 106 – 107.

употребуваат¹³⁰. Него го сочинуваат две големи дијалектални групи: јужноокситанска и североокситанска. Според територијата и според бројот на говорители овој е најголем регионален јазик во Франција. Неколку истражувања¹³¹ покажуваат дека и окситанскиот јазик повеќе е зачуван во руралните области, а го зборува особено повозрасното население. Во Средниот век и во текот на XIX век, овој јазик доживува силен процут и е познат по прекрасните литературни остварувања кои оставиле траен печат во светската цивилизација.

- 134. *Баскискиот јазик* е најстар, а воедно и единствениот не индо – европски јазик кој се зборува на територијата на Франција и во Шпанија каде е коофицијален со шпанскиот. Со својата писмена форма се појавува во средината на XVI век преку поезијата и преведувањето на Новиот Завет. Се зборува во крајниот југо – западен дел на Франција. Бројот на говорители (euscaldun¹³²) во 1927 година изнесувал околу 80 000¹³³, а денес изнесува повеќе од 40 000 (CIRAL, *ibid.*) од вкупно 260 000 жители во регионот. На територијата на Франција, тој е составен од три дијалекти. Никогаш не се употребувал како административен јазик во таа област.
- 135. *Каталонскиот* е романски јазик со околу 130 000 говорители од вкупно 370 000 жители на департманот Пирене - Атлантис (Pyrénées- Atlantiques) (CIRAL, *ibid.*). Освен во Франција тој се зборува во Андора и во Шпанија каде е заштитен со устав. И каталонскиот, како и другите регионални јазици, најчесто се употребува од страна на повозрасното население. После анектирањето на северниот дел на овој регион од страна на Франција во 1659 година, постепено започнува негово истиснување и

¹³⁰ Robert Lafont, *Clefs pour l'Occitanie*, Seghers, Paris, 1971, éd. 1977, 57.

¹³¹ - France Lagueunière, *La politique du bilinguisme en société rurale, La Margeride: la montagne, les hommes*, Paris, Institut national de la recherche agronomique, 1983, 339 - 366.

- *Pluralité des parlers de France, Ethnologie française*, III, 3 – 4, 1973, 309 – 316.

- Henriette Walter, *L'attachement au parler vernaculaire dans une commune limousine, Communication au Colloque de la Sté d'Ethnologie française*, Nantes, 1983.

¹³² N. V. Euscaldun е баскиски збор со кого се означуваат лицата кои добро, активно или пасивно, го познаваат баскискиот јазик.

заменување со француски јазик што доведува до појавување на силни негодувања од страна на каталофонското население. Во современиот период се појавуваат и повеќе организации и асоцијации чија цел е зачувување на каталонскиот јазик и негово воведување во повеќе сфери од животот.

- 136. *Корзиканскиоѝ* (*lingua corsa*) е романски јазик кој е мошне близок до централните италијански дијалекти. Него го зборуваат околу 150 000 од вкупно 250 000 жители на Корзика (CIRAL, *ibid.*). Иако корзиканскиот претрпува силно влијание особено од тосканскиот дијалект, тој е засебен јазик зашто историски се појавува пред стандардизирањето на италијанскиот. Исто така, тој зачувал одредени форми од латинскиот јазик што не постојат во другите романски јазици¹³⁴. Денес, тој претставува француски регионален јазик со посебен статус на островот. Покрај тоа што најголемиот дел од Корзиканците се двојазични, сепак кај нив се бележи најмало уназадување во однос на употребата на нивниот јазик, за разлика од другите регионални јазици во Франција. Сè позачестени се барањата и протестите за поголема примена на тој јазик во сите области од животот.
- 137. *Франко – ѝровансалскиоѝ* е уште еден романски јазик кој се зборува во Франција, Швајцарија и Италија. Бројот на говорители сè повеќе опаѓа и се смета дека тој денес изнесува само неколку илјади (CIRAL, *ibid.*). Во 1975 година од 300 жители кои живеат во малата општина Сен Турен, во департманот Лоар (Loire), 96% го разбираат, а 73% сè уште го зборуваат овој јазик¹³⁵ што исто така се нарекува и *savoiard*. Други истражувања од овој регион¹³⁶ го потврдуваат постепеното намалување на бројот на неговите говорители.

¹³³ *Grand atlas de la France, Sélection du Reader's Digest*, Paris, 1969, 97.

¹³⁴ Walter von Wartburg, *La fragmentation linguistique de la Romania*, Klincksieck, Paris, 1967, 81- 96.

¹³⁵ Dany Hadjadj, *Parlers en contact aux confins de l'Auvergne et du Forez*, Université de Clermont – Ferrand, 1983, 152.

¹³⁶ - Rose – Claire Schüle, *Comment meurt un patois, Actes du Colloque de Neuchâtel*, 1972, 195 – 207, 213 – 215.

- Maurice Casanova, *Rapport, Actes du Colloque de Neuchâtel*, 1972, 207 –213.

- 138. Според Извештајот на Серкилјини, постојат осум Оил јазичи (langues d'oïl) и тоа франшконтски, валонски, пикардски, нормандски, гало, пуатунско – сентонжински, бургоњско – морвански и лоренски јазик (1999, 7) кои се поделени во четири или пет јазични зони. Не пронајдовме податоци за точниот број на говорители. Заради големата блискост со стандардниот француски јазик, овие говори претрпеле најголемо влијание од него. Од седумдесеттите години на XX век бројот на и така малкуте говорители во руралните подрачја започнува драстично да се намалува. За нивните особености зборуваат и трудовите на повеќе истражувачи¹³⁷.

3. Прв период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазичи

139. Со Законот од 1951 година кој ја регулира примената на регионалните јазичи во образованието за првпат во Франција се случува нивно официјално *признавање*. Со него на Високиот совет за национално образование (Conseil supérieur de l'Education nationale) му се даваат обврски да го поттикне изучувањето на јазичите и локалните дијалекти во регионите каде тие се употребуваат (Loi n° 51 – 46, art. 1), а исто така, се предвидува и факултативно изучување и на регионалниот фолклор, книжевност и уметност во основните и средните училишта (ibid., art. 4, 5, 6). Законот

¹³⁷ - Anne Lefebvre, *Les langues du domaine d'oïl*, in *Parler sa langue, 25 communautés linguistiques de France*, (dir. de Geneviève Vermes), Magnart, Paris, 1988.

- Henriette Walter, *Patois ou français régional ?*, in *Le français moderne*, 3/ 4, 1984, 183 – 190.
- Jean – Paul Chauveau, *Mots dialectaux qualifiés de vrais mots...*, in *Les français régionaux* (dir. Gérard Tavardet et Georges Straka), Klincksieck, Paris, 1977, 109, Marie- Rose Simoni, ibid, 73, Patrice Brasseur, ibid, 100.
- Pierre Bec, *Manuel pratique de philologie romane*, tome II, Picard, Paris, 25.
- Jean – Paul Chauveau, *Le gallo: une présentation*, Faculté des Lettres de l'université de Brest, 2 volumes, vol. II, 1984, 161 – 164.

одобрува употреба на регионалните јазици од страна на наставниците секогаш кога тоа дава резултати за полесно изучување на францускиот јазик (*ibid.*, art. 2). Со него се овозможува и создавање на Институту за регионални студии (Institut d'études régionalistes), а неколку универзитетски центри се задолжуваат да оформат катедри за изучување на регионалните јазици и книжевности (*ibid.*, art. 7). Законот се однесува само на четири јазици: бретонски, баскиски, каталонски и окситански (*ibid.*, art. 10), во 1952 година се додаваат и германските дијалекти, а во 1974 година и корзиканскиот јазик¹³⁸.

140. Покрај Високиот совет за национално образование, во овој период се задолжуваат и други, а се оформуваат и нови институции чија цел се регионалните јазици. Така, наспроти Високиот комитет за француски јазик кој немаше никакви задолженија во оваа област, неговиот наследник Консултативниот комитет за француски јазик, со Декретот од 1984 година, се задолжува, помеѓу другото и за проучување на прашањата кои се однесуваат на употребата и ширењето на регионалните јазици (Décret du 9 février 1984..., art.2). Во 1989 година овие јазици се исклучуваат од надлежностите на Високиот совет и Генералната делегација за француски јазик за во 1999 година, со оформувањето на Опсерваторијата за јазична примена (Observatoire des pratiques linguistiques) како дел од Генералната делегација, повторно да се вратат под нејзина надлежност¹³⁹. Од несомнена важност е и создавањето на Националниот совет за регионални јазици и култури (Conseil national des langues et cultures régionales)¹⁴⁰ чија мисија е да ги проучува сите прашања кои се однесуваат на поддршката и унапредувањето на регионалните јазици и култури како и да им дава совети на разните владини сектори при одредувањето на јазичната политика во оваа област (art. 2).

¹³⁸ Décret n° 74 – 33 du 16 janvier 1974 relatif à l'enseignement des langues et dialectes locaux.

¹³⁹ - Rapport au Parlement..., 2000, 144.

- Observatoire des Pratiques Linguistiques, Note de présentation:

<http://www.culture.fr/culture/dglf/observatoire/note-presentation.html>

¹⁴⁰ Décret n° 85 – 1006 du 23 septembre 1985 portant création du Conseil national des langues et cultures régionales:

<http://www.adminet.com/jo/dec85-1006.html>

141. Новите економски промени и миграциите кои се појавуваат како последица од нив, доведуваат до појавување на чувство на несигурност кај регионалните заедници кое се манифестира со одредени економски, социјални и културни барања од државата¹⁴¹. Се појавуваат дури и движења за независност на одредени региони кај кои централно место заземаат барањата за употреба на регионалните јазици во сите сфери од животот. За олеснување на оваа атмосфера голема улога има Законот за децентрализација од 1982 година¹⁴² кој ја прекинува долгогодишната традиција на централизирана држава и дава нови можности за развој на регионалните иницијативи. Со Циркуларното писмо од јуни истата година¹⁴³ се овозможува и формирање на експериментални двојазични паралелки на француски и на некој од регионалните јазици во Франција.

Особено е силно движењето за независност на Корзика кое врши постојани терористички напади врз претставниците на централната власт на островот¹⁴⁴. Со Законот од 1991 година¹⁴⁵, Корзика се здобива со посебен статус, а со членот 1 се признава корзиканскиот како дел од францускиот народ. Заради одредницата *корзикански народ*, набрзо овој член се прогласува за неуставен и се укинува од страна на државните власти. Со истиот закон се задолжува Економскиот, социјален и културен совет на Корзика (Conseil économique, social et culturel de Corse) да се грижи за заштита и ширење на корзиканскиот јазик и култура (*ibid.*, art. 44), а Собранието на Корзика се залага да усвои план за развој на изучувањето на јазикот и културата во рамките на постоечките школски програми (*ibid.*, art. 52). Исто така, корзиканскиот територијален колективитет се задолжува да склучи и договори со јавните радиодифузни друштва од островот за емитување на

¹⁴¹ Robert Bistolfi, *Les langues régionales ont – elles un avenir ?*, in *Les idées en mouvement*, n° 70, 1999: <http://www.les-idees-en-mouvement.org/bistolfi.html>

¹⁴² Loi n° 82 – 212 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions: <http://www.adminet.com/jo/loi82-213.html>

¹⁴³ Circulaire n° 82 – 261 du 21 juin 1982 relative à l’enseignement des langues et cultures régionales, BOEN n° 26 du 1er juillet 1982.

¹⁴⁴ CIRAL, L’île de Corse, 2000, 3.2 L’autonomie de la collectivité territoriale de Corse: <http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/corsefra.htm#motion%20%langue%20corse>

¹⁴⁵ Loi du 4 avril 1991 portant statut de la collectivité territoriale de Corse.

програми чија цел е развој и унапредување на корзиканскиот јазик и култура (ibid., art. 54). Една година подоцна, во 1992, Собранието на Корзика усвојува предлог¹⁴⁶ со кого корзиканскиот како јазик на истоимениот народ станува коофицијален јазик со францускиот на територијата на островот и во Собранието на Корзика (ibid., art. 1, 2). Се признава и правото на изучување на јазикот и негова примена во сите административни акти (ibid., art. 3), во топонимијата (ibid., art. 4), образованието (ibid., art. 5), а исто така се задолжуваат Собранието на Корзика и нејзиниот Универзитет (Università di Corsica) да извршат јазично планирање за развој на изучувањето и употребата на корзиканскиот јазик (ibid., art. 8). Се разбира, предлогот не е усвоен од француските државни структури.

142. Крајот на првиот период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици се карактеризира и со сè поголемо засилување на позициите на регионалните јазици во сите домени на животот. Иако Законот за употреба на францускиот јазик обврзува на негова задолжителна употреба во образовниот систем, сепак тој прави отстапки и допушта употреба на регионалните јазици (art. 11) и истакнува дека не постои ни една негова одредба која оди на штета на јазичната регулатива која се однесува на тие јазици, ниту пак се спротивставува на нивната употреба (art. 21).

143. Во 1998 година се усвојуваат нови насоки во однос на политиката за трајно уредување на државната територија¹⁴⁷. Принципите кои се однесуваат на културната политика вклучуваат целосно почитување на регионалните јазици и култури (ibid., Annexe II, 4). Една година подоцна, во 1999, се врши ново прераспределување на Колективните служби за култура (Services collectifs culturels) чија цел покрај ширењето на францускиот е и зачувувањето на регионалните јазици и култури¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Motion du 26 juin 1992 sur l'officialisation de la langue corse:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/corsemotion.htm>

¹⁴⁷ Circulaire du 17 juillet 1998 relative à la préparation des prochains contrats Etat- région, Stratégie de l'Etat dans la région, Journal officiel n° 212 du 13 septembre 1998.

¹⁴⁸ Loi n° 99 – 533 du 25 juin 1999 d'orientation pour l'aménagement et le développement durable du territoire et portant modification de la loi n° 95 – 115 du 4 février 1995 d'orientation pour l'aménagement et le développement du territoire, Journal officiel n° 148 du 29 juin 1999, art 14.

144. Со усвојувањето на Европската повелба за регионални или малцински јазици од страна на Комитетот на министрите на Советот на Европа во 1992 година и нејзиното потпишување од страна на повеќе членки на Европската Унија, во Франција започнува период на постојани бранувања што ќе доведе до создавање на еден нов, поквалитетен период на современата јазична политика во однос на регионалните јазици.

Покрај Преамбулата, Повелбата содржи уште пет дела: I дел- Општи одредби, дел II- Цели и принципи што секоја земја - потписник треба да ги примени, дел III- Мерки во однос на примената на регионалните или малцинските јазици во јавниот живот кои опфаќаат 98 одредби од кои треба да се прифатат минимум 35 што треба да се применат од страна на потписниците во областите: образование, судство, администрација и јавни служби, мас- медиуми, култура, деловен и социјален живот и прекугранична размена. Четвртиот дел ги содржи одредбите за примена на Повелбата, а петтиот ги прецизира финалните одредби.

Иако Повелбата е топло поздравена од многубројните асоцијации за признавање и унапредување на регионалните јазици, сепак таа наидува на бројни пречки кои го одолговлекуваат нејзиното потпишување и ратификување.

Државниот совет (Conseil d'Etat) во 1996 година смета дека нејзиното усвојување би се косело со членот 2 од Уставот според кој францускиот јазик е јазик на Републиката¹⁴⁹. Меѓутоа сметаме дека тоа е само повод, а вистинската причина треба да се бара во стравот на Франција од нејзино понатамошно децентрализирање и “балканизирање”.

И покрај фактот што потпишувањето на Повелбата во повеќе наврати е навестувано (CIRAL, la politique..., 10), разврската продолжува понатаму. Професорот Гиј Каркасон (Guy Carcassonne) во својот Извештај¹⁵⁰ појаснува дека Повелбата е во согласност со Уставот и нејзина цел не е да им даде права на говорителите, туку да ги заштити нивните јазици кои се дел од неделивото културно наследство на Франција (ibid., 128). Тој исто така предлага да се направи листа на регионалните јазици на Франција, објаснува дека под поимот

¹⁴⁹ Bistolfi, op. cit., 8.

регионален јазик се подразбира секој јазик кој историски и географски е зборуван од Французите на нивната територија и смета дека нема потреба од никаква промена на Уставот заради прифаќање на Повелбата. Според Каркасон можат да се прифатат, без проблем, вкупно 46 до 52 одредби од неа (*ibid.*, 109).

Професорот Серкилјини во Извештајот го дава бараниот список на регионалните јазици на Франција¹⁵¹, составен според одредени критериуми (*ibid.*, 6). Тој смета дека исказите “територија на која се применува одреден регионален или малцински јазик” (*Charte*, art. 1, alinea b) и “јазици без територија” (*ibid.*, alinea c), произлегуваат од германскиот романтизам од XIX век и се косат со француските републикански принципи според кои секој јазик како културен елемент е дел од француското културно наследство без разлика на регионот од каде потекнува. Тие се косат и со науката за јазикот според која исказот “јазична територија” не означува само територија од каде потекнува некој јазик туку и територија каде има најмногу негови говорители како и со социолингвистиката која истакнува дека современото брзо темпо на живеење прави еден јазик да излегува од својата територија и да се зборува на повеќе места (*Serquiglini*, 1999, 5).

Свесна за фактот дека заврши времето на антагонизмот меѓу националното единство и регионалните култури, а сакајќи да го истакне своето јазично и културно наследство со сето негово богатство и различност¹⁵², Франција на 7 мај 1999 година, во Будимпешта ја потпишува Повелбата.

¹⁵⁰ Guy Carcassonne, *Etude sur la compatibilité entre le Charte européenne des langues régionales ou minoritaires et la Constitution*, La Documentation française, 1998.

¹⁵¹ *Op. cit.*, 7-8.

¹⁵² Communiqué du Premier Ministre du 7 octobre 1998:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg11.htm>

4. Втор период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици

145. Потпишувањето на Европската повелба за регионални или малцински јазици од страна на Франција, неслучајно го земаме за почеток на вториот период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици. Со неа се додаваат две нови насоки на јазичната политика:

- европеизација,
- децентрализација.

Со потпишувањето на Повелбата, Франција прави обид за чекор напред во повеќе области.

Потпишаните обврски предвидуваат *двојазично образование* да започне од претшколските институции и да трае до високото образование за оние семејства кои имаат желба за тоа и доколку постои доволен број на ученици (Charte, art. 8. 1. a- e). Тоа не може да биде наметнато. Се предвидува и постојано дообразување на наставниците на регионалните јазици (ibid., art. 8. 1. h), нивно изучување од страна на возрасните (ibid., art. 8. 1. f. II) како и создавање на повеќе органи за контрола задолжени за примена на овие одредби во образованието (ibid., art. 8. 1. i).

Во *судска* и *јавната администрација*, Франција се обврзува најважните законски и официјални текстови да се објавуваат покрај на француски и на регионалните јазици (ibid., art. 9. 3, 10. 2. c-d), а во нив може да се употребуваат и традиционалните форми на регионалната топонимија (ibid., art. 10.2.g). Не е прифатена употребата на регионален јазик за време на одвивање на судска постапка.

Исто така, со Повелбата, Франција се обврзува на примена на регионалните јазици во *мас - медиумите*, на поттикнување на создавање на емисии и објавување на статии во печатот, напишани на некој од овие јазици (ibid., art. 11. 1. a- f, g, 2, 3).

Во економскиот и социјалниот живот се предвидува поттикнување на употребата на регионалните јазици и објавување на информациите за правата на потрошувачите на тие јазици (*ibid.*, art. 13. 1. b-d, 2. b. e).

Франција се обврзува за олеснување на *прекуграничната соработка* (*ibid.*, art. 14. b) и поттикнување на билатерални и мултилатерални договори како и зголемување на контактите меѓу говорителите на ист јазик на полето на културата, образованието и информирањето (*ibid.*, art. 14. a).

Откако Претседателот на Републиката се обраќа до Уставниот совет¹⁵³, постапка која ѝ претходи на ратификацијата на Повелбата, Советот донесува Одлука¹⁵⁴, според која истата содржи одредби спротивни на Уставот на Франција (*ibid.*, art. 1er) и тоа преамбулата која го прокламира правото да се употребува некој регионален јазик во јавниот живот и одредени одредби од делот II според кои секоја земја – потписник должна е да им даде посебни права на јазичните групи во внатрешноста на територијата каде се зборуваат тие јазици¹⁵⁵. Според Уставниот совет ни една од тринаесет и деветте потпишани одредби не е спротивна на Уставот¹⁵⁶.

За жал, Франција сè уште не ја ратификувала Спогодбата што значи не е обврзана да примени ни една од потпишаните одредби.

146. И покрај многуте спротивставувања, сметаме дека Франција, во рамките на своите уставни принципи, е на пат да им го даде заслуженото место на регионалните јазици како дел од нејзиното јазично и културно наследство. Тоа е главната насока што е започната во вториот период на современата јазична политика во однос на овие јазици која продолжува и во XXI век.

147. Посебна карактеристика на овој период му дава и создавањето на Академскиот совет за регионални јазици (Conseil académique des langues

¹⁵³ Saisine du Conseil constitutionnel par Monsieur le Président de la République du 16 mai 1999: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/saisine.htm>

¹⁵⁴ Décision n° 99 – 412 DC du 15 juin 1999: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/99412dc.htm>

¹⁵⁵ Communiqué de presse du 16 juin 1999: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/comm.htm>

¹⁵⁶ *ibid.*

régionales)¹⁵⁷ кој се грижи за статусот и унапредувањето на регионалните јазици и култури и ги поттикнува сите образовни активности во седумнаесетте академии чија дејност соодветствува на оваа област (*ibid.*, art. 2). Советот учествува во определувањето на насоките и применувањето на јазичната политика во овие институции, е консултиран при изработката на нивните повеќегодишни планови, се грижи за квалитетот и континуитетот на двојазичната настава, а дава мислење и при основањето на школски установи наменети за изучување на регионалните јазици (*ibid.*, art. 3). Тој учествува исто така и во определувањето на издавачката политика за педагошкиот материјал од оваа област, а редовно е информиран и за договорите што се склучуваат помеѓу академиите и односните служби при министерствата како и со асоцијациите за унапредување на регионалните јазици и култури.

5. Области на примена и интервенирање на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици

148. Во овој дел од магистерскиот труд ќе се задржиме на седум области на примена и интервенирање на јазичната политика: образование, судство, административни служби, мас - медиуми, култура, деловен живот и социјална примена на регионалните јазици.

5. 1 Образование

149. Иако со Законот од 1951 година за првпат се признаваат регионалните јазици на Франција како “локални јазици и дијалекти” (art. 1er), сепак во ниту еден дел не се спомнува дека тие се дел од француското културно наследство. Првите години се разочарувачки за регионалните

¹⁵⁷ Décret n° 2001 – 733 du 31 juillet 2001 portant creation d’un conseil académique des langues régionales, Journal officiel n° 180 du 5 août 2001.

малцинства (CIRAL, 6) и треба да се почекаат уште неколку децении за донесување на повеќе правни акти со кои ќе се регулира оваа област.

150. Во 1975 година се обезбедува нивно изучување во текот на целото школување¹⁵⁸, а со Циркуларното писмо од 1982 година¹⁵⁹ се предвидува можност за отворање на експериментални двојазични класови, се даваат идни насоки на делување во однос на наставата на регионалните јазици, а исто така и се прецизираат целите и методологијата на наставата како и правците во кои таа би се развивала (*ibid.* I-c). Овој законски текст поставува неколку принципи: државата е вклучена во организирањето на наставата за регионалните јазици и култури¹⁶⁰, тие имаат посебен статус во образованието, а нивното изучување зависи од желбата на учениците и волјата за предавање од страна на наставниците.

151. Еден друг законски текст од 1983 година¹⁶¹ ги дополнува насоките на наставата во оваа област во претшколските и основните школски установи (*ibid.*, 1) како и во колежите и гимназиите (*ibid.*, 2), а кон него се приклучува и Законот од 1984 година¹⁶², според кого Јавната служба за високо образование (*Service public de l'enseignement supérieur*) чија цел е развој на културата и ширење на научно – истражувачките резултати, се грижи за унапредување и збогатување како на францускиот така и на регионалните јазици и учествува во проучувањето на националното и регионалното културно наследство (*ibid.*, art. 7). Исто така, сите школски установи се задолжуваат да даваат образование прилагодено на економскиот, техничкиот и културниот развој на земјата и светот кое ќе ги опфати и регионалните јазици и култури, на сите образовни рамништа (*Loi du 10 juillet 1989...*, art. 1er). Со тоа се отвора патот на вклучување на регионалните јазици во издавањето на посебна диплома за вршење на педагошка дејност во средното образование С. А. Р. Е. С. (*Certificat d'aptitude professionnelle à l'enseignement secondaire*) со што уште повеќе се

¹⁵⁸ Loi n° 75 – 620 du 11 juillet 1975 relative à l'éducation, Journal officiel du 12 juillet 1975, art. 12.

¹⁵⁹ Circulaire n° 82 – 261 du 21 juin 1982 relative à l'enseignement des langues et cultures régionales, BOEN n° 26 du 1er juillet 1982.

¹⁶⁰ N. В. Изразот регионални јазици и култури се употребува за првпат во Франција преку овој законски акт.

¹⁶¹ Circulaire n° 83 – 547 du 30 décembre 1983, texte d'orientation sur l'enseignement des langues et cultures régionales, B. O. n° 3 du 19 janvier 1984.

¹⁶² Loi n° 84 – 52 du 26 janvier 1984 sur l'enseignement supérieur, Journal officiel du 27 janvier 1984.

зацврстува нивната позиција во образованието. Забележавме две одлуки¹⁶³ кои се однесуваат на начините на организирање на конкурсите за добивање со овие дипломи и на регионалните јазици кои се опфатени со нив (*ibid.*, art. 1er).

152. Циркуларното писмо од 1995 година¹⁶⁴ се однесува на организацијата на наставата на регионалните јазици во основните и средните училишта (*ibid.*, II- Organisation de l'enseignement) и на образованието на наставниците (*ibid.*, III- Formation des enseignants), притоа потврдувајќи ги веќе установените принципи (*supra*, 150), кон кои се додава и засилувањето на врските меѓу територијалните колективитети и државата.

153. Во деведесеттите години забележавме донесување на повеќе административни одлуки со кои сите регионални јазици или само некои од нив, редовно или факултативно се вклучуваат во наставните програми во средното образование и во завршните испити на некои средношколски стручни училишта¹⁶⁵.

154. Изучувањето на регионалните јазици се изведува преку три училишни мрежи:

¹⁶³ - Arrêté du 30 avril 1991 fixant les sections et les modalités d'organisation des concours du certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, Journal officiel n° 106 du 5 mai 1991.

- Arrêté du 9 février 2001 modifiant l'arrêté du 30 avril 1991 modifié fixant les sections et les modalités d'organisation des concours du certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, Journal officiel n° 41 du 17 février 2001.

¹⁶⁴ Circulaire n° 95 – 086 du 7 avril 1995 sur l'enseignement des langues et cultures régionales, B. O. n° 16 du 20 avril 1995.

¹⁶⁵ - Arrêté du 5 juin 1991 instituant une épreuve facultative de langues régionales dans les examens de B. E. P. et du C. A. P., Journal officiel n° 135 du 12 juin 1991.

- Arrêté du 23 juin 1994 relatif aux modalités d'attribution du diplôme national du brevet aux candidates des classes de troisième des sections bilingues français – langues régionales, Journal officiel n° 147 du 26 juin 1994.

- Arrêté du 17 septembre 1991 modifiant l'arrêté du 15 avril 1988 relatif aux langues régionales des lycées pour y introduire le programme des langues régionales des pays mosellans, Journal officiel n° 224 du 25 septembre 1991.

- Arrêté du 17 septembre 1991 relatif à l'introduction des langues régionales des pays mosellans et des langues régionales d'Alsace au baccalauréat professionnel, Journal officiel n° 224 du 25 septembre 1991.

- Décret n° 95 – 1011 du 12 septembre 1995 portant règlement général du brevet de technicien agricole, Journal officiel n° 214 du 14 septembre 1995.

- Loi n° 93 – 935 du 22 juillet 1993 relative à la partie Législative du livre VIII (nouveau) du code rural, Annexe, Chapitre 1er Dispositions relatives à l'enseignement et à la formation professionnelle agricoles publics, Section I, Journal officiel n° 168 du 23 juillet 1993, art L. 811-5.

- Arrêté du 19 avril 2001 modifiant l'arrêté du 10 septembre 1990 portant règlement d'examen de baccalauréat technologique hôtellerie, Journal officiel n° 99 du 27 avril 2001.

- Arrêté du 16 mai 2001 modifiant l'arrêté du 16 février 1977 modifié portant règlement d'examen de baccalauréat technologique, Journal officiel n° 144 du 23 juin 2001.

- Јавни школски установи (Réseau public), во која се вклучени основните училишта, колежите, гимназиите и универзитетите.
- Приватни школски установи под асоцијативен договор (Réseau des établissements d'enseignements privé sous contrat d'association).
- Приватни основни и средни училишта во форма на културни асоцијации (Réseau des écoles, collèges et lycées privés organisée sous forme d'association culturelles), (Poignant, 1999, 13).

155. Начинот на организирање на наставата кај Јавните школски установи и Приватните школски установи под асоцијативен договор е идентичен.

Во *основниите училишта* (*écoles primaires*) постојат две форми на изучување на регионалните јазици: почетно изучување со еден до три часа неделно на односниот јазик и двојазично образование каде четвртина или половина од вкупниот број часови се изведуваат на регионален јазик кој истовремено е цел на изучување и средство за изведување на наставата (Circulaire du 7 avril 1995, II). Меѓутоа програмата на која се изведува наставата на некој регионален јазик е изедначена и не отстапува од програмата на француски јазик која се изведува во односниот регион или во останатиот дел од земјата.

Во *колежиите*, на учениците им се нудат три можности: факултативно изучување на односниот регионален јазик со еден час неделно, задолжително или факултативно изучување на некој регионален јазик и култура со три часа неделно и двојазична настава каде покрај регионалниот јазик и култура, се избира уште една или две дисциплини кои се изведуваат на тој јазик.

Во *средното образование*, регионалните јазици можат да се изучуваат задолжително или факултативно, дури и како избран втор или трет јазик. Меѓутоа, постојат многу училишта кои не обезбедуваат нивно изучување.

Бројот на ученици кои следат настава на некој регионален јазик до 18 годишна возраст, во учебната 1996 – 1997 година, изнесува 335 000 од вкупно 12 милиони кои се школуваат во Франција (Poignant, 1999, 14). Целта на наставата по регионалните јазици е да обезбеди продлабочување на знаењата, постепен развој на јазичната компетенција на говорителите кои би се

стекнале со поголема самостојност при усното и писменото изразување (Circulaire du 7 avril 1995, II- Dans les lycées, b).

И во *високојќо образование* регионалните јазици се застапени во додипломските, постдипломските и докторските студии, особено на оние универзитети кои се наоѓаат во подрачјата каде се зборуваат јазиците. И тука постои можност за нивно факултативно изучување.

Освен на универзитетите, постојат и посебни Универзитетски институти за образување на наставници (Instituts Universitaires de Formation des Maîtres) каде студентите имаат можност да се специјализираат за изведување на настава на одреден регионален јазик. И националниот институт за педагошко истражување (Institut national de recherche pédagogique) врши истражувања за подобрување на наставата на регионалните јазици и култури (ibid., III).

156. Образованието во приватните асоцијативни школи се заснова врз целосна примена на регионалните јазици на сите образовни рамништа. Такви школи се Диван (Diwan) за бретонскиот, Сеаска (Seaska) за баскискиот, Календретас (Calendretas) за окситанскиот, Бресолас (Bressolas) за каталонскиот и А Бе Це Ем Цвајшпрахихкајт (ABCM Zweisprachigkeit) за алзашкиот јазик. Сразмерно со возраста, во нив, покрај регионалниот како образовен јазик се вклучува и францускиот, а во Диван и Календретас и англискиот јазик. Наставниците во овие школи се образуваат на Високиот институт за јазици на Република Франција (Institut supérieur des langues de la République Française) во Монпелје кој има свои центри за педагошко образование (Centres de formation pédagogique) во сите региони.

157. Во април 2001 година, министерот за образование на Франција открива серија мерки кои ќе се преземат наскоро, а чија цел е развој на образованието на регионалните јазици¹⁶⁶. Преку новиот акционен план, Франција ќе се обиде да ја поправи историската неправда во однос на нив и ќе му даде нова динамика на нивното изучување.

¹⁶⁶ L'enseignement des langues régionales, *Les nouvelles orientations pour le développement de l'enseignement des langues régionales*, Discours de Jack Lang, ministre de l'éducation nationale- mercredi 25 avril 2001:
<http://www.ac-bordeaux.fr/Pedagogie/Langues/gascon/letra7.htm>

5. 2 Судство

158. Не постои ниеден понов законски текст кој обврзува на употреба на некој јазик во оваа област (CIRAL, 8). Затоа, судските органи се повикуваат на Наредбата на Франсоа I, позната како Ordonnance de Villers-Cotterets од 1539 година (supra, 37), во чии членови 110 и 111 јасно се прецизира употребата само на францускиот јазик во судството.

И покрај тоа, оваа е една од ретките области каде се толерира нивната примена: тие можат да се употребуваат за време на одвивањето на судскиот процес доколку и судијата го познава регионалниот јазик на странките. Во спротивно, за време на процесот, државата не им допушта на говорителите на регионалните јазици да се служат со преведување. Повремени отстапки се направени само за каталонскиот јазик и германските дијалекти¹⁶⁷. Сите судски документи мораат да бидат составени само на француски јазик и не се допушта употреба на регионалните јазици во нив.

5. 3 Административни служби

159. Единствено право на употреба во административните служби има само францускиот јазик. Според Циркуларното писмо од 1994 година, регионалните јазици не можат да се применуваат во оваа област¹⁶⁸. Меѓутоа, при усна комуникација, прекутно се допушта и повремена употреба на односниот регионален јазик, особено во помалите локални заедници. Во некои од нив дури се организираат и факултативни курсеви за службениците кои работат во оваа област, како што е случај со бретонскиот¹⁶⁹ и

¹⁶⁷ Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, L'Allemand en France, 3.2:

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/alemany/fr/i3/i3.html>

Le Catalan en France, 3.2:

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/catala/fr/i5/i5.html>

¹⁶⁸ op. cit., 7.

¹⁶⁹ *Euromosaic...*, *Le Breton en France*, 3.3:

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/breto/fr/i1/i1.html>

корзиканскиот јазик кои претставува дури и услов за вработување во локалната администрација¹⁷⁰. Властите во Перпињан поднесените барања ги примаат напишани и на каталонски јазик¹⁷¹. Регионалните форми се допуштаат и во топонимијата, кај личните имиња, патната сигнализација, регионалните подружници на француската пошта итн.

5. 4 Мас - медиуми

160. И покрај тоа што одредени медиуми емитуваа емисии на некој од регионалните јазици, сè до 1982 година, единствено францускиот јазик е со право на ексклузивитет во емитувањето (CIRAL, 9). Ситуацијата се менува со донесувањето на Законот од јули, истата година¹⁷², со кого јавните радиодифузни организации ги поттикнуваат емисиите на кои се застапени регионалните јазици и култури (ibid. art. 5).

161. Во поддршката се вклучува и компанијата Радио Франс (Radio France) и Националниот институт за радиодифузија (Institut national de l'audiovisuel) кои се обврзуваат да дадат придонес во медиумското изразување и информирање на културните заедници во Франција¹⁷³ како и да ги следат локалните станици во емитувањето на нивните програми на одреден регионален јазик (ibid., art. 6). Во оваа радио куќа регионалните јазици се застапени за секој регион одделно, односно постои регионален радио центар кој емитува емисии на односниот јазик и целосно го покрива определениот регион. Високиот совет за радиодифузија извршува попис на радио станиците кои емитуваат програма на одреден регионален или странски јазик, а се под надлежност на Техничките радиофонски комитети (Comités techniques

¹⁷⁰ ibid., Le Corse en France, 3.3:

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/cors/fr/i1/i1.html>

¹⁷¹ ibid., Le Catalan en France, 3.3.

¹⁷² Loi n° 82 – 652 du 29 juillet 1982 relative à la communication audiovisuelle, Journal officiel du 30 juillet 1982.

¹⁷³ Décret du 13 novembre 1987 portant approbation des cahiers des missions et des charges de la société Radio France et de l'Institut national de l'audiovisuel, art. 3:

<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg6.htm>

radiophoniques de France métropolitaine). Од вкупно 122, 62 радиостаници емитуваат на еден или повеќе регионални јазици според својата географска поставеност (Rapport au Parlement..., 2000, annexe 4, 176 – 180).

162. Телевизиската компанија Франс 3 ја истакнува својата карактеристика како регионален и локален канал¹⁷⁴. Нејзина дејност е емитување на содржини на главните регионални јазици кои се зборуваат на територијата на Франција. Сакајќи подобро да ја запознае популацијата на која се однесуваат емисиите, Франс 3 извршува повеќе анкети од социولينгвистички карактер (Rapport au Parlement..., 2000, 136). Врз основа на резултатите од нив, како и врз основа на реакцијата на својата публика, овој канал нуди различни програмски решенија кои соодветствуваат на одредениот регион, на различните културни традиции во него како и на степенот на примена на односниот регионален јазик. Проблеми се јавуваат при покривањето на окситанското говорно подрачје заради големината на територијата која ја опфаќа и нееднаквата распределеност на говорителите во него (Pognant, 17).

Во Франција постои само една приватна телевизиска станица која емитува на регионален јазик и тоа во Бретања која покрај на бретонски емитува и на француски јазик (Rapport au Parlement..., 2000, 137).

163. Обврските за емитување на определена квота на остварувања со оригинален француски израз на програмите на радиото и телевизијата се однесуваат и на регионалните јазици на Франција (supra, 115, 118, 119).

164. Во однос на печатените медиуми на регионален јазик, тие излегуваат дневно или периодично, а постојат и такви чии содржини се објавуваат двојазично: на француски и на односниот регионален јазик. Некои од нив се корисници на субвенции од страна на државата кои се доделуваат врз основа на неколку критериуми (Rapport au Parlement..., 2000, 135). Не постојат точни статистички показатели за бројот на весници и списанија за одреден јазик кои бараат финансиска помош, се знае само дека се во незначителен број (idem, 2001, 139).

¹⁷⁴ Décret n° 94 – 813 du 16 septembre 1994 portant approbation des cahiers des missions et des charges des société France 2 et France 3, Journal officiel n° 217 du 18 septembre 1994, Annexe 2, Préambule 3.

5. 5 Култура

165. Не постои никаква разлика во критериумите за доделување на финансиска помош помеѓу културните активности кои се реализираат на француски или на некој од регионалните јазици. Квалитетот е основен критериум. Во секој регион постојат разни институции чија цел е промовирање на односната регионална култура (Poignant, 16), а не е мал бројот на регионалните или локалните власти кои голем дел од својот буџет издвојуваат за оваа област.

Паричните средства, главно се распределуваат преку Регионалните дирекции за културни дејности (Directions régionales des affaires culturelles) чија цел е заштита на усното или писменото јазично наследство, помагање на издаваштвото на регионалните јазици, набљудување на јазичната примена во Франција како и поддршка на сите области на културата каде преку јазикот се изразува регионалната култура: музичкото производство, театарот, кинематографската продукција (Rapport au Parlement..., 2000, 133).

166. Иако скромно, издавањето книги напишани на регионален јазик бележи постојан пораст што укажува не само на зголемениот интерес на говорителите, туку и на грижата на државата. Најголем дел од публикациите се напишани на окситански, бретонски и корзикански јазик, наспроти оние на баскиски или пак на фламански јазик на кого, на пример во 1992 година е објавена само една книга и тоа наставно помагало за изучување на јазикот¹⁷⁵. Не постои разлика во критериумите за доделување на финансиска помош помеѓу делата напишани на француски и оние кои се напишани на регионален јазик¹⁷⁶. Во соработка со Националниот центар на книгата (Centre national du livre), на библиотеките им се даваат финансиски средства за откуп на изданијата објавени на регионален јазик или обработуваат јазична тематика за некои од тие јазици (Rapport au Parlement..., 2000, 133).

¹⁷⁵ Euromosaic..., Le Flamand en France, 3.5:

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/neerlandes/fr/i1/i1.html>

¹⁷⁶ CCC7- Documents et procédures, C- Formes et importance des aides publiques à des organismes culturels et des associations de promotion des langues régionales:

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/cahiers/ccc7/documents.htm>

167. Во музичкото производство, кај сите јазици се бележи позитивен тренд во негувањето на традиционалната музика. Кај алзашкиот и баскискиот јазик се бележи дури и значаен пораст на создавањето на современи музички композиции што секако дека укажува на нивната виталност. При емитувањето преку мас – медиумите, оваа музика е дел од задолжителната квота на музички остварувања кои треба да се емитуваат во етерот¹⁷⁷.

168. Во областа на театарот, постојат професионални или полупрофесионални театарски групи кои изведуваат претстави на регионален јазик. Нивен значаен процут се бележи особено после седумдесеттите години од XX век. Оваа дејност целосно или делумно финансиски е потпомогната од страна на државата, врз основа на еднакви критериуми кои важат и за театарските претстави кои се изведуваат на француски јазик.

169. Иако краткометражните и долгометражните филмови кои се реализираат на некој регионален јазик, а ги исполнуваат високите уметнички и технички критериуми, можат да бидат помогнати со соодветни финансиски средства (*supra*, 120), сепак освен неколку краткометражни филмови на бретонски и окситански и неколку долгометражни филмови на корзикански јазик, целосно е занемарено производството на филмови на другите регионални јазици.

5. 6 Деловен живот

170. И покрај задолжителната употреба на францускиот јазик во одредени области од доменот на деловниот живот¹⁷⁸ (*supra*, 84 – 88), познавањето на одреден регионален јазик може да претставува адут за вработување на определени работни места во некои сектори каде може да се почувствува потреба од овие јазици, и тоа: земјоделие, занаетчиство, локални банки, локални или регионални медиуми и образование, таму каде наставата се изведува на регионален јазик.

¹⁷⁷ Види глава III. 5. 5.

¹⁷⁸ Види глава III,5.1,2.

Исто така, на локалните медиуми се забележуваат и мал број рекламни пораки кои се емитуваат на овие јазици, а освен ретките натписи за начинот на употреба на одредени производи и тоа на баскиски (Euromosaic, Le Basque en France, 3.6), окситански (ibid., L'Occitan en France, 3.6) и каталонски јазик (ibid., Le Catalan en France, 3.6), не се забележани други такви случаи за останатите регионални јазици.

Овие јазици се употребуваат во неформалните разговори кај вработените во локалните претпријатија или при нивните деловни контакти во локални рамки.

5. 7 Примена на регионалните јазици во социјалниот и семејниот живот

171. Врз основа на засебните извештаи кои ги опфаќаат сите регионални јазици во Франција како дел од Европроектот, Евромозаик (Euromosaic)¹⁷⁹, овдека ќе се задржиме на употребата на овие јазици во три области: семејството, верските институции и прекуграничната соработка.

172. По втората светска војна, а особено во последните децении од XX век, во Франција се забележува стагнирање, па дури и намалена употреба на регионалните јазици во една од најважните институции за нивното опстојување, *семејството*. Општа карактеристика е дека во меѓусебните односи, постарите членови на семејството ги употребуваат повеќе регионалните јазици, отколку помладите кои најчесто сметаат дека тие не можат многу да им користат при нивното вработување и многу често го владеат само францускиот јазик. Најголема примена на овие јазици се забележува кај населението кое живее во руралните предели или во градовите со помал број на жители, во семејните контакти или во контактите со пријателите. Во однос на степенот на образование, стапката на употреба на регионалните јазици е обратно пропорционална, поголема употреба се забележува кај необразованото население.

¹⁷⁹ <http://www.uoc.es/euromosaic/web/homefr/main/presenta/index.html>

173. И *Црквата* е мошне битна институција за афирмација и негување на овие јазици. Иако мисите и сите други видови на црковни церемонии главно се изведуваат на француски јазик, сепак, за некои од нив како крштавања, венчавања, погребни итн., семејството може да побара употреба на одреден регионален јазик, во зависност од регионот каде се наоѓа црковната општина.

174. Во интерес на регионалните јазици, а со цел нивно унапредување, Франција ја продлабочува *прекуграничната соработка* со државите каде се зборуваат некои од нив. Затоа, се врши размена на педагошки кадар, се продлабочува заедничкото издавање книги, се организираат лингвистички семинари, се пристапува кон проекти за изработка на педагошки материјал за одреден регионален јазик, се вршат социолингвистички истражувања, а соработката се проширува и во други области: трговија, туризам и заштита на човековата околина, со што уште повеќе се засилува позицијата и се зголемува примената на јазиците. Соработката ги опфаќа “прекуграничните јазици”: баскискиот, фламанскиот, германските дијалекти во Алзас и Лорен, окситанскиот и каталонскиот јазик.

ЗАКЛУЧОЦИ

Со магистерскиот труд “Современата јазична политика на Франција во однос на францускиот и регионалните јазичи” имавме за цел да прикажеме дали и колку Франција како држава организирано ги насочувала своите активности и делувала врз јазичите коишто се зборувале на нејзината територија.

За да ја оствариме таа цел најпрвин моравме да го определиме појдовниот поим јазична политика и да го разграничиме од другите негови синоними јазично уредување и јазично законодавство кои во зависност од авторот кој ги обработува или земјата каде се применуваат можат различно да се дефинираат.

Поимот јазична политика го дефиниравме како вкупен број на свесни одлуки што се превземаат во односите меѓу јазикот и општествениот живот, особено меѓу јазикот и националниот живот. Поимот пак јазично планирање го определивме како барање и употреба на средства неопходни за примена на јазичната политика.

Покрај претставувањето на геодемонглингвистичката состојба на францускиот и регионалните јазичи чие познавање е неопходно заради изведување на решенија кои би дале поголеми резултати при примената на јазичната политика, во вториот дел од трудот даваме кус теоретски приказ на традицијата на јазичното интервенирање на Франција. Францускиот јазик претставувал мошне ефикасно средство за зајакнување на државата и ширење на централистичката власт од Париз. Власта во текот на историјата постојано чувствувала потреба и барала начини да ги шири своите идеи заради покорување на народот. Францускиот јазик или наметнатиот париски говор, бил одличен инструмент за тоа. Така, со Наредбата позната под името *Ordonnance de Villers-Cotterets* од 1539 година францускиот се подигнува на

ниво на државен јазик, а во текот на XVI и XVII век во Франција со донесуваат низа одлуки со кои во француските региони, во јавна употреба, се пропишува францускиот јазик наместо регионалните говори. Веќе од 1624 година се дозволува и одбрана на научните тези на француски јазик што укажува на ослабувањето на позицијата на латинскиот јазик и наметнување на првиот во сферата на образованието.

Мошне голем настан е и создавањето на Француската Академија од страна на Ришелје во 1635 година која има изразито национален карактер и чијашто основна задача била да се грижи за францускиот јазик и да го направи чист, elokventen и способен за примена во уметноста и науката. Нејзиниот речник од 1694 година кој ќе доживее повеќе изменети изданија до денешни дни, се потпира на традицијата на Вожла и укажува на тоа дека Франција е свесна дека со вложување во активностите кои се однесуваат на јазикот може да си ја зацврсти својата власт како на внатрешен, така и на надворешен план. Со оформување на Француската Алијанса за пропагирање на францускиот јазик во колониите и во странство во 1883 година, се потврдува тезата дека се менува и светската јазична констелација и укажува дека Франција почнува да насетува некаква криза или стагнацијата на јазикот во меѓународни рамки, каде дотогаш францускиот јазик бил неприкосновен.

Од друга страна пак, постои повеќе вековна традиција на јазичното интервенирање во Франција каде властите мошне често се служеле дури и со репресивни методи за истиснување на регионалните јазици, а со цел промовирање на францускиот јазик. Сосема јасни се и пораките коишто доаѓаат од Народното собрание со говорот на Телејран во 1791 година каде регионалните јазици се нарекуваат “маса на расипани дијалекти кои се последен остаток од феудализмот кои ќе мораат да исчезнат зашто силата на нештата тоа го бара”. Подоцна и буржоазијата во нив гледа пречка во ширењето на своите идеи и затоа и таа се вклучува во битката за нивно истиснување. Со Декретот пак, од 1794 година се пренесуваат законите со бркање од работа и затворање на сите оние лица кои ќе употребат регионален јазик што многу јасно и недвосмислено зборува за негаторскиот став на државата во однос на овие јазици.

Поаѓајќи од целите кои Франција сакала да ги постигне и различните мерки коишто таа ги превземала, нејзината јазичната политика ја поделивме на *јазична полиитика во однос на францускиот јазик* и *јазична полиитика во однос на регионалните јазици*.

За појдовна точка на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик ја зедовме 1966 година кога се оформува Високиот комитет за одбрана и ширење на францускиот јазик, институција која е прва од таков вид во земјата и со која се дава нова посистематична димензија на одбраната на јазикот и се воспоставува посебен однос кон него. Како што се менуваат и дополнуваат целите и задачите на институциите кои се задолжени за заштита и унапредување на францускиот јазик, во зависност од новонастанатите услови, така современата јазична политика на Франција ја поделивме на три периоди. Констатиравме дека вториот период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик започнува во 1984, а третиот во 1989 година. Секој период се одликува со одредени карактеристики кои му даваат посебен белег, но постојат и општи црти кои се присутни во сите три периоди.

Посебна сметка се води за *терминолошкото збогајување на францускиот јазик*. Тоа се прави врз основа на целосното почитување на неговите морфолошки и синтаксички правила, а со цел одржување на јазичната виталност при налетот на многуте странски зборови и потребата од постојано создавање на свои како одраз на забрзаниот развој на новото време.

Покрај првичната цел *информирање на попрошувачот и заштитата на работниците* се истакнува и намерата на државата да го заштити својот јазик пред налетот на странските зборови, особено англиските во доменот на економијата. Исто така, заклучивме дека францускиот јазик може мошне успешно да се носи во меѓународните економски односи и да се промовира како јазик на економијата. Констатиравме и тоа дека до овој момент таа мисија мошне успешно се одвива иако, се разбира, се забележуваат ситни пропусти.

Посебен акцент се става врз употребата на францускиот јазик при одржувањето на разни *научни манифестации, семинари, конгреси*, потоа при објавувањето на разните *научни публикации*, а се внимава и на состојбата на

јазикот во *образование*. Овие области се мошне битни за зачувувањето на јазикот, па затоа се обрнува и посебно внимание. Сосема со право може да се рече дека тие области претставуваат еден од носечките столбови за заштитата на јазикот и заради тоа, имаат и посебна позиција во јазичната политика на Франција.

Иако на прв поглед преку *повеќејазичноста* на *повеќејазичноста* во повеќе домени од општествениот живот, наивниот набљудувач би заклучил дека државата започнува да се однесува многу кооперативно во однос на другите јазици, сепак во заднината на феноменот се согледува желбата таа да се заштити од хегемонијата на англискиот јазик. Тоа само и служи како параван зад кој може да ги скрие своите намери за промовирање на францускиот јазик кој преку повеќејазичноста, применувана од страна и на други субјекти, би можел уште повеќе да се истакне. За тоа го искористува моќното оружје- Интернетот којшто заради својата конфигурација може да навлезе во сите страни од планетата.

Не треба да се забораваат и *мас- медиумите*, *музичката* и *кинематографската* *продукција* кои исто така имаат огромно влијание кај говорителите на јазикот. Се разбира, државата тоа ќе го искористи и ќе се погрижи истите да станат промотори на “државниот јазик”- францускиот.

Франција ја зголемува *соработката* и *со другите франкофонски земји* со кои го споделува јазикот како заедничко богатство. Таа станува свесна дека со заедничка организација и со една добро стратегиски организирана битка ќе можат да се добијат посакуваните резултати. Во таа насока е и зголемувањето на соработката со односните меѓународни институции во Европската Унија и Организацијата на обединетите нации кои имаат клучна позиција, а воедно и директно влијание врз промоцијата на јазикот.

Сметаме дека мошне е битно што темата на трудот покрај јазичната политика на Франција кон францускиот јазик ја обработува и јазичната политика во однос на регионалните јазици зашто само така реално може да се отслика состојбата што со векови, таму, се одвивала во оваа област. Сликвито, со неколку збора можеме да ја објасниме таа состојба ако речеме дека кон францускиот јазик државата се однесувала како мајка, а кон регионалните јазици како маќеа.

Причините за походот против регионалните јазици од страна на државата датираат уште од многу одамна, од времето кога Франција се конституира како држава. Неа ѝ пречеле територијалната и лингвистичката расцепканост на земјата зашто секое делење уште повеќе го ослабувало влијанието и ширењето на идеите на централната власт која го употребувала францускиот јазик. Во текот на последниве пет века ставот кон овие јазици останувал горе- долу непроменет: најчесто биле напаѓани, а многу ретко одвреме- на време се појавувал по некој цивилизациски глас кој зборувал во корист на нивната заштита и промовирање како национално културно богатство.

Со донесувањето на Законот од 1951 година со кој регионалните јазици на Франција се вклучуваат во образовниот систем на Франција, за првпат во оваа земја доаѓа до нивно официјално признавање и започнува една нова ера во однос на нив. Земјата најверојатно заради новите културни текови, а и заради освестувањето на населението започнува сè повеќе да го почитува нивното присуство.

Колкав е интересот за нив зборува и податокот дека сè уште таа нема направено никаков статистички попис на говорителите на регионалните јазици, туку се потпира врз парцијални бројки што се превземаат од различни индивидуални истражувања коишто секако дека понекогаш се на работ на субјективноста на истражувачот.

Современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици ја поделивме во два периода: првиот започнува од 1951 година со донесувањето на веќе споменатиот Закон “Дејксон”, а вториот во 1999 година кога таа ја потпишува Европската повелба за регионални и малцински јазици.

И покрај тоа што очекувањата на јавноста и на припадниците на регионалните етнолингвистички групи пред донесувањето на Законот беа големи во однос на него, сепак тој не ги дава долгоочекуваните резултати и за тоа требало да се почека извесен временски период за работите да тргнат кон подобро. Како и да е, овој Закон овозможува нивна сè поголема примена во *образовниот систем*: во јавните школски установи, приватните школски установи под асоцијативен договор и во приватните основни и средни училишта во форма на културни асоцијации. Образованието како еден од

основните столбови за изучувањето на регионалните јазици успева до некаде да го ублажи постепеното уназадување на употребата на регионалните јазици, меѓутоа не ја запре тенденцијата за нивно постојано повлекување. Дури забележавме ситуација потомството на нативните говорители на одреден регионален јазик, да го изучува јазикот на своите предци како странски јазик.

Во *судска и административните служби* не се дозволува нивната примена што јасно укажува на ставот што државата го има во однос на нив.

Показателите на состојбата во областа на *деловниот живот* ни укажуваат на релативно ниското ниво на примена на регионалните јазици и тоа само во деловните контакти во локални рамки.

Во областа пак на *мас- медиумите и културата* ситуацијата е далеку подобра зашто се забележува сè поголемо нивно присуство преку оформување на нови медиуми чија цел е емитување на емисии и издавање на печатени медиуми на одреден регионален јазик. Забележавме и поголемо присуство на овие јазици во сите сегменти на културата.

Притисната од новите европски и светски промени, Франција е принудена драстично и во позитивна насока да го промени ставот во однос на регионалните јазици. По многу правни расправи и напрегања, таа е принудена да ја потпише Европската повелба за регионални или малцински јазици во 1999 година со која се предвидува подобрување на нивниот статус во многу сегменти од животот. Потпишувајќи ја спогодбата, Франција искажува можност за започнување на две нови насоки во нејзината јазична политика во однос на своите малцински јазици: *европеизација и децентрализација*. Сепак, таа сето тоа го прави заради фактот што е притисната од новите европски односи, а не по своја сопствена желба што неминовно доведува до тоа сè уште да не ја ратификува спогодбата.

Меѓутоа, можеби како бумеранг на она што Франција го правела во однос на своите регионални јазици, сега помалку ѝ се враќа на глобално ниво во однос на францускиот јазик. Пред налетот на еднојазичноста и хегемонијата на англискиот јазик оваа земја на своја кожа чувствува слични манифестации како оние што таа им ги нанесувала на другите народи и јазици кои со векови опстојувале на нејзината територија. Поучена од историјата и од своето искуство таа продолжува и веќе наголемо ја промовира

повеќејазичноста и почитувањето на засебностите на секоја етнолингвистичка група во светот, принцип со кој се обезбедува правото и начелото на еднаквост на сите што е забележано и во нејзиниот устав уште пред повеќе векови.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Archives parlementaires, 1 ère série, tome LXXXIII, séance du 8 pluviôse an II, n° 18.
- Archives nationales F17* 3160.
- Arrêté du 22 mai 1985 portant création de diplômes de langue française réservés aux personnes de nationalité étrangère, D. E. L. F. , D. A. L. F.
- Arrêté du 25 février 1991 créant un fonds d'aide à l'expansion de la presse française à l'étranger, Journal officiel n° 57 du 7 mars 1991.
- Arrêté du 30 avril 1991 fixant les sections et les modalités d'organisation des concours du certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, Journal officiel n° 106 du 5 mai 1991.
- Arrêté du 5 juin 1991 instituant une épreuve facultative de langues régionales dans les examens de B. E. P. et du C. A. P., Journal officiel n° 135 du 12 juin 1991.
- Arrêté du 17 septembre 1991 modifiant l'arrêté du 15 avril 1988 relatif aux langues régionales des lycées pour y introduire le programme des langues régionales des pays mosellans, Journal officiel n° 224 du 25 septembre 1991.
- Arrêté du 17 septembre 1991 relatif à l'introduction des langues régionales des pays mosellans et des langues régionales d'Alsace au baccalauréat professionnel, Journal officiel n° 224 du 25 septembre 1991.
- Arrêté du 23 juin 1994 relatif aux modalités d'attribution du diplôme national du brevet aux candidats des classes de troisième des sections bilingues français – langues régionales, Journal officiel n° 147 du 26 juin 1994.
- Arrêté du 9 février 2001 modifiant l'arrêté du 30 avril 1991 modifié fixant les sections et les modalités d'organisation des concours du certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, Journal officiel n° 41 du 17 février 2001.
- Arrêté du 27 mars 2001 portant création d'une commission spécialisée de terminologie et de néologie au ministère de la jeunesse et des sports, Journal officiel n° 78 du 27 mars 2001.

- Arrêté du 19 avril 2001 modifiant l'arrêté du 10 septembre 1990 portant règlement d'examen de baccalauréat technologique hôtellerie, Journal officiel n° 99 du 27 avril 2001.
- Arrêté du 16 mai 2001 modifiant l'arrêté du 16 février 1977 modifié portant règlement d'examen de baccalauréat technologique, Journal officiel n° 144 du 23 juin 2001.
- Arrêté du 16 mai 2001 modifiant l'arrêté du 16 février 1977 modifié portant règlement d'examen du baccalauréat technologique musique, Journal officiel n° 144 du 23 juin 2001.
- Arrêté du 2 juillet 2001 portant création d'un comité d'orientation pour la simplification du langage administratif, Journal officiel n° 152 du 3 juillet 2001.
- Arrêté du 25 juillet 2001 modifiant l'arrêté du 10 décembre 1998 relatif à l'organisation de l'administration centrale du ministère des affaires étrangères, Journal officiel n° 173 du 28 juillet 2001.
- Arrêté du 31 juillet 2001 relatif à la mise en place d'un enseignement bilingue en langues régionales soit dans les écoles, collèges et lycées "langues régionales" soit dans les sections "langues régionales" dans les écoles, collèges et lycées, Journal officiel n° 180 du 5 août 2001.
- ASDIFLE, *Les politiques linguistiques*, in *Les cahiers de l'ASDIFLE*, N°7, Paris, 1995.
- *Atlas de la francophonie*, Université de Laval, 1986.
- *Atlas de la langue française*, collectif sous la direction de Philippe Rossillon, Bordas, Paris, 1995.
- BAZIN, L: *La réforme linguistique en Turquie*, in *La réforme des langues, histoire et avenir*, tome 1, Buske Verlag, Hamburg, 1966.
- BEC, Pierre: *Manuel pratique de philologie romane*, tome II, Picard, Paris.
- BECQUER, Annie, CERQUIGLINI, Bernard, CHOLEVKA, Nicole: *Femme, j'écris ton nom, Guide d'aide à la féminisation des noms des métiers, titres, grades et fonctions*, Institut national de la langue française, La Documentation française, Paris, 1999.

- BODÉ, Gérard: *L'École et le plurilinguisme en France, 1789- 1870*, in COSTE, Daniel & HÉBRARD, Jean: *Vers le plurilinguisme?, École et politique linguistique*, Hachette, Paris, 1991.
- BRASSEUR, Patrice: *Mots dialectaux qualifiés de vrais mots...*, in *Les français régionaux* (dir. Gérard Tavardet et Georges Straka), Klincksieck, Paris, 1977.
- BRETON, Roland: *La géographie des langues*, P. U. F., Que sais- je?, Paris, 1995.
- BRUNOT, Ferdinand: *Histoire de la langue française des origines à nos jours*, tome VII: *La Propagation du français en France jusqu' à la fin de l'Ancien Régime*, Paris, 1909.
- CALVET, Louis- Jean: *Sur une conception fantaisiste de la langue: la "newspeak" de George Orwell*, in *La Linguistique*, 1, 1969.
- CALVET, Louis- Jean: *Linguistique et colonialisme, petit traité de glottophagie*, Payot, Paris, 1974.
- CALVET, Louis – Jean: *La guerre des langues et les politiques linguistiques*, Hachette Littératures, Paris, 1999.
- CARCASSONNE, Guy: *Étude sur la compatibilité entre le Charte européenne des langues régionales ou minoritaires et la Constitution*, La Documentation française, 1998.
- CARTON, Fernand: *Les parlers ruraux de la région Nord – Picardie: situation sociolinguistique*, in *International Journal of the Sociology of Language*, 29, New York, 1981.
- CASANOVA, Maurice: *Rapport, Actes du Colloque de Neuchâtel*, 1972.
- *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires*, Rapport explicatif, Les éditions du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1992.
- CHAUVEAU, Jean – Paul: *Mots dialectaux qualifiés de vrais mots...*, in *Les français régionaux* (dir. Gérard Tavardet et Georges Straka), Klincksieck, Paris, 1977.
- CHAUVEAU, Jean – Paul: *Le gallo: une présentation*, Faculté des Lettres de l'Université de Brest, 2 volumes, vol. II, 1984.
- CODE CIVIL, Livre I: Des personnes.

- CODE DE COMMERCE (Partie Législative), Livre Ier: Du commerce en général.
- CODE DE PROCEDURE PENALE (Partie Legislative), Livre II: Des juridictions de jugement.
- CODE DES ASSURANCES.
- CODE DU TRAVAIL, (Partie Règlementaire- Décrets en Conseil d'Etat), Livre 3: Placement et emploi.
- NOUVEAU CODE PENAL.
- Circulaires et instructions officielles relatives à l'instruction publique, tome II, n° 744, 1865, 679- 680.
- Circulaire du 31 juillet 1974 relative à l'élaboration des projets de loi et des textes publiés au Journal officiel.
- Circulaire n° 82 – 261 du 21 juin 1982 relative à l'enseignement des langues et cultures régionales, BOEN n° 26 du 1er juillet 1982.
- Circulaire du 14 juin 1983 relative à l'élaboration des projets de loi.
- Circulaire n° 83 – 547 du 30 décembre 1983, texte d'orientation sur l'enseignement des cultures et langues régionales, B. O. n° 3 du 19 janvier 1984.
- Circulaire du 11 mars 1986 relative à la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre, Journal officiel du 16 mars 1986.
- Circulaire du 2 janvier 1993 relative aux règles d'élaboration, de signature et de publication des textes au Journal officiel et à la mise en oeuvre de procédures particulières incombant au Premier ministre.
- Circulaire du Premier Ministre du 12 avril 1994 relative à l'emploi de la langue française par les agents publics, Journal officiel du 20 avril 1994.
- Circulaire du 20 septembre 1994 relative aux règles applicables aux nominations des membres des conseils et des dirigeants des établissements publics et entreprises du secteur public.
- Circulaire n° 95 – 076 du 28 mars 1995 relatif à l'utilisation de la langue française par les agents relevant du MEN et des établissements publics sous sa tutelle, B. O. n° 15 du 13 avril 1995.
- Circulaire n° 95 – 086 du 7 avril 1995 sur l'enseignement des langues et cultures régionales, B. O. n° 16 du 20 avril 1995.

- Circulaire du 19 mars 1996 concernant l'application de la loi n° 94- 665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel n° 68 du 20 mars 1996.
- Circulaire du 15 mai 1996 relative à la communication, à l'information et à la documentation des services de l'Etat sur les nouveaux réseaux de télécommunication, Journal officiel n° 116 du 19 mai 1996.
- Circulaire du 30 janvier 1997 relative aux règles d'élaboration, de signature et de publication des textes au Journal officiel et à la mise en oeuvre de procédures particulières incombant au Premier ministre, Journal officiel n° 27 du 1 février 1997.
- Circulaire du 30 mai 1997 relative à l'élaboration et à la conclusion des accords internationaux, Journal officiel n° 125 du 31 mai 1997.
- Circulaire du 6 mars 1998 relative à la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre, Journal officiel du 8 mars 1998.
- Circulaire du 17 juillet 1998 relative à la préparation des prochains contrats État - région, Stratégie de l'État dans la région, Journal officiel n° 212 du 13 septembre 1998.
- Circulaire du 7 octobre 1999 relative aux sites internet des services et des établissements publics de l'Etat, Journal officiel n° 237 du 12 octobre 1999.
- Commission générale de terminologie et de néologie, *Rapport sur la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre au Premier ministre*, Ministère de la culture et de la communication, Paris, 1999.
- Communication du ministre des affaires étrangères au Conseil des ministres du 30 avril 1998.
- Constitution du 4 octobre 1958.
- COOPER, R: *Language Planning and Social Change*, Cambridge University Press, New York, 1989.
- CORBEIL, Jean-Claude: *Communication*, in *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique*, Les Presses de l'Université Laval, Québec, 1987.
- CRYSTAL, David: *An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages*, Blackwell, Oxford, 1992.

- DAOUST, Denise et MAURAI, Pierre: *L'aménagement linguistique*, in *Politique et aménagement linguistique*, Le Robert, Paris, 1987.
- DAS GUPTA, J. & FERGUSON, C.: *Problems of Language Planning*, in *Language Planning Processes*, Mouton, La Haye, 1977
- Décret du II Thermidor an II- 20 juillet 1704.
- Décret du 5 brumaire an II- 26 octobre 1792.
- Décret du 24 prairial an XI- 13 juin 1803, Bulletin des lois, 3e série, tome VIII, 2e semestre an XI, n° 292, loi n° 2881, 598- 599.
- Décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, Journal officiel du 7 avril 1966.
- Décret n° 73- 194 du 24 février 1973 modifiant le décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, Journal officiel du 28 février 1973.
- Décret n° 72- 19 du 7 janvier 1972 relatif à l'enrichissement de la langue française, Journal officiel du 9 janvier 1972.
- Décret n° 73- 194 du 24 février 1973 modifiant le décret n° 66- 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité pour la défense et l'expansion de la langue française, Journal officiel du 28 février 1973.
- Décret n° 74 – 33 du 16 janvier 1974 relatif à l'enseignement des langues et dialectes locaux.
- Décret n° 80 – 414 du 11 juin 1980 modifiant le décret n° 66 – 203 du 31 mars 1966 portant création d'un Haut Comité de la langue française, Journal officiel du 13 juin 1980.
- Décret n° 84- 91 du 9 février 1984 instituant un Commissariat général et un Comité consultatif de la langue française, Journal officiel du 10 février 1984.
- Décret n° 84- 171 du 12 mars 1984 instituant un Haut Conseil de la francophonie, Journal officiel du 13 mars 1984.
- Décret n° 85 – 1006 du 23 septembre 1985 portant création du Conseil national des langues et cultures régionales.
- Décret du 13 novembre 1987 portant approbation des cahiers des missions et des charges de la société Radio France et de l'Institut national de l'audiovisuel.

- Décret n° 88 – 886 du 22 août 1988 relatif aux attributions du ministre délégué auprès du ministre d'État, ministre des affaires étrangères, chargé de la francophonie, Journal officiel du 23 août 1988.
- Décret n° 89- 403 du 2 juin 1989 instituant un Conseil supérieur de la langue française et une Délégation générale à la langue française, Journal officiel du 22 juin 1989.
- Décret 90 – 66 du 17 janvier 1990 pour l'application du 2° de l'article 27 et du 2° de l'article 70 de la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 modifiée relative à la liberté de communication et fixant les principes généraux concernant la diffusion des oeuvres cinématographiques et audiovisuelles.
- Décret n° 90 – 736 du 9 août 1990 portant publication de l'accord entre le Gouvernement de la République française et le Gouvernement du Canada relatif au développement de projets de coproduction audiovisuelle télévisée de langue française, signé à Ottawa le 14 mars 1990, Journal officiel n° 189 du 17 août 1990.
- Décret n° 90 – 788 du 6 septembre 1990 relatif à l'organisation et au fonctionnement des écoles maternelles et élémentaires, Journal officiel n° 208 du 8 septembre 1990.
- Décret n° 91- 1094 du 21 octobre 1991 relatif aux attributions du ministre délégué à la francophonie, Journal officiel du 22 octobre 1991.
- Décret n° 92- 278 du 24 mars 1992 modifiant le décret du 26 mars 1852 sur l'organisation des cultes protestants en vigueur dans les départements du Bas-Rhin, du Haut- Rhin et de la Moselle Rapport au Premier ministre du décret n° 92- 279 du 27 mars 1992 modifiant le décret n° 90- 66 du 17 janvier 1990 pris pour l'application du 2° de l'article 70 de la loi n°86- 1067 du 30 septembre 1986 modifiée relatif à la liberté de communication et fixant les principes généraux concernant la diffusion des oeuvres cinématographiques et audiovisuelles, Journal officiel n° 75 du 28 mars 1992.
- Décret n° 92 – 279 du 27 mars 1992 modifiant le décret n° 90 – 66 du 17 janvier 1990 pris pour l'application du 2° de l'article 27 et du 2° de l'article 70 de la loi n° 86 – 1067 du 30 septembre 1986 modifié relative à la liberté de communication et fixant les principes généraux concernant la diffusion des

oeuvres cinématographiques et audiovisuelles, Journal officiel n° 75 du 28 mars 1992.

- Décret n° 92- 1230 du 24 novembre 1992 portant modification du décret n°59-733 du 16 juin 1959 modifié relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique et du décret du 16 juin 1959 modifié relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 274 du 25 novembre 1992.
- Décret n° 92- 1231 du 24 novembre 1992 relatif aux attributions du secrétaire d'État à la francophonie et aux relations culturelles extérieures, Journal officiel du 25 novembre 1992.
- Décret n° 92 – 1273 du 7 décembre 1992 modifiant le décret n° 86- 175 du 6 février 1986 modifié relatif au soutien financier de l'État à l'industrie des programmes audiovisuels, Journal officiel n° 286 du 9 décembre 1992.
- Décret n° 93- 397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, Journal officiel n° 68 du 21 mars 1993.
- Décret n° 93- 458 du 24 mars 1993 relatif à l'aide au développement d'oeuvres cinématographiques d'une durée de projection supérieure à une heure, Journal officiel n° 72 du 26 mars 1993.
- Décret n° 93- 797 du 16 avril 1993 relatif aux attributions du ministre de la culture et de la francophonie, Journal officiel n° 92 du 20 avril 1993.
- Décret n° 93- 1328 du 16 décembre 1993 portant modification du décret n° 59 – 1512 du 30 décembre 1959 modifié portant application des dispositions du décret du 16 juin 1959 modifié relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 297 du 23 décembre 1993.
- Décret n° 94 – 813 du 16 septembre 1994 portant approbation des cahiers des missions et des charges des société France 2 et France 3, Journal officiel n° 217 du 18 septembre 1994.
- Décret n° 95- 110 du 2 février 1995 relatif au soutien financier de l'État à l'industrie des programmes audiovisuels, Journal officiel n° 29 du 3 février 1995.
- Décret n° 95- 240 du 3 mars 1995 pris pour l'application de la loi n° 94- 665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel du 5 mars 1995.

- Décret n° 96 – 410 du 10 mai 1996 instituant une aide aux publications hebdomadaires régionales et locales, Journal officiel n° 114 du 16 mai 1996.
- Décret n° 96 – 421 du 13 mai 1996 modifiant le décret n° 93 – 397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, Journal officiel n° 115 du 18 mai 1996.
- Décret n° 97 – 449 du 29 avril 1997 modifiant les décrets n° 59 – 733 du 16 juin 1959 relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique et n° 59 – 1512 du 30 décembre 1959 portant application des dispositions du décret du 16 juin 1959 précité, Journal officiel n° 106 du 7 mai 1997.
- Décret n° 95- 461 du 26 avril 1995 portant modification du décret n° 59 – 1512 du 30 décembre 1959 modifié portant application des dispositions du décret du 16 juin 1959 modifié relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 100 du 28 avril 1995.
- Décret n° 95 – 1011 du 12 septembre 1995 portant règlement général du brevet de technicien agricole, Journal officiel n° 214 du 14 septembre 1995.
- Décret n° 96 – 410 du 10 mai 1996 instituant une aide aux publications hebdomadaires régionales et locales, Journal officiel n° 114 du 16 mai 1996.
- Décret n° 96 – 421 du 13 mai 1996 modifiant le décret n° 93- 397 du 19 mars 1993 relatif au Centre national du livre, Journal officiel n° 115 du 18 mai 1996.
- Décret n° 96- 602 du 3 juillet 1996 relatif à l'enrichissement de la langue française, Journal officiel n° 155 du 5 juillet 1996.
- Décret n° 97- 449 du 29 avril 1997 modifiant les décrets n° 59 – 733 du 16 juin 1959 relatif au soutien financier de l'Etat à l'industrie cinématographique et n° 59 – 1512 du 30 décembre 1959 portant application des dispositions du décret du 16 juin 1959 précité, Journal officiel du 7 mai 1997.
- Décret n° 97 – 1068 du 20 novembre 1997 modifiant le décret n° 89 – 528 du 28 juillet 1989 instituant une aide aux quotidiens régionaux, départementaux et locaux d'information politique et générale à faible ressources de petites annonces, Journal officiel n° 270 du 21 novembre 1997.
- Décret n° 98 – 714 du 17 août 1998 modifiant le décret n° 86 – 616 du 12 mars 1986 instituant une aide aux quotidiens nationaux d'information politique et

générale à faibles ressources publicitaires, Journal officiel n° 190 du 19 août 1998.

- Décret n° 98 – 793 du 4 septembre 1998 instituant une aide à la transmission par fac- similé des quotidiens, Journal officiel n° 206 du 6 septembre 1998.
- Décret n° 98 – 1009 du 6 novembre 1998 relatif au fonds d'aide au portage de la presse, Journal officiel n° 260 du 8 novembre 1998.
- Décret n° 99- 130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l'industrie cinématographique, Journal officiel n° 47 du 25 février 1999.
- Décret n° 99 – 870 du 12 octobre 1999 portant modification du décret n° 89 – 403 du 2 juin 1989 instituant un Conseil supérieur de la langue française et une Délégation générale à la langue française, Journal officiel n° 239 du 14 octobre 1999.
- Décret n° 2001 – 646 du 18 juillet 2001 modifiant le décret n° 89 – 403 du 2 juin 1989 instituant un Conseil supérieur de la langue française et une Délégation générale à la langue française et abrogeant le décret n° 96 – 1101 du 10 décembre 1996 portant statut d'emploi du délégué general à la langue française, Journal officiel n° 166 du 20 juillet 2001.
- Décret n° 2001 – 733 du 31 juillet 2001 portant creation d'un conseil académique des langues régionales, Journal officiel n° 180 du 5 août 2001.
- Délégation générale à la langue française, *La place de la langue française dans les institutions internationales*, Paris, 2000.
- DENIAU, X.: *La francophonie*, Paris, 1983.
- Droit de comprendre, *La langue française dans tous ses états*, Rapport des associations, Paris, 1999.
- DUBOIS, Jean et al: *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Paris, 1994.
- FERGUSSON, Charles: *Sociolinguistics perspectives, Papers on Language in Society 1959- 1994*, Oxford University Press, 1996.
- Feuillet du ministre de la Culture du 28 mai 1996.
- FISHMAN, Joshua: *Sociolinguistics, a bref Introduction*, Rowley, Mass., 1970.
- GOURVIL, Francis: *Langue et littérature bretonnes*, Paris, Que sais- je?, n° 527, P. U. F., 1952.

- *Grand atlas de la France*, Sélection du Reader's Digest, Paris, 1969.
- GRÉGOIRE, Henri- Baptiste: *Rapport sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*, Convention du 16 prairial an II - 28 mai 1794.
- Groupe d'études et de démographie appliquée, Paris, 1996.
- GUILLAUME, James: *Procès- verbaux du comité de l'instruction publique de la Convention nationale*, tome II, Paris, Impr. Nat., 1894.
- HADJADJ, Dany: *Parlers en contact aux confins de l'Auvergne et du Forez*, Université de Clermont – Ferrand, 1983.
- HAUGEN, E: *Planning for a Standard Language in Modern Norway*, in *Anthropological Linguistics*,1,3,1959.
- HAUGEN, E.: *Language Conflict and Language Planning, the Case of Modern Norwegian*, Cambridge, Harvard University Press, 1966.
- LAFONT, Robert: *Clefs pour l'Occitanie*, Seghers, Paris, 1971, éd. 1977.
- LAGUEUNIERE, France: *La politique du bilinguisme en société rurale, La Margeride: la montagne, les hommes*, Institut national de la recherche agronomique, Paris, 1983.
- LAPORTE, Pierre-Etienne: *Les mots-clés du discours politique en aménagement linguistique au Québec et au Canada*, in TRUCHOT, Claude et al, *Le plurilinguisme européen*, Champion, Collection "Politique linguistique", Paris,1994.
- LEFEBVRE, Anne: *Les langues du domaine d'oïl*, in *Parler sa langue, 25 communautés linguistiques de France*, (dir. de Geneviève Vermes), Magnart, Paris, 1988.
- Loi n° 51 – 46 du 11 janvier 1951 relative à l'enseignement des langues et dialectes locaux.
- Loi n° 75 – 620 du 11 juillet 1975 relative à l'éducation, Journal officiel du 12 juillet 1975.
- Loi n° 75- 1349 du 31 décembre 1975 relative à l'emploi de la langue française, Journal officiel du 4 janvier 1976.
- Loi n° 82 – 652 du 29 juillet 1982 relative à la communication audiovisuelle, Journal officiel du 30 juillet 1982.

- Loi n° 84 – 52 du 26 janvier 1984 sur l’enseignement supérieur, Journal officiel du 27 janvier 1984.
- Loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication.
- Loi n° 89- 486 du 10 juillet 1989 d’orientation sur l’éducation, Journal officiel du 14 juillet 1989 et B. O. special n° 4 du 31 août 1989.
- Loi n° 90- 588 du 6 juillet 1990 portant création de l’Agence pour l’enseignement français à l’étranger, Journal officiel n° 159 du 11 juillet 1990.
- Loi du 4 avril 1991 portant statut de la collectivité territoriale de Corse.
- Loi constitutionnelle n°92-554 du 25 juin 1992 ajoutant à la Constitution un titre: Des Communautés européennes et de l’Union européenne, Journal officiel du 26 juin 1992.
- Loi n° 93 – 935 du 22 juillet 1993 relative à la partie Législative du livre VIII (nouveau) du code rural, Journal officiel n° 168 du 23 juillet 1993.
- Loi n° 94 – 88 du 1er février 1994 modifiant la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication, Journal officiel n° 27 du 2 février 1994.
- Loi du 4 août 1994 relative à l’emploi de la langue française, Journal officiel n° 180 du 5 août 1994.
- Loi n° 97- 1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national, Journal officiel n° 260 du 8 novembre 1997.
- Loi n° 98- 657 du 29 juillet 1998 d’orientation relative à la lutte contre les exclusions, Journal officiel n° 175 du 31 juillet 1998.
- Loi n° 99- 130 du 24 février 1999 relatif au soutien financier de l’industrie cinématographique, Journal officiel n° 47 du 25 février 1999.
- Loi n° 99 – 533 du 25 juin 1999 d’orientation pour l’aménagement et le développement durable du territoire et portant modification de la loi n° 95 – 115 du 4 février 1995 d’orientation pour l’aménagement et le développement du territoire, Journal officiel n° 148 du 29 juin 1999.
- Loi n° 2000- 719 du 1er août 2000 modifiant la loi n° 86- 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication, Journal officiel n° 177 du 2 août 2000.
- MARKALE, Jean: *Identité de la Bretagne*, éd. Entente, Paris, 1985.
- Ordonnance de 1563, dite de Roussillon.

- OSTER, D.: *L'Académie française*, Paris, s. a., 3-4.
- PEE, Willem: *Bulletin du comité flamand de France*, tome XVI, 1958, in *Le guide de Flandre et Artois mystérieux*, Paris, Tchou, 1975.
- *Pluralité des parlers de France*, *Ethnologie française*, III, 3 – 4, 1973.
- *Rapport du 10 septembre 1791 devant l'Assemblée nationale*, Archives parlementaires, 1 ère série, tome XXX.
- Règlement n° 1 du 15 avril 1958 portant fixation du régime linguistique de la Communauté européenne.
- République française, *Le Français dans les institutions européennes*, 2000.
- РИСТЕСКИ, Стојан: *Создавањеџио на современиоџи македонски лиџературен јазик*, Студентски збор, Скопје, 1988.
- ROUSSEAU, Nicole: *La situation linguistique à Hilbersheim (Moselle)*, Berne – Francfort – Las Vegas, Peter Lang, 1979.
- SAINT ROBER, Marie- Josée de: *La politique de la langue française*, Presse Universitaire de France, Que sais- je? , Paris, 2000.
- SCHÜLE, Rose – Claire: *Comment meurt un patois*, *Actes du Colloque de Neuchâtel*, 1972.
- SHOELL, F.: *La langue française dans le monde*, Paris, 1936.
- SIMONI, Marie- Rose: *Mots dialectaux qualifiés de vrais mots...*, in *Les français régionaux* (dir. Gérard Tavardet et Georges Straka), Klincksieck, Paris, 1977.
- VAN GOETHEM, Herman: *La politique des langues en France, 1620- 1804*, in *Revue du Nord*, tome LXXI, n°281, 1989.
- VON WARTBURG, Walter: *La fragmentation linguistique de la Romania*, Klincksieck, Paris, 1967.
- WALTER, Henriette: *L'attachement au parler vernaculaire dans une commune limousine*, *Communication au Colloque de la Sté d'Ethnologie française*, Nantes, 1983.
- WALTER, Henriette: *Patois ou français régional ?*, in *Le français moderne*, 3/ 4, 1984.
- YAGUELLO, M.: *Catalogue des idées reçues sur la langue*, Le Seuil, Paris, 1988.

САЈТОГРАФИЈА

- BISTOLFI, Robert: *Les langues régionales ont – elles un avenir ?*, in *Les idées en mouvement*, n° 70, 1999:
<http://www.les-idees-en-mouvement.org/bistolfi.html>

- Vu au Bulletin Officiel: Les langues régionales à travers les textes...:
http://www.ac-montpellier.fr/crdp/services/docadm/docadm_vu_bo_regio.htm

- CCC7 - Documents et procédures, C- Formes et importance des aides publiques à des organismes culturels et des associations de promotion des langues régionales:
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/cahiers/cc7/documents.htm>

- Centre international de recherche en aménagement linguistique de l'Université Laval, (CIRAL), *La politique des langues régionales et minoritaires*, 2001:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/francepolminor.htm>

- CIRAL, L'île de Corse, 2000:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/corsefra.htm#motion%20langue%20corse>

- CIRAL, Tablo:langues régionales:
http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/france_tablo_region.htm

- Charte des langues régionales: la France prend 39 engagements:
<http://www.bretagne-online.com/telegram/htdocs/archive/1999/19990506/article/5633048.html>

- CERQUIGLINI, Bernard: *Les langues de la France, Rapport au Ministre de l'Éducation nationale, de la Recherche et de la Technologie, et à la Ministre de la Culture et de la Communication*, 1999:
http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/rapport_cerquiglini/langues-france.html

- Circulaire n° 95 – 086 du 7 avril 1995 (Circulaire DARCOS), B. O. n° 16 du 20 avril 1995:
<http://www.ac-bordeaux.fr/Pedagogie/Langues/gascon/darcos.htm>

- Circulaire du 15 mai 1996 relative à la documentation des services de l'Etat sur les nouveaux réseaux de télécommunication:
<http://www.internet.gouv.fr/txt/textesref/circu150696.htm>

- Circulaire du Premier ministre du 29 janvier 1997 relative aux conditions de fonctionnements des sites Internet des ministres:
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lois/cir-1minist-97.html>
- Circulaire du 6 mars 1997 relative à l'emploi du français dans les systèmes d'information et de communication des administrations et établissements publics de l'Etat:
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lois/cire-2.htm>
- Circulaire relative à la création de sites Internet et par les services déconcentrés des administrations de l'Etat et les établissements ou organismes placés sous la tutelle de l'Etat du 9 avril 1998:
<http://www.internet.gouv.fr/txt/textesref/circu090498.htm>
- La Commission générale de terminologie, *Rapport annuel d'activité 1999*:
<http://www.culture.fr/culture/DGLF/rapport/rap-act-99/rap1.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/homefr/main/presenta/index.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, L'Allemand en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/alemany/fr/i3/i3.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, Le Basque en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/basc/fr/i3/i3.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, Le Breton en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/breto/fr/i1/i1.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, Le Catalan en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/catala/fr/i5/i5.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, Le Corse en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/cors/fr/i1/i1.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, Le Flamand en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/neerlandes/fr/i1/i1.html>
- Commission Européenne, *Euromosaic, Production et reproduction des groupes linguistiques minoritaires au sein de l'Union européenne*, 1996, L'Occitan en France:
<http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/occita/fr/i2/i2.html>

- Communiqué de presse du 16 juin 1999:
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/comm.htm>
- Communiqué du Premier Ministre du 7 octobre 1998:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg11.htm>
- Décision n° 99 – 412 DC du 15 juin 1999:
<http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1999/99412/99412dc.htm>
- Décret n° 85 – 1006 du 23 septembre 1985 portant création du Conseil national des langues et cultures régionales:
<http://www.adminet.com/jo/dec85-1006.html>
- Décret du 13 novembre 1987 portant approbation des cahiers des missions et des charges de la société Radio France et de l'Institut national de l'audiovisuel:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg6.htm>
- Décret n° 95 – 770 du 8 juin 1995 relatif aux attributions du ministre de la culture:
http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lois/archives/08_06_95.HTM
- Décret n° 96 – 235 du 21 mars 1996, modifications apportées au décret n° 89 – 403 du 2 juin 1989 instituant un Conseil supérieur de la langue française et une Délégation générale à la langue française:
http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lois/archives/21_03_96.htm
- Délégation générale à la langue française:
<http://www.gdlf.culture.gouv.fr>
- Délégation générale à la langue française, Alsacien:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/alsacien.html>
- Délégation générale à la langue française, Basque:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/basque.html>
- Délégation générale à la langue française, Breton:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/breton.html>
- Délégation générale à la langue française, Catalan:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/catalan.html>
- Délégation générale à la langue française, Occitan:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/occitan-auvergnat.html>
- Droit de comprendre, *La langue française dans tous ses états*, Rapport des associations, Paris, 1999:
<http://persoweb.francenet.fr/~languefr/ddc/rapportlfdcc.htm>

- L'enseignement des langues régionales, *Les nouvelles orientations pour le développement de l'enseignement des langues régionales*, Discours de Jack Lang, ministre de l'éducation nationale- mercredi 25 avril 2001:
<http://www.ac-bordeaux.fr/Pedagogie/Langues/gascon/letra7.htm>
- Langues de France et langues étrangères à la BPI:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/bpi/introduction.html>
- Les autres textes visant à promouvoir la langue française:
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/lois/audiovisuel.htm>
- Les langues régionales, Les textes essentiels du droit français:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg6.htm>
- Loi n° 51- 46 du 11 janvier 1951 relatif à l'enseignement des langues et dialectes locaux:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/lang-reg/lang-reg4.htm>
- Loi n° 82 – 212 du 2 mars 1982 relative aux droits et libertés des communes, des départements et des régions:
<http://www.adminet.com/jo/loi82-213.html>
- Loi n° 86 – 1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication:
<http://www.admi.net/jo/loi86-1067.html>
- Loi constitutionnelle n°92-554 du 25 juin 1992 ajoutant à la Constitution un titre: Des Communautés européennes et de l'Union européenne, Journal officiel du 26 juin 1992:
http://languefrancaise.free.fr/promotion/droitpolitique_texte_revision-constitution.htm
- Manifeste de la langue française en colère:
<http://persoweb.francenet.fr/~languefr/manifeste.htm>
- MELIN – SOUCRAMANIEN, Ferdinand: Le statut des langues régionales ou minoritaires: La "Tolérance constitutionnelle" française:
<http://www.droitcompare.org/ColloqueRennes/Melin/Melin.texte.html>
- Ministère de la culture, Délégation générale à la langue française, *Rapports au Parlement sur l'application de la loi du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française, 1997- 2001*:
<http://www.dglf.culture.gouv.fr>
- Motion du 26 juin 1992 sur l'officialisation de la langue corse:
<http://www.ciral.ulaval.ca/alx/amlxmonde/europe/corsemotion.htm>
- Observatoire des Pratiques Linguistiques, Note de présentation:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/observatoire/note-presentation.html>
- *Ordonnance de Villers- Cotterêts du 15 août 1539*:
http://www.orbilat.com/Gallo-Romance/French/Texts/Period_04/1539-L'Ordonnance_de_Villers_Cotterets.html

- POIGNANT, Bernard: *Langues et cultures régionales, Rapport à Monsieur Lionel Jospin, Premier Ministre*, 1998:
<http://www.ladocfrancaise.fr/BRP/984001448/0000.htm>
- Rapport annuel d'activités 1999:
<http://www.culture.fr/culture/dglf/rapport/rap-act-99/rap1.html>
- *Répertoire terminologique, Révision des listes antérieurement publiées*, Édition 2000:
<http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/terminologie/repertoireJO220900/A2200002.html>
- Saisine du Conseil constitutionnel par Monsieur le Président de la République du 16 mai 1999:
<http://www.conseil-cinstitutionnel.fr/decision/1999/99412/saisine.htm>
- *Situation du français dans le monde*, Ministère des Affaires étrangères, Direction générale des relations culturelles, scientifiques et techniques:
http://ambafrance-ma.org/deel/polifran/rel_02.htm
- VERPEAUX, Michel: La langue française et la liberté de communication:
<http://www.droitcompare.org/ColloqueRennes/Verpeaux/Verpeaux.texte.html>

СОДРЖИНА

Вовед.....	1
I Општ теоретски пристап на поимот јазична политика.....	3
1. Определување на поимот јазична политика.....	4
2. Јазичната политика наспроти јазичното планирање.....	7
3. Делување врз јазикот наспроти делување врз јазиците.....	16
II Геодемолингвистичка состојба и зачетоци на јазичното делување во Франција.....	21
1. Геодемолингвистичка состојба во Франција.....	22
2. Неколку причини за експанзија, а подоцна и за стагнација и повлекување на францускиот јазик.....	27
3. Традиција на јазичното интервенирање на Франција.....	29
III Современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик.....	35
1. Вовед.....	36
2. Прв период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик.....	37
3. Втор период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик.....	39
4. Трет период на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик.....	42
5. Области на примена и интервенирање на современата јазична политика на Франција во однос на францускиот јазик.....	46
5. 1 Информирање на потрошувачот.....	46
5. 2 Заштита на работникот.....	48
5. 3 Наука и техника.....	49

5. 3. 1 Манифестации, семинари и конгреси.....	49
5. 3. 2 Списанија и публикации.....	50
5. 3. 3 Образование, испити, конкурси и тези.....	52
5. 4 Јавни служби.....	53
5. 4. 1 Јавните служби и примената на францускиот јазик на внатрешен план.....	53
5. 4. 2 Јавните служби и промовирањето на францускиот јазик како јазик на меѓународната комуникација.....	56
5. 4. 3 Терминолошко збогатување на францускиот јазик.....	59
5. 5 Мас – медиуми.....	62

IV Современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици.....	67
1. Вовед.....	68
2. Геодемонглингвистичка состојба на регионалните јазици во Франција..	69
3. Прв период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици.....	74
4. Втор период на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици.....	80
5. Области на примена и интервенирање на современата јазична политика на Франција во однос на регионалните јазици.....	82
5. 1 Образование.....	82
5. 2 Судство.....	87
5. 3 Административни служби.....	87
5. 4 Мас – медиуми.....	88
5. 5 Култура.....	90
5. 6 Деловен живот.....	91
5. 7 Примена на регионалните јазици во сецијалниот и семејниот живот.....	92
Заклучоци.....	94
Библиографија.....	101

Сајтографија.....114

Содржина.....119